

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXI. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1891. Junius 4.

23. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Ár: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Hajdan és most.

(Vége.)

Azt nem kutatom, hasztalan fáradság is lenne, hogy a fiskalizmus harcosai, Jézusnak a pásztor és nyáj hasonlatára támaszkodnak-e, melyet Baronius híres kath. egyházi író brutális szavakban V-ik Pál előtt így fejtegetett: «Szent Péter hivatali működése kettős, a legeltetésben és az ölésben áll, ama szavak szerint: «legeltesd juhaimat és öljed és egyed»; Lainez a jezsuiták generalisa pedig kijelentette, «hogy a juhok állatok, melyeknek nincs értelme s következőleg az egyház kormányzásában sincs része;» avagy, az államhivatalnokok rangfokozata, előléptetése, kitüntetése bájolta-e el, vagy talán a politikai szabadság, egyenlőség, testvériség elvei alapján akarjak-e az egyházat szervezni? Ezeket én nem tudom, a minthogy nem is tudhatom, nem is illendő fürkészni; de annyit sejtek, hogy az egyházpoltikai kérdések a kvalifikáció, osztályozás, előléptetés, választási módozat által az elkezdett úton megoldva nem lesznek, minden lépés a törvény valóságához s ezzel a jogi egyházhoz, ad normam, jogi állam, távozás a protestáns elvtől.

A kálvinista papok jelen helyzetét nemcsak a szegénység nehezítette meg, hanem a bürokratiko-adminisztráció természete és szelleme is. Ez a szellem a papokat, mint egyházi hivatalnokokat, kiragadta a hivek összeségéből, az ők személyét oly világitásban tolta előtérbe, mintha az egyház emelkedése, vagy hanyatlása egyedül az ők érdeme, vagy indolenciája lenne, mint erről a hírlapokban megjelent dicsekedésekből, avagy vádaskodásokból mindenki meggyőződhetik; valamint arról is, hogy ki vannak szolgáltatva a folytonos nyelvelésnek, gyanúsításnak. A rangfokozati tekintély és szubordináció szerencsétlen összeházasítása, a kegykeresés, hizelgés, képmutatás, denunciació s talán még a hazugsággal is, mind meg-

annyi korcs-szülöttel ajándékozott meg; a meggyőződés, önbizalom, lelkesedés csak hivatalos kosztümben nyerhet bebocsátást.

A legapróbb részletekig terjedő gyámnyi rendszer tartja bevonulását a z-i parochiára. Az esperes érkezett meg, körül néz az udvaron s első kérdése az: hát, az a tyukketrec mit keres az udvaron, arról az egyházi hatóságnak nincs tudomása. Engedelmet kérek, mentegetődjik a pap, nagy szükség volt reá, saját kezimmal tákoltam össze, az egyháznak egy krajcár költséget sem okozott. Az nem mentség, dupláz vissza az esperes, hogy merészkedett, az előjáróság tudta nélkül építkezni, felelősség terhe alatt, saját költségén hordassa el. Ez a fal három centiméterrel vastagabb, mint a tervbe meg volt határozva, a szarufára kakasüllőt tettek; minek az, mikor az előleges költségvetésbe nem volt felvéve; nézze csak tiszteletes ur, nézze, hát ezen az épületrajzon ott vannak-e a salukátterek; miudenütt hanyagság, rendetlenség, engedetlenség, indolencia. Engedelmet kérek, esperes ur, mentegetődjik újból a pap, itt nálunk nem lehet az épület-tervnek megfelelő téglát vettetni, nem értenek hozzá, azért jött vastagabban a fal; kakasüllőt azért kellett tenni a szarufához, mert télen által nagy hó esik s a nélkül könnyen összeomlik a fedél; a salukáttereket a nagyságos asszony ingyen csináltatta. Tudja-e tiszteletes ur, hogy az afféle önkényes eljárás, közbe szól az esperes, törvénybe ütköző engedetlenség a felsőbbség intézkedései ellen; ha igen, akkor azt is tudnia kell, hogy mik ennek következei. De hát, kérem, tudakozódik a kurátor, hát immár azt a három centimétert a falból levágassuk, a kakasüllőt kiüssük és a salukáttereket eldobjuk? Ezekről annak idején értesíteni fogom, nyugtatja meg az esperes, ha az Igazgató-Tanácsból megkapom az utasításokat.

Következnek az esperesi vizsgálati kérdésekre előre megkészített feleletek felolvasása. Az elő-

forduló grammatikális, stiláris hibák kiigazítása, a germanizmus káros befolyásának alapos konstatálása s ezek kerülésének szelid figyelmeztetése után, előkerülnek az ékonomiális, számadási s más életbevágó dolgok tárgyalása. Fedezet nincs, teremteni kell a föld fenekéből is; kamatok, jövedelmek nem folytak be pontosan, a kurátor vagyoni felelősséggel tartozik; a tűzbiztosítás, központi pénzek nem szolgáltatottak be, le fogom huzni a pap fizetéséből, a mi, közbe legyen mondva, pontosan megtörténik, de a gondnoki felelősség érvényesítése nagyon is próbára teszi az esperesi prudenciát, s mivel az imprudencia csak a papság állásával fér össze, az is a pap nyakába zuhan. És hogy a hideg zuhany annál reljesebb egészségére váljék a papnak, az egyetlen jelen lévő presbiter nagyon helyes intézkedésnek ítéli s ezt köszönettel is kifejezi, hogy az illetékeket a pap fizetéséből huzzák le; mert így az ekklezsiának nem kell fizetni, a kurátor is fizethet, mert nekie van miből, a többiek mind szegények. Ezt az örvendetes határozatot közli is az atyafiakkal, kik bizonyosan nagy meglepéssel fogják fogadni. Végezetre, a tiszteletes urnak átadom, veszi fel a szót az esperes, az egyháznak x. frt kölcsön-törlesztés tárgyában beadott kérvényét, ezt a kézbesítési ivet írja alá, hogy átvette, vezesse be a beadványi könyvbe. Hát, ez megint miféle rendetlenség, pattan fel az esperes, a beadványi jegyzőkönyvbe pillantva; a tiszteletes ur az első rubrikákba a beadványok folyó számát, nem pedig a beadványok számát vezette be, ezeknek az egyenes vonallal két részre osztott téglányba szorított helyet. Mi az, mi az? Hadd lám, szól az éppen ekkor belépett községi jegyző. A papnak tökéletesen igaza van, minden beadványi jegyzőkönyvet úgy kell vezetni, én már ebben szakértő vagyok. De, én is értek valamit hozzá, replikáz az esperes, s miután kölcsönös alapos argumentumok után konstatálva lón, hogy csakugyan mind a kettő szakértő, a papnak meghagyatik, hogy a beadványi jegyzőkönyvet a felsőség utasítása szerint kell vezetni. De kérem, lábatlankodik tovább a pap, az egyház soha semmiféle törlesztési-kölcsön tárgyában kérelmet nem adott, az a kérelem egészen egyébről szól. Hallgasson! Sem a tiszteletes ur, sem a presbiterium, sem az ekklezsia nem tudják, mit csinálnak, ezt vegyék tudomásul. És ez tökéletesen igaz.

Elég kirívó torzkép biz' ez. Bocsánatot kérek

érte, nem köpenyeg, senki ne vegye magára: de a rendszer alapvonásai felismerhetők rajta. Ezt a torzképet ki nem korigálják a felszínre hozott iránycikkek, fejtegetések. Itt első és főkérdés az: hogy a protestáns elvnek megfelelőleg, mi a célja a hazai kálvinizmusnak s azt miféle úton és módon reményli elérhetni? A célra nézve nem lehet eltérés. Ez a cél pedig semmi egyéb nem lehet, mint hogy az egyes egyházközségek, kivétel nélkül, oly anyagi, szellemi, értelmi és erkölcsi tőkével rendelkezzenek, hogy isten erkölcsi országában működésüket fennakadás nélkül folytathassák. E működési folyamat kizárja a többek közt azt is, hogy a pap nélkülözzön, gyermekei növeletlenek maradjanak, családja degeneráljon s ő maga is haszontalan munkás legyen, mint a mely veszélynek ma oly sokan vannak kitéve s mitől sem érdemfokozat, sem az előléptetés reménye meg nem menti; felszabadítja a választó közönséget a megrendszabályozástól, megmenekednek attól, hogy semmi egyebek, mint az előre törekvő papok ideiglenes állomás helyei legyenek. Erős egyházak, jó iskolákkal, tanítókkal, belső vokációval bíró papok, ez lehet a kitűzött cél kimagasló pontja. A papok számára nem azért szükséges a jó fizetés, hogy azzal akár személyüket, akár érdemeiket jutalmazták; hanem azért, hogy isten erkölcsi országának gyarapítására fordítsák. A pap, ha tisztességes, példányszerű családot tarthat fenn, az egyháznak, hazának, nemzetnek jeles fiaikat, leányokat nevelhet, háza, udvara, kertje, gazdasága mintaszerűen van rendezve, központja lehet irányadó társas köröknek, s ő maga is megjelenhetik azokban, azt hiszem, éppen úgy munkálja isten erkölcsi országát, mint mikor a templomban hirdeti az igét, kiszolgáltatja a szakramentumokat; sőt éppen ezeknek harmonikus összeegyeztetése, legbiztosabb kvalifikációja annak, hogy ő az ur szőlőjében hasznos munkás. Ebből következik az egyenlő törzs-fizetések megállapítása, minden ugynevezett előléptetés megszüntetése, a hely-változtatásnak csak kivételes megengedése. Az egyenlő törzs-fizetés ellen nem lehet azt az argumentumot hozni fel, hogy a népesebb, különösen a városi egyházakban több a teendő, mert ez a plus a stoláris jövedelmek által rendesen ki van egyenlítve; azt sem mondhatni, hogy drágább az életmód, többek a társadalmi igények, mert egészséges egyházi és társadalmi viszonyok között, a magasabb igényeket jogosan támasztó körök kötelességüknek kell

hogy tartsák azt, hogy a papot, ha nem nélkülözhetik, azok kielégítésére képessé tegyék, mint ez Hollandiában volt, (nem tudom, most úgy van-e?) ha ezt nem teszik, akkor azok a pap- és egyházi élet körén kívül esnek, s így figyelembe nem jöhetnek és így tovább.

A cél egyes főbb vonásaiban ily formán fellevén állítva, következnek, hogy azt miképpen lehessen elérni, az erre megkívántató költség honnan kerüljön ki? A protestáns felfogás azt mondja: az egyház élő tagjaitól. Ez azt tételezi fel, hogy az élő tagoknak oly helyzetben kell lenniök, hogy annak eleget tehessenek. De a tapasztalás azt bizonyítja, hogy ez nincs így; a kor igényei, a különböző követelések kielégítése annyira igénybe veszik minden erejét, egész munkásságát, hogy alig tud egy keveset saját és családja számára szakítani.

Ezt a protestáns elvet mai napság szigorú következetességgel érvényesíteni, nem csak szivtelenség, hanem teljes lehetetlen. A másik mód lenne, az államsegély. Ez merőben protestáns-ellenes ugyan, de beilleszthető szervezetébe, ha az országos költségvetésben felvett és megerősített összeg nem részenként az egyes egyházközségeknek, vagy papoknak, hanem a maga egészében adatik át az egyetemes egyháznak, hogy azt vallásos elveinek érvényesítésére használja fel, nem követelve semmi egyéb viszonzólátot, mint hogy az egyház értelmes, erkölcsös hazafiakat neveljen a hazának, nemzetnek, államnak. Felfogásom szerint, a protestáns elv alkotásainak mai viszonyaink között, ezen a téren ez lenne a természetes útja.

Végezetre, mint egy tájékozással ide írom a kath. egyház kongrua-kérdésének megfejtése körüli mozgalomnak irányát, hogy a mi abból célszerű, nálunk is felhasználható legyen. A plébánusok fizetését 1200 frtban vélik megállapíthatóknak. Ennek fedezésére szolgálna, a többek között, az egyházi lekvőségek jövedelme, kataszteri jövedelmük szerint; továbbá, az u. n. párbér, szerintünk, kepe, ezt az állam pénzértékre változtatva, saját közegei által hajtató fel, s az illetékes adóhivaltaltól a pap nyugtára venné föl. A mi az 1200 frt fizetésig hiányzik, azt részint kincstári, vallási s más alapokból kívánnák fedeztetni; míg egy irányzat a püspöki jövedelmek terhére akarja utalni.

Horváth István,
bűrkösi ref. pap.

Egyházkerületünk tanítóképzője.

(Folytatás.)

E szempontokból az Igazgató-Tanács a képezde fenntartását, annak újabb és kellő szervezését ajánlotta a közgyűlésnek, főhivandónak véleményezvén a nagyenyedi főtanoda előjáróságát a képezdének Nagy-Enyedre lett szállításakor magára vett kötelezettségek beváltására, jelenen: a képezde-igazgató tanári állás betöltésére és a képezde számára kellő tanerők beállítására, az egyházmegegyeket és püspöki vizsgálat alatti egyházközségeket pedig a felajánlott képezdei stipendiumok pontos fizetésére; végül a képezde fenntartására még más jövedelmekről való gondoskodás szükségét is figyelmébe ajánlja a közgyűlésnek.

A javaslat 42 sz. a. határozattal egész terjedelmében elfogadtatván, a nagy-enyedi főtanoda előjárósága utasított, hogy a képezde-igazgatói állomás betöltésére a szükséges intézkedéseket tegye meg; addig is, míg ez megtörténék, úgy intézkedjék, hogy a főtanodai tanárok a képezde növendékeit ne a bölcselmi osztályokkal, hanem külön adandó órákon és így felfogásukhoz alkalmazkodva, tanítsák; egyuttal terjesszen előjáróság az Igazgató-Tanácshoz kimutatást a képezde tanterve, szervezete és tanítók beosztása iránt.

A főiskolai előjáróság ezen közgyűlési határozatban foglalt rendeletek foganatosítására az Igazgató-Tanács által 1874. július havában főhivatván, a képezdei tanulóknak elkülönítése a bölcselmi tanfolyam hallgatóitól kezdetét vette 1874/75-ben, és az elkülönítés teljesen megtörtént az 1875/76-ik tanévben.

Ettől kezdve, a tanítóképző növendékei az id. igazgató által az állami képezdek tanterve nyomán készített és Igazgató-Tanácsunk által jóváhagyott tanterv szerint egészen külön, és jövendő elhivatásuknak megfelelőbb oktatásban részesültek; sőt, miután komolyan tervbe vala véve, nemcsak az igazgatói állás betöltése, hanem egy gyakorlóiskolai tanítói állomás szervezése és gyakorlóiskola beállítása is, nemkülönben egy végleges képezdei tanterv megállapítása: a képezdének három éves, de tulajdonképpen két ciklusos tanrendje az 1877-78-ik tanéven kezdve, lassankint egy három évi fokozatos tanfolyammá alakítottatott át, ugyanazon idő alatt a gyakorló-iskolai tanítói állás szervezéséig a főiskolával kapcsolatos elemi iskolán kívül még az enyedi ref. egyházközség osztatlan leányiskolája használtatván fel tanítási gyakorlatok számára úgy, hogy mire egyházkerületi közgyűlésünk 1879-ben végleg megállapította a tanítóképző új, rendszeres tantervét és szervezte a gyakorló-tanítói állomást is: már minden meg vala téve arra, hogy az új tantervre könnyen lehessen átmenni, a minthogy tanítóképzőnknek 1880 tavaszán miniszteri jóváhagyást is nyert ezen új tanterve minden átmeneti intézkedés szüksége nélkül vala életbe léptethető az 1880/81-ik tanévben.

Tantervünk utóbb, az állami képezdek tanfolyamának kibővítése alkalmából, szintén négy évfolyamúvá lett. Egyházkerületünk ugyanis vallás- és közoktatásügyi miniszter úr őnagyméltóságának azon kijelentése folytán, hogy a három évi tanfolyamot végzett ifjak, a pártás szempontjából, csak egy évi tanítói gyakorlat után lesznek tanképesítő vizsgálatra bocsáthatók: célszerűbbnek

vélte, mind elméleti, mind gyakorlati kiképzés tekintetében, az egy évi gyakorlat helyett a negyedik évfolyam felállítását rendelni el. Az ekkint négy évfolyamra kibővített tanterv az 1886/87-ik tanévben lépett életbe.

E történeti visszapillantás után, hadd, szóljak a jelenről; és itt is, minthogy működésünk irányát a tanterv szabja meg, legalább azon szempontokról, melyek miniszteri megerősítést és konventi jóváhagyást nyert tantervünket felekezeti tanítóképzésünk céljainak kitűzésében vezérlik.

Az államnak, mint olyannak, kizárólag, csak tanítókra, elméletileg és gyakorlatilag, jól képzett tanítókra van szüksége; az egyháznak ellenben az elméletileg és gyakorlatilag képzett tanítóban még egyházi funkcionáriust is kell birtania. Az állam előtérbe helyezheti az elméleti és gyakorlati képzettség szempontjait minden egyéb fölött; de az egyház saját érdeke ellen cselekednék, ha az egyházi és vallásos kiképzést csak mellékesnek tekintené a tanító elméleti és gyakorlati képzettségével szemben. Nem is volt ez közömbös dolog egyházkerületünk előtt a tanterv megállapításánál, sőt egyenlő fontosságúnak tekintett a másik kettővel. De, hogy az elméleti, gyakorlati, egyházi és vallásos kiképzés érdekei összhangba hozva, lehetőleg mind biztosíthatók legyenek, alkudni kelle vagy az elméletből, vagy a gyakorlatból. A gyakorlat alkut nem ismer, de igen az elmélet, mely lehet több, lehet kevesebb; lehet nagyon sok, vagy a szükséges minimumra szorítkozó. Ez okon a megalkuvás is az elmélettel történt. Tantervünk némely tárgyra nézve kevesebb beéri, mint az állami képezdek tanterve; így például a számtanban nem veszi föl az algebrai műveleteket, a hatvány-, és gyökmennyiségeket, a logaritmusokat és egyenleteket. Milyen feladatot szab tehát elénk a tanterv általános képzettség tekintetében? Azt a feladatot, hogy a növendékek, a nyelvi és irodalmi és nevelés-oktatásban való kellő képzettség mellett, a l a p o s, á l t a l á n o s j á r t a s s á g r a t e g y e n e k s z e r t a n é p i s k o l a t a n t á r g y a i b a n; ezen kereten belül pedig különösen értsék és tudják azt, a mit mint leendő néptanítóknak a hat osztályu népiskolában tanítaniok kellend. De midőn tantervünk ily módon az általános elméleti képzés magasabb igényeiből, tekintettel népiskoláink konkrét viszonyaira is, valamit enged; ugyanakkor, úgy nemzeti, mint egyházi érdekekből, annál különösebb gondot és figyelmet kíván fordíttatni a növendékeknek egyházi és vallásos, valamint gyakorlati kiképzésére. A mi különösen a gyakorlatot illeti, e tekintetben azon feladatot tűzi ki, hogy módszeresen dolgoztassék föl és gyakorlatilag sajátíttassék el a növendékek által lehetőleg teljesen mindaz, a mit egyfelől mint tulajdonképeni néptanítók, másfelől mint egyházi funkcionáriusok, énekvezetésben, és vallásitanításban is, teljesíteni, hivatva lesznek.

Tanítóképzésünk ezen feladatait pedig a kijelölt irányban teljes erővel igyekszünk megoldani. A tananyagot minden évben szabályszerűleg, lelkiismeretesen földolgozzuk, illetőleg, földolgoztatjuk; a gyakorlóiskola által nyújtott előnyöket minden irányban fölhasználjuk. Év végén pedig nehéz és fárasztó munkát végzünk. Évzáró vizsgalataink nem egy-két napig tartó pusztá formalitások, hanem 7—8 napig tartó legszigorubb ekzaminatoriumok.

Mindenik növendék mindenik tantárgynak összes évi tananyagából vettetik szigorú vizsgálat alá; és az ekkor fölmutatott eredményhez, meg az év folytán tanusított szorgalomhoz képest mozdítjuk elő, vagy marasztaljuk vissza. Ezenfelül megragadunk minden alkalmat, minden eszközt, a mi csak fölhasználható céljainkra. Ilyenekül tekinthetők a következők.

Növendékeink vallásos képzését a biblia-ismeret, vallásos eszmék története, ker. hit- és erkölcsstan és egyháztörténet sora után befejezi a negyedik osztályban az egyházi szertartástan és ref. anyaszentegyházunk szervezetének ismertetése, még pedig oly módon, hogy a vallásitanító vezetése alatt minden két hétben egyszer szeminariumot tartanak, rendes istentisztelet végzésével. Az általános, de egyszersmind gyakorlati képzés érdekeit szolgálja a már 1884-ben megalakult képezdei önképzőkör, az igazgató vezetése alatt. E kör évenként 20—24 rendes gyűlést tart, melyeknek tárgyai: részint tanítások, most szabadon választva, majd ciklikuson kijelölve a népiskolai tantárgyak köréből; részint értekezések a pedagogiából, a természettudományokból, vagy a történelemből; részint szavatok, szónoki és szabad előadások; részint zongora- és hegedűjátás, olykor poémák is, s mindezeknek bírálati előszóval, vagy írásban. Egyházi és világi énekeknek több szólamu betanulására van külön képezdei dalkarunk, az énektanár felügyelete és egy tehetségesebb növendék karnagyi vezetése alatt. Célja ennek is az önképzés, s jelesen az énektanításhoz szükséges gyakorlati ügyesség megszerzése; másod sorban pedig az, hogy alkalom-adtán nyilvánosan is bemutatassa életrealóságát. Az önmunkásság élesztésének céljából minden tanév elején pályadíjak tűzetnek ki neveléstani, vagy módszertani, történelmi, vagy természetrajzi értekezésekre, lecke-tervekre, szavatra, szónoki, vagy egyházi beszéd előadására, orgonajátásra és zongorára, vagy hegedűre: a pályadíjak az önképzőkör és dalkörnek ünnepélyes lefolyásu évzáró gyűlésén osztatván ki. Vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ónagyméltósága leiratot intézett a tél folytán egyházi főhatóságunkhoz, melyben kérdéseket intéz a növendékek tornászati képzése, s különösen az iránt, nyerneke-e a növendékek rendszeres oktatást a vezényletben és népiskolai tornatanításban? Előjáróságunk a leirat folytán örömmel válaszolható, hogy az első és második éves tanulók tizenhét év óta a tornászati gyakorlatokban, a harmad és negyed évesek a vezényletben és tornatanításban nyerne már tíz év óta rendszeres oktatást. Ezen tornatanítási gyakorlatok a tornatanító vezetése alatt és utasításai szerint az elemi és gyakorló iskola növendékeivel történnek, télen a tornateremben, nyáron a tornakertben. A két évi gyakorlat eredménye pedig kellő ügyesség a tornatanításban, a szabad és katonai gyakorlatok vezetésében. Ugyancsak vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ónagyméltósága egy második leiratot is intézett volt az 1889—90-ik tanév vége felé, ajánlván abban a képezdei tanulóknak méhészetben való gyakorlati kiképzése céljából egy méhes berendezését. Előjáróságunk a leirat folytán a jelzett cél érdekében egy méhes beállítását határozta el, egyuttal azonban, miután a harmad és negyed éves képezdeszek egy magán-méhesben már az előző két

tanév alatt is nyertek gyakorlati útmutatást a műrajzotásban, a méheknek télire való elszállásolásában a helyt székkelő méhészeti vándortanár közreműködésével, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr önmagyméltóságát fölke-rendőnek véleményezte, hogy a méhészeti vándortanár szakértő közreműködését a cél érdekében engedélyezni, s illetőleg, elrendelni méltóztatnék, a mit szerencsések is levén megnyerhetni, növendékeink immár nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is rendszeres kiképzetésben részesülnek. Midőn az állami vincellérképezde Enyeden 1880-ban megnyílt, a képezde-igazgatóság érintkezésbe lépett a vincellérképezde igazgatóságával, a végett, hogy kertészeti és szőlőművelési gyakorlatokban év folytán a tanítóképezde növendékei is részt vehessenek, a mibe a vincellérképezde igazgatója nemcsak beleegyezett, hanem maga még rendkívüli előadásokat is tartott a téli hónapokban a tanítóképző növendékeinek. A kertészeti és szőlőművelési gyakorlatokat tovább is folytatnunk a megkezdett módon felette üdvös lett volna; a két intézet tanrendje, munka és szünetelési ideje azonban annyira eltérő vala, hogy a megkezdett munkával föl kelle hagynunk már a következő tanévben. Előjárásunk azonban a hiány pótlására utóbb, 1886-ban, egy használaton kívüli alkalmas területet bocsátott át kertészeti gyakorlatok számára, egészen közel, a főiskolai tanuló-kertben. Azóta itten gyakorolják magukat a növendékek a magoncok előállításában, faiskola berendezésében és gyümölcsfa-nemesítésben. Ennek dacára is, még mindig nem ártana, ha egyházi főhatóságunk útján, olyan kormányi intézkedések tétetnének, melyeknél fogva a vincellérképezde előnyei a mi növendékeink által is fölhasználhatók lennének, különösen a szőlőművelésben. Hadd, említsem meg ezek mellé még azt is, hogy az elemi és gyakorló iskola osztályai-ban az éneket, rajzot és szépirást minden tanévben hét képezdei növendék tanítja az illető szaktanárok utasításai nyomán, még pedig elismerésre méltó szép sikerrel általában; a negyed és harmad éves tanulók pedig magán-tanítókul is alkalmaztatnak az elemi iskolában.

(Vége következik.)

N a g y L a j o s,
képezde-igazgató.

Az egyházmegyéből.

I.

A felekezeti türelmetlenség netovábbja.

Piski-Telep, máj. 1891.

(Vége.)

A plébános úr e kellemetlen helyzetében, melyet tapintatlan eljárásával önmaga szerzett magának, püspökéhez folyamodott. Hogy mit irt és mit nem irt, én azt nem tudhatom, mert én senkinek szívébe, annál kevésbé a plébános úr levelébe be nem pillanthatok; de már azt tudom, hogy a plébános úr eljárását, melyet Piski-Telepen és környékén mindenki, nemzetiségi és vallásfelekezeti különbség nélkül, elítélt és mély megvetéssel fogadott, a kegyelmes főpásztor helybehagyta, sőt egy bullában elrendelte, hogy áldozó-csütörtökön minden kath. gyermek templomba menjen és szigoruan elvégezze a szokott ájtatosságokat, a mit a plébános úr a gond-

nokság és az igazgató tudta és beleegyezése nélkül, győzelemtől sугárhoz arccal publikált ki személyesen minden osztályban. Hogy a plébános úr ez eljárása is törvényes és jogos volt-e: azt ítélje meg a közönség. A plébános úr, azonban, nemcsak a gyermeket, de egy enciklikában a szülőket is «halálos véték» elkövetése terhe alatt figyelmeztette, hogy gyermekeiket áldozó-csütörtökön a templomba menesztteni, el ne mulasszák. Hogy akadt oly szülő, ki a plébános úr e pásztori levelét gúnyos megjegyzéssel irta alá, nem is mondom. Hanem, azt már bátran kimondom, hogy ezek a jó urak, bizony, egy cseppel sem állanak előbb azoknál, kikről Jézus azt mondta volt, hogy a szűnyogot megszurik, a tevét pedig elnyelik: mert hát azt a sötétség századaiban, lelkek lenyűgözése céljából alkotott, de azóta már elavult és éppen ezért haszontalan kanonjukat, mely az eretnekek gyülekezeteiben való részvételt «halálos véték» terhe alatt szigoruan eltiltja, hiveikkel ma is megtartatják, de a mult évben kiadott, s maig kötelező erővel bíró Csáky-féle rendeletet minden lelkiismereti furdalás nélkül áthágják.

De hát, száz szónak is egy a vége; nem akarván ez ügyet a végletekig vinni, az éneklés templomunkból csakugyan elmaradt és a győzelem «a Jézus szent szívének segítségével» a plébános úré lett. De ne adj, uram, több ily győzelmet! Et nunc venio ad fortissimum! A plébános úr inhumánus és úgyszólván, erőszakos eljárásának tudatában, s a még mindig kétes kimenetellel végződhető győzelemtől való féltében, mint egykor a zsidó papok Krisztus koporsójához, ő is őrt állított temploma ajtajához, meghagyván, hogy a melyik gyermek a templomból távozni akar, azt kergesse vissza, ne-hogy templomunkba jöjjön. Sőt templomozás után, a mint nekem többen mondák, ő maga sem átalotta a templomunkhoz vezető utca sarkára állani, s a templomunkba siető gyermekeket vissza kergetni. De, mint a Krisztus koporsójának őrizése, úgy hiábanvaló volt a plébános úr erőlködése is. A győzelem ugyan, a mennyiben az éneklés templomunkból elmaradt, a mint mondom, a plébános úré lön, de csak lát-szólag; mert dacára a «halálos véték»-kel és «örök elkár-hozással fenyegető tilalomnak, a róm. kath. hivek csak úgy tódultak templomunkba. Volt szüle, ki kézen-fogva hozta el gyermekét. Sőt, midőn a legszebb és legérdekesebb tételeket fejtegették a konfirmálandók, a melyeknek hallásától különösen és okvetlenül vissza akará tartani növendékeit a plébános úr, akkor jött be egy sereg róm. kath. leányka, s mintegy tüntetőleg az első padokba foglalt helyet.

Ime, ez a történet.

Még csak annyit jelzek, hogy mélyen érzem azt, hogy a plébános úr győzelme mellett, én a legszebb elégtételt nyertem. Hívei megmutatták, tömeges jelenlétükkel eléggé bebizonyították, hogy a szűkkeblű felekezetiesség korlátain fölülemelkedve, szívükben nem gyűlöletet, de felebaráti szeretetet, s e szeretet által felekezeti türelmet táplálnak, vagyis más szavakkal, hogy okosabb és előbbvaló a nyáj a pász-tornál. Nem is örvendhet a plébános úr e győzelmének őszintén, mert ha jól fontolóra veszi a dolgot, bizony, be kell hogy ismerje, hogy ezzel többet ártott, mint használt magának, s a kath. ügynek. Ezért, ismételten őszintén kívánom, hogy ne adjon isten neki több ily győzelmet! És most, annak kijelentése mellett, hogy én e megtörtént esetet nem személyes ellenszenvből, annál kevésbé írói viszketegségből, hanem egyszerűen azon célból teszem közzé, hogy lássák, hogy még a

mai felvilágosult korban, a 20-ik százod küszöbén is vannak, kik erőnek erejével véka alá akarják rejteni a már kétezer év óta meggyújtott világosságot: közleményemet befejezem, őszintén óhajtva, hogy el ne szakasszon minket egymástól a különböző vallás és templom, hanem mint a Jézus Krisztus igaz tanítványai, tüdjük el egymást a szeretet által, mert minden templomban ugyanazon egy isten imádtatik, a ki minden embernek szerető édes atya, így tanította ezt Pál apostol is, így tanultam ezt én is, s a mit tanultam, nemcsak tudom, de követem is.

Juhász Izidor.
piski-telepi ref. körlelkész.

II.

Nyén, május 23. 1891.

A nyéni ev. ref. egyház hivei az 1889-ik évben megkezdett templom és torony-építéssel azon örvendetes stádiumba jutottak, hogy be van fejezve, csak a templom külső kerítésében kell még némi igazításokat tenni, u. m. a templom területét földszinten kikövezni, bekeríteni.

Az ujonnan épült diszes nagy templom egyik értékes belbutora, az orgona, május 16-án vétetett át, a presbiterium élén az egyházmegyei szakértő bizottság által, melynek tagjai voltak: tisz. Benedek Árpád, tisz. Vén Mihály, ref. papok és Ősz Salamon, uzoni ref. énekező.

Mind három szakértő egyházi és világi énekeket játsztak, a miből kitűnt, hogy az orgona igen szép, kellemes hang-

zásu, erős alkotásu és teljesen hibátlan mind a tiz változával és pedáljával együtt.

És így az ujonnan épített orgonát elfogadhatónak nyilvánította a bizottság; nem csak, hanem egyszersmind a legteljesebb elismerését fejezi ki, a mű ily sikeres keresztülvitelért, Nagy József orgona-csináló urnak.

Folyó hó 17-én, azaz, pünkösd első napján szólalt meg először az isten tiszteletére a kellemes hangzásu orgona. A hívek ajtatos buzgósággal sereglettek fel a tágas templomba. Öröm és meglegedés sugárzott nagyok és kicsinynek arcáról. Most már a hívek várják az új templom felszentelését. Várják azért is, mert a felszentelésen itt szeretné látni ez a mi székely csángó népünk a mi szeretve tisztelt püspökünket, hogy ő végezze a felszentelést. Várja, ohajtja látni, mert azt mondják az én hiveim, hogy soha sem láttak református püspököt. Adja az ég ura, hogy láthassák meg a tevékeny áldozatkész főpásztort szemtől-szembe, s reményükbe ne csalatkozzanak.

Az egész építkezés, az új harangokkal együtt, került 19,023 firt 60 krba. Ebből fedezetlen áll mintegy 3500 firt. Háromezer forint kölcsönért folyamodott egyházunk az Ig-Tanácsához, a mit az egyházmegyei tanács ajánlattal fel is terjesztett; de mind ez ideig semmi válasz nem jött, pedig égető szükség van reá, mivel félok, hogy az egyház bepereltetik a követelők által, a mi nagyon elszomorító lenne. Szűkölködünk nagy mértékben, de reménykedünk, hogy jöni fog a segedelem.

Puskás Lajos,
ref. pap.

TÁRCA.

Szabó Károly emlékezete.

(1824. dec. 13. 1890. aug. 31.)

Boldog Szabó Károly! Egy pár hónap mulva, aug. 31-én lesz egy éve, hogy lehajtotta fejét arra a párnára, melyről e földön nincs többé fölébredés. És csodák csodája: még nem feledték el! Ime, bebizonyítva áll előttünk, hogy a ki szellemének lángját szétosztja a mindenségben, meleget áraszt mindenfelé; ki kedélyének harmatát nem kiméli, mint a forrás önti habjait, azok virágot növelnek még a kősziklán is; a ki nemes, fölemelkedett indulataival, mintegy himporral, behinti a maga körül látható földi dolgokat, azok azonnal rá vallanak égi származásukra. Ime, bebizonyítva látjuk, hogy a földön minden változik, semmi el nem múlhatik; aluszik, tán álmodik is minden, de semmi meg nem hal. A ki a földet nemcsak megtapodja, de megszenteli; a ki e földön örökkévaló dolgoknak és eszméknek áll szolgálatában és hevíül a magasztosért, a fönségesért, akkor is, mikor visszahull a porba: széttöri az elmulandóság korlátait és mint az apokalipszis sasa eget követel; mint a fönix újra kél saját hantvaiból. Szabó Károly nem halt meg; Szabó Károly él ma is, és élni fog örökké a világ végéig élő magyar nemzet szívében, melynek nálánál jobb fia nem volt és nem lehet soha.

Hiszen, meglehet, hogy a jövő ember-öltők tán nem fogják keresni lábainak nyomát, melyet a futó szél homokjával eltakar; meglehet, nem fogják ismerni azt a rokonszenves, kis termetű férfialakot; nem fogják látni nemesen domborodó homlokát, mely egyenes lélekre vallott és kohója volt

annyi magasztos gondolatnak; nem fog bele nézhetni azokba a jóságos, szelid fényű szemekbe, melyekben ott ragyogott most a májusi est alkonyának poétikus fénye, majd a nyári égzengés egeket ostromló villáma; de, minden idők és minden századok, ha még realisabb lesz is a világ, és még idegesebbek lesznek is az élni siető nemzedékek, meg fogják találni azt az alapos tudóst, ki az ismeretek után való szomjuhozás szenvedélyével buvárkodott nemzetének múltjában, hogy azon az alapon hirdethesse ragyogó dicsőségét és erősíthesse a jövőbe vetett bizalmat; meg fogják találni a tökéletes férfit, «ki nem volt szenvedélyének rabja» soha; a jó embert, ki a természettől túlzott bővséggel nyert akarat-erőt, tán valamelyes keménységet oly szépen, fönségesen tudta kiegyenlíteni a kedély lágyságával és teljes harmóniában képviselte gyöngé testében a lelkében lakozó erkölcsi tartalmat,

Egy ilyen ember, egy ilyen férfi soha meg nem halhat. És ha én e pillanatban Társaságunk választmányának megtisztelő megbízása következtében szólok, ez nem Emlébeszéd, nem halotti prédikáció: kegyeletes szívünknek egy sohajtása csupán az után, a ki minket elhagyott, de a kit mi is követni fogunk; és a míg élünk, mindig érezni fogjuk az ürességet, melyet maga után hagyott.

Az élő Szabó Károlyt nem szeretni: képtelenség lett volna. Hálás kegyelettel meghajolni elhaló porai felett: megtiszteltetés emberi nemesebb természetünkre nézve. De, Szabó Károly felett beszélni, véghetetlen nehéz. Szabó Károly nem egy ember. Szabó Károly sok ember. Ki bírná föltárni egy rövid félóra alatt a kozmosz bűbájós titkait, az ellentéteket

és harmóniát; a korlátlanlanságot és a törvényt. Pedig, Szabó Károly önmagában egy teljes egész kis világ volt: vulkanikus hæv, tüz, láng és hideg bölcselkedés; lobogó szenvedély és nyugodt akarat; fiatalos semmivelgondolás és tiszteletet parancsoló megfontolás; az égbe rontó sas merész repülése és a galamb ártatlansága; képes a pillanatnyi impressziókra, de a melyeket mindig képes volt fegyvelmezni az értelmi túlsúly hatalmával; komoly, boncoló tudós, ki egy Vates idealizmusával rajongott a költészet szépségeiért; erő és gyöngesség, herosz és gyermek egy személyben. Egy egész ember, egy férfi, egy individuum, igazándi magyar temperamentum.

Mi is lehetett volna más? Ott született 1824-ben a körös-tarcsai református papi lakban, a magyar Alföld síkjain, a Tisza partján. Minő fönséges keret! Az Alföldnek síkja oly végetlen, hogy a végetlen menyboltozatnak kell lehajolni, hogy a földdel ölelkezhessek. Ez a föld a Kanahán. Barázdáiban méz és tej folyik; korlátlan lapályain kitágul a tüdő és szívja magába a szabadság levegőjét; az Alföldön született ember nem jár, hanem repül: szilaj, habzó paripán kergeti a vihart és el nem hiszi, hogy az nagyobb úr, mint ő. Napjuk tán égetőbb, de sugarasabb, mint a miénk; naplementét nem ismernek, és éjszakájuk oly világos, mint a mi hajnalunk. Jó kedvében teremtette isten ezt a földet és sok vérontás, és sok áldozat után adta annak a népnek, mely azt leginkább megérdemelte: a magyarnak. Innen a magyar hazaszeretet, mely nálunk nem lehet és nem volt soha bölcsészeti teoriák vitatkozási tárgya; nálunk a hazaszeretet a levegő, a mindennapi kenyér, melyek nélkül élni nem lehet; a léleknek örök szüksége, mely nélkül a világ vége következik. Itt született Szabó Károly. És mint a pálma a tropikus éghajlat alatt általunk nem ismert arányokban nő, izmosodik: ez érzésében mindnyájunk előtt követendő példányul állott mindenkoron.

S míg ott künn, a pusztán, az isten szabad ege alatt egy szabad népnek szabad fiai között, a népdalokat termő Alföldnek áldást ontó vidékén szivta magába azt a szabadság-szeretetet, mely éppen úgy gyűlöli a szolgaságot, a börtönt, mint a «*procax libertast*» benn, Körös-Tarcsán, a kálvinista parokhiában, édes atyjának, Szabó Mihálynak fegyvelme, öntudatos szigora, és édes anyjának, Tószögi Zsuzsánnának áldó szeretete és önfeláldozó gondviselése mellett, örökölte, sajátjává tette azt az «*indelibilis character*», mely a kálvinista papi házakból árad szét a magyar földre. Ne szidjátok ezeket a papi házakat; se ne becsüljétek igen kevésre. Azokban a szalmás kunyhókban, azok az egyszerű, igénytelen emberek, szegénységük díjjában, sok derék prófétát adtak már ennek a hazának. Ott tanulja meg a gyermek igazán az egyszerűséget, a lemondást, az önfeláldozás értékét, a szellemi kincseknek, a tudásnak áldását megbecsülni; ott tanulják meg azokat a puritán erkölcsöket, melyeknek gyakorlása által az első keresztyének egy istennel tették gazdagabbá az emberiséget. Szabó Károly kálvinista pap fia volt. Édes atya mellett tanulta meg, hogy tűrni lehet, de megaláztatni nem. Ott tanulta meg, tisztelni azt az erkölcsi világrendet, mely a hit által lön megteremtve, és az idealizmus soha el nem hervadó virágai által megszépítve. Ott tanult meg tanulni; szomjuhozni és soha ki nem elégitetni; küzdeni mindig, a győzelemnek reménye nélkül; és boldognak lenni abban a tudatban, hogy minden lépés a tökéletesedés útján messzebb tolja a végtelenség határait, de közelebb viszen az istenhez.

És Szabó Károly el kezdett tanulni. Mint a tavaszi eső a kiaszott földre: úgy hullottak lelkére a Prometheusz által az égből lelopott tüz-tenger sugár-kévéi. Lelke lángot fogott; és a tudomány csárnokainak és a közéletnek eszméi mind táplálékot nyertek lobogó lelkében.

Gyermekségének, ifjuságának esztendei, fejlődése a 30-as és 40-es évekre esik. Erre a tündérkorra, a minőt csak egyszer ad a mindenható a nemzeteknek, hogy föltámadjanak a halálból.

A magyar nemzet tetszhalott volt. Felruházva mindazon tulajdonokkal, melyek egy népet nemzetté tehetnek: bátor a küzdelemben, hős a csaták viharjában, lovagias még ellenségeivel szemben is, békességgel tűrő a megaláztatásban, engedelmes a törvényeknek: a magyar nemzet tetszhalott volt. Mint az elátkozott, kiról minden bokor csak rosztat suttog, tengődött a népek milliói között, elzárva a világtól, törvényei irott malaszt valának, melyeket senki sem tisztelt, senki sem tartott meg; közszabadságai elkobozva az uralkodó hatalom által és rongyokká tépve; nyelve számüzve a törvényhozás termeiből, társadalmából és még a családi életből is a magyar nemzet tetszhalott volt.

Ám, pázsit borítja a temetőt is; nő virág a sirdomb felett is; a legsötétebb éjszakának is van egy sugára. A tömeget a testet el lehetett fárasztani, meg lehetett dermeszteni: a szellem ott virasztott a pusztulás felett.

Egy néhány tudós, kik többre becsülték hazájukat, mint hirnevüket; geniuszok, egy néhány költő, kik sátoros cigányok módjára, éhezve, fázva, rongyosan járták be ez elátkozott ország földjét, hirdelve az örökkévalóságba vetett hitet; vándor-patrioták, kik vármegyéről-vármegyére bujdoskoltak és prédikáltak az örök embri jogok természeti, erkölcsi elévülhetetlenségét: ezeknek köszönheti Magyarország feltámadását. Egy oly nemzedék, melynek minden csepp vére forrott, minden izma megrándult, öklei csapásra szorultak és gondolatai, imaginációi a jövőbe szálltak és látták a megnyilatkozott egeket. Ez a nemzedék örök dicsősége hazánknek. Erőszak meg nem ijesztette; anyagi haszon meg nem vesztegette; kitüntetés meg nem tántorította; simogatás meg nem szelidítette. Nem kért, de nem is adott. Nem támadott, de mindig ellentállott. Minden börtön, melyet számára nyitottak fel, templommá változott, melyben Magyarország szabadságáért hangzott fel az imádság. És Magyarország feltámadott.

Ilyen korszakban, ilyen nemzedéktől szivta magába Szabó Károly azt az entuziázmust, hogy midőn Kossuth elkialtja magát: Tengerre magyar! az iskoláit végzett huszonkét éves ifju, 1846-ban, elmegy Fiuméba és beáll tengerésznek, hogy szolgáljon hazájának.

A puszták délibábja és korlátlanlansága helyett, előtte állott az Ocean végtelensége. Mind a kettő az örökkévalóság képe. Mind a kettő lelkének szárnyait növeli. Azt a beszámíthatatlan sóvárgást, mely kielégítetést nem talál a mérhető viszonyok között, és a melynek neve ábránd, szent örültség, neve költészet.

Mélyen megragadó, eilentállhatatlan hatással fogja meg lelkünket ez időben irott kézirat Naplója. Minden sorából kivillan az a tiszta, romlatlan lelkesezés, az a lobogó exaltáció, melylyel hazájának akarja áldozni életét, s mely jellemének állandó vonását adja meg. Gyönyörködik a természet csodás bájaiban; méltányolja az idegen népek szokásait;

megfürdési lelkét a tenger szemlélésében; de, ha egy nemzeti cimert lát, egy ős-váromot, mely egykor Magyarország-hoz tartozott, lelkesedése határt nem ismer és elmerül hazájának jövőjének nagysága felől alkotott édes álmaiban. És mint tengerész, álmodik a felől, hogy megláthassa Hellászt, hogy egy évig «ott foroghasson», és ebben a tusakodásban, dolgai közepette is, előveszi Görögország klasszikusait, előveszi Euripideszt, és fordítja «Iphigeniát Auliszban».

(Vége köv.)

Szász Gerő.

Különfélék.

= **A kolozsvári kollégium**, mult hó 28-án, ez évben is megtartotta majálisát. Ez az egyetlen majális ma már Kolozsvárrt, mely megtartotta hagyományos színét és illatát. Egy igazánci multság, künn a szabad természetben, az erdő fái között, hová a gyermekek, az ifjuság tanítóikkal, szülőikkel, lengő zászlók és muzsikaszó mellett vonulnak ki és töltenek egy vidám napot, melynek emléke olykor bevillagít még akkor is életünkbe, midőn szürkek és kopaszok vagyunk. Az ez évi is kitünően sikerült. Az az egy pár felhő, mely ott bodorgott fejünk felett, s még egy néhány könyccseppet is hullatott tán örömeiben, még háládatosabbá tette az erdőt, mely csak úgy ontotta magából az életet adó ózont és minden arcra oda irta az örömet és belső vidámságnak rózsáit. Boldog ifjuság, melyet így nevelnek; és boldog tanárok, kik arra büszkék, hogy hivatásukat nem csak értik, de be is töltik.

= **Kevés olyan embert gondolunk** egyházkerületünkben, ki közgyűléseinknek tagja volt, hogy a legmélyebb tisztelettel és a legőszintébb szeretettel ne viseltetnék ma is néhai Szabó Károly emléke iránt. E minta-férfit a kolozsvári egyházmegyének gondnoka volt. Szolgáljon ez igazolásul, hogy e lapok szerkesztőjének az «Erdélyi Irodalmi Társaság» ünnepélyes ülésén mondott megemlékezését e lapokban is közöljük. Tudományos érdemei, egyházas buzgósága másutt lesznek méltatva bizonyosan; mi egy néhány vonást akarunk adni csupán az emberből. Ohajtanók, hogy olvasóink ne csalódjanak.

= **A kolozsvári kollégiumban** a nyilvános köz-, magán-, és érettségi vizsgálatok jún. 8-án kezdődnek, és jún. 28-án zárják be ünnepélyesen az iskolai évet. A számvetés napjai, az aratás ideje. Szívünkben kívánjuk, hogy istennek áldása megláttassék a magvetőken, és az aratókon.

= **Nagy-enyedi paptársunk**, Szilágyi Farkas, úgy is mint szemtanu, megírta sok tanulmányával és kutatással «Nagy-Enyed pusztulását 1849-ben». A húsz ívre terjedő kötetre előfizetési felhívást bocsátott ki 1 frt 80 krral. Nincs senki Erdélyben, kit közletről ne érdekelne az a csapás, mely akkor érte Enyedet, és ne örülne, hogy hamvaiból, mint egy föniksz-madár, új életre kelt. E könyvben mindenki megismerkedhetik e derék város multjának legalább egy részével és feléje fordulhat egész rokonszenvével. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

= **Pályázat tanári állásra.** A szatmárnémeti ev. ref. főgimnáziumnál a német nyelv- és irodalom rendes tanszékére pályázat hirdettetik. Javadalmazás évi 1000 (egyezer) forint, mely az intézet pénztárából évnegyedes részletekben, előre fizettetik és 23 köbméter beszállított kemény tűzifa. Ezzel kapcsolatosan e helyen is nyerve kifejezést az intézet fentartó testületének ma határozata, hogy a rendes tanárok pénzbeli javadalmazása, az intézet anyagi viszonyaihoz képest, a közel jövőben 1200 frtra fog kiegészítettetni. Heti órák száma legfeljebb 22. A tanszék oklevelés rendes tanárral fog betöltetni. Nem-oklevelés pályázó is megválasztatik oklevelés hiányában, de csak helyettes-tanáru alkalmazzatik 800 frt évi fizetéssel s a jelzett failletményel, megjegyeztetvén, hogy oklevelét a törvény által meghatározott időn (3 év) belül bemutatni tartozik. A megválasztott tanár hivatalát 1891. szeptember 1-én köteles elfoglalni. A

megválasztott oklevelés rendes tanár első szolgálati éve rendtartásunk szerint próbaévnék tekintetik, melynek sikeres végződése után állandó alkalmazást nyervén, a nyug- és gyámintézetnek jogosult és kötelezett tagja leend. Pályázhatnak protestáns tanárok és tanárjelöltek, kiknek főtárgyuk, esetleg melléktárgyuk a német nyelv; ev. ref. vallásu oklevelés pályázók előnyben részesülnek. Pályázók okleveléssel, eddigi szolgálatukról szóló bizonyítványikkal, egyetemi indexükkel katonai szolgálati viszonyukat feltüntető igazolványukkal, testi épségüket igazoló bizonyítványukkal ellátott folyamodványikat alulírott igazgató-tanácsi elnökhöz címezve, legkésőbb f. évi jnnius hó 20-ig küldjék be. Szatmár, 1891. máj. 30. Farkas Antal, ig. tan. elnök. Regéci Sándor, ig. tan. jegyző.

= **Hálás köszönet.** Sövényfalvi birtokos, Bágya Ödönné, Örley Ilona ő nagysága a napokban egy szép katedra-takarót ajándékozott. E rég nélkülözött disze szószékünknek annyival becsesebb, mert mint értékes házi-ipar foglalta el méltó helyét. Fogadjja a buzgó, nemes szívű urnó ugy egyházam, mint saját nevemben hálás köszönetem kifejezését. Sövényfalván, 1891. május 27. Barthos Dénezs, ev. ref. pap.

= **Köszönet-nyilvánítás.** Községünkben lakó Szabó Borbárának Budapesten élő fia, András, kedves ajándékkal örvendeztette meg egyházunkat. Egy igen értékes, megyszin bársony, arany rojttal párkányzott katedra és papi-szék takarót küldött, melyek a pünkösti szent ünnepek alkalmával rendeltetési helyükre fel is tétettek. Ifju hitrokonunk szolgálatából tartja fen magát és támogatja itt lakó öreg édesanyját, s így, midőn jó kedvéből hozta az áldozatot, valójában az evangéliumi özvegy fillérét adta az ur ládájába. Isten előtt fel van jegyezve a legparányibb áldozat is, mit oltárára hozunk: fel lesz jegyezve ez is. A mi hálánk: az őszinte köszönet. Ajándékát mint szent emléket őrizzük. Hirdetjük nagy örömmel a mi atyánkfának példáját, ki szegénységben is ily gazdagon áldoz és ily nemes tette által mutatja ki buzgóságát. A sz.-csehi ev. ref. egyházközség presbiteriumának megbízásából, az egyházközség nevében. Sz.-Cseh, 1891. május 24. Csákány Miklós, ref. s. lelkész.

Szerkesztői nyiltposta.

= **Bekecs alya.** Elkéintve attól, hogy névtelenül senkit sem szabad támadni, mert ez nem tartozik az irodalmi tisztességhez: a beküldött cikket még sem közölhetünk, mert nem oda út, a hová néz. Otthon van a legnagyobb hiba; ott tessék felemelni szarát; ott kell kiirtani a protekciót és a további stadiumokon bizonyosan nem lesz ok a panasza.

= **Jahve és a kherubok.** Közölni fogjuk. Csak egy két ürelem.

= **Ho kezdődik a plágium?** Mi erre egy igaz történettel felelünk. 1847-ben, a «classis poeticában» egyik tanuló társunk Köncseiből hódította el egy pár sort és tanítónk, egyéb feddőzése után, ezzel végezte kritikáját:

Ne loj verset, inkább Feri,
Irdál rosszat, mint — Emberi.

Hivatalos rész.

584—1891.

PÁLYÁZAT.

Az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebeleztetett farsádi egyházközség IV-ed osztályu papi-állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: veteményes kertte., jó karban lévő gazdasági épületekkel ellátott szép és kényelmes lakás, s egyházközségi beclés szerint 362 frt 60 kr értékű kepe- és kano-nika-porcio haszonélvezete. A megválasztandó köteles egyévi javadalma felének 75%-át egyszersmindenkorra, azután az évi rendes díjat a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap jun. 25. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aához intézendők, Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1891. jun.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXI. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1891. Junius 11.

24. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A templomi ének.

Tárgyam megvilágítására azt a kérdést vetem föl: mi a dal? S nyomban meg is felelek rá, azt mondván Kölcseyvel: a dal nem egyéb, mint a szív érzelmeinek harmóniás kiömlése. Ez a meghatározás a dal rimes szövegének úgy megírására, mint annak eléneklésére egyiránt találó. Mert, akár mennyit és akár hányféleképpen beszélnek is a dalról, okoskodásuk eredménye a végpontnál abban kulminál, a mit Kölcsey mond. A szép dal meghat. fölemel, a mindennapiasság egyformaságából kiragad, megmozgatja a szívet, felkölti az alvó érzelmeket. A dal búbajos hangjainál egy ki nem beszélhető, csak érezhető gyönyörök árján ringatózik lelkünk. A dal mellett még szenvedni is boldogító, és sirni is édes. Egy rithmikus dal pusztán olvasásánál is fölmelegedünk. Hát még, mikor énekbe foglalva, halljuk, vagy talán éppen magunk daloljuk el! Bizony, a szépből, a magasztosbúl sok van az énekben.

Azért vitték azt be a templomba is, hogy buzdítson, lelkesítsen; hogy a sárból emeljen a fönsségesbe. Mintha tulvilágias állapotban volnánk, midőn fölzeng a templomban az ének, melynek árján az áhitat megszentelt érzelmei ömlenek ki ajkunkon. A szívből jövő buzgó ének feledteti velünk e muló világot és az örökké való istenhez emel. Ezért mondják, hogy az ének is imádság. És minél többen vesznek részt ebben, a buzgóság annál meghatóbban, szívhez szólóbban nyilvánul.

De még sem lehet zúgolódnai a miatt, ha nem énekel mindenki; mert valamint lehet imátkozni néma ajkakkal is isten előtt, ki a szíveket lát, úgy az ének hatása átrezegheti szíve hurjait annak is, a ki némán hallgatja végig azt. Hogy valaki énekbe kezdjen, arra a buzgóság sem elégséges, ahhoz a tudásnak kellő mértéke, továbbá organum kell s még ezek mellett, megkivántatik

az éneklésre indító kedélyhangulat is. Az ének a szív érzelmeinek önkintés kiömlése: azt tehát erőszakolni nem lehet. Az orgona, ha megnyomja a kántor, mindjárt megszólal, de a szívre ilyesmi nyomást gyakorolni, nem lehet. Nem hat, nem buzdít soha az az ének, a mely csak úgy kényszerűségből, csupán csak a szájból, nem pedig a szívből jó. Hogy legismeretesebb példára hivatkozom, az erőszakolt éneklés inormissága eléggé ki van parodizálva a világdeszkákon is azon jelenetben, midőn a kántornak vélt feleskei notariust a vasas németek karddal fenyegetőzve, éneklésre kényszerítik. Mily ellentéte ez a zsolozsmának, mely a szív megszentelt érzelmeinek önkintés kiömlése?

Az a gyászban ülő özvegy, ki tegnap életársát kísérte ki a temetőbe, ha ma templomba jó, bizonyára nem éneklésben, hanem könyvekben önti ki szívének érzelmeit. De, az a könyv isten előtt fölér akármelyik szép énekkel.

Ennélfogva, azt kívánni, hogy a templomi gyülekezet minden tagja okvetlenül énekeljen, nem lehet. És pedig lélektani okokból nem lehet. Miért dobnók hát a kántorokra a kárhoztatás követéért, hogy a templomban nem énekel mindenki? Hiszen, a kántoroknak nem adatott erő és hatalom arra, hogy másoknak organumot és kedélyhangulatot tudjanak adni az énekléshez.

A dadogva beszélő Demonszthénesből válhattott jeles szónok, de a kinél nincs meg a kellő hangképesség, abból énekest faragni, nem tudhat sem demonszthénesi önszorgalom, sem semmi nemű kántori tudomány. Valamint a némát nem tudjuk megszólaltatni, úgy azt sem tudjuk énekessé tenni, a kitől a természet megvonta az organumot. Hangot mivelni lehet, de teremteni nem.

Kellő hangulat nélkül nem csak énekelni, de a dal szövegét megírni sem lehet, még annak sem, kinek ahhoz tehetség adatott. A mint Tompa mondta: megrendelésre nem lehet verset írni; mi-

kor Vörösmartyt király-hymusz írására nógatták, ő erre a «Szózat»-tal felelt, a mi épenséggel nem király-hymusz. Mikor pedig Arany előtt emlegettek e félét, ő akkor a «Walesi bárdok»-at írta meg. Megrendelésre énekelni, talán inkább lehet, mint megírni a szöveget, de sokszor kiérzik azokból is, hogy a trillák csak pénzért szólnak. És ki tudna fölmelegedni olyan ének mellett, a mely csak a szájból jó, s nem a szívből?

Énekes-könyvünk megújítása és szövegének oly módon való megváltoztatása, hogy a jók helyett jobbakat nyerjünk, a főnőbb említett okért ütközik nehézségekbe. Akár mennyi pályázatot hirdetnének is dicséretre, zsoltárookra: az eredmény mindig kétes lehet, mert megrendelésre írni bajos. Mért volna bajos? Hiszen, írni lehet akár tucat számra. Csakhogy az a pénzért csinált vers nem olyan, a milyen ide kell, mert nem lesz szívből ömlő. A mesteremberről a szegődött munka erősebb szokott lenni, mint a minőt a piacra visznek; de a poétaság más mesterség. Itt az erőltettség éppen gyöngéjére válik a műnek. Az írónak jó mű előállításához ihlet kell, ezt pedig nem a pénz hozza elő. Dávidot sem a pénz, vagy dicsvágy hozta ihletbe, mikor lantját pengette, hanem a benső érzület fölbuzdulása. A pénzen fogadott Dávidoknak nehezen fognak sikerülni zsoltárok.

Az éneknek harmóniásnak kellene lenni; de néha nem egyéb az fülsértő diszharmóniánál, mikor a harsogó torokhangok abban versenyeznek, hogy melyik váljék ki jobban a többi közül. Így válik aztán az ének néha orditássá, a mi bizony nem kellemes még a durva fülnek sem.

Az ilyen éneklésen kell hogy segítsenek a kántorok. Nem arról van szó, hogy okvetlenül sok zsoltárt tanítson be éven át a kántor az iskolában, hanem arról, hogy a mit betanít, azt jól tanítsa be. Nem az a kérdés, hogy énekel-e mindenki a templomban, hanem az, hogy a kik énekelnek, jól énekelnek-e? A szóban forgó ének-ügy ezen oldalánál szép tér nyílik a kántori működés elébe. Itt lehet ő mester abban, hogy a templomi éneklésnél a diszharmónia harmóniává finomodjék. És ennek alapját ott rakhatja le, a hol minden nap munkál: az iskolában.

Ismerek olyan gyülekezetet, a hol az éneklés dalárda-szerűleg megy a templomban; de ismerek olyat is, a hol az úgynevezett ekklezsia nótáján éneklük a zsoltárokat, vagy szerfelett megcikornyázva, vagy monoton-szerűleg nyujtva meg

az áriát. Nem úgy szól a nóta, mint a hogy mondja a kóta.

A diszharmóniát harmóniává változtatni, a kántorok szerepkörébe és pedig szép szerepkörébe tartozik. S ezt könnyen munkába veheti mindenik akkor, ha nem is négyre, de legalább két hangra írja az eltanítandó énekeket. Az ismeretes «Kis Lantos» című dalos könyvecske olcsón megszerezhető, a mely két hangra irt dallamokat tartalmaz, s ha ezt tanulmányozni kezdik még az öregebbek is, ennek duktusán könnyen belejőnek abba, hogy az eltanítandó zsoltárokat is kettős hangra írják és úgy tanítsák be.

A templomi éneklés mindig elárulja, hogy milyen volt az énektanítás az iskolában. Hogy egy elkoptatott közmondással éljek: a milyen a mester, olyan a mű; a milyen a tanító, olyan a tanítvány. A hol jól énekelnek, jól voltak tanítva; a hol rosszul énekelnek, ott rosszul voltak tanítva. Ez a logikus következtetés. Az ének nem divatos, hanem szabályszerű kell, hogy legyen, a mely szabály nem enged a kótával szemben kivételeket s még kevésbé attól eltéréseket, hogy a helyi szokások különbözősége szerint ekklezsia nótáját csináljanak belőle, cifránál cifrábbat, s rosznál roszabbat.

Csodálkozásra lenne méltó, ha valamelyik kántor a mostani énekeskönyvet félretéve, öszszedugott kézzel várná az újnak megjelenését s nem tanítaná azokat a zsoltárokat, a melyeket ősapáink is énekeltek. Hiszen, azok már megvannak szenteltetve a templomok boltivei alatt a búnak, az örömnök könnyei által is; hiszen, azok be vannak már vésődve szívünkbe, miért tépnők ki hát onnan? Azok mellett növekedett bennünk a vallásos érzés, azok mellett ismertük meg azt, kinek nevét «szájukban hordozzák még a csecszopók is», s a kit «dicsérnek minden földön lakók s nagy királyok».

Az új énekeskönyv bizonyára semmit sem fogna könnyíteni az iskolai énektanításon. Akkor is nem a könyv, hanem a tanító kellene, hogy tanítson. Jaj annak az iskolának, a hol nem a tanítótól, hanem csupán a könyvből tanulnak!

Gönci János.

Egyházkerületünk tanítóképzője.

(Vége.)

Ekkint munkálkodik csendben, zajtalanul a mi szerény intézetünk. De hogy teljes rajzát adhassam a jelennek, szólanom kell még a növendékekről és az alkalmazott tanerőkről.

A törvényt a fölvételnél megtartottuk. Mert utána számitván a közelebbi tíz év adatainak, évi átlagos eredményül az jön ki, hogy első éves növendékeinknek négyötöd része nemcsak 15, hanem 16, sőt 17-ik életévüket meghaladott és négy gimnázialis osztályt, vagy polgári iskolát végzett ifjabból került ki. Kivételes esetekben azonban felvettünk olyan előhaladott kora, 16—17 éves növendékeket is, a kik négy gimnázialis osztályt nem végeztek ugyan, de a fölvételi vizsgálaton, a latin és német nyelv kivételével, a többi tantárgyából kellő előkészültséget mutattak föl arra, hogy velük kevésbé magas igényü tantervünk céljait elérni remélhessük. Ugy azon négyötöd, mint ezen egyötöd részszen szemben azonban a legteljesebb szigort alkalmaztuk. A ki akár képesség, akár szorgalom és magaviselet dolgában, céljainkra alkalmatlannak bizonyult: az vagy már évközben elimináltatik az intézetből, vagy az évváró vizsgálatok végével föltétlenül; a ki pedig határozott képességeknek adta jeleit, de kevésbé kitartó szorgalom hiányában az eredmény teljesen kielégítő nem vala: az ismétlésre utasított, úgy, hogy növendékeinket az első évfolyamról mindig csak kellő képesség és teljesen kielégítő eredmények esetében mozdítottuk elő. Hasonló szigort alkalmaztunk és alkalmazunk végig, a többi évfolyamokon is.

Nem munkálunk tehát arra, sem szándékosan, sem akaratlanul, hogy «a régi kántori karakter le ne tűnjék az élet szinpadáról.» Megengedem: egyik-másik olyan karaktert ölthet föl, sőt talán éppen az, a kitől legkevésbé várta volna az ember. De vajjon, kérdem, letünnék-e az a karakter az élet szinpadáról, akár a kántortanítók, akár a néptanítók körében, ha felekezeti képezde e világon nem is volna, hanem mind csupán állami? Azt hiszem, nem! Mert az iskola fölszerelhet ugyan a szükséges ismeretekkel és ügyességekkel, elhintheti a jónak és szépek magvait, lerakhatja jellemünkhez az alapot; de hogy külső és belső egyéniségünk milyenné alakul véglegesen majd az életben, ez az iskolán kívül még ezer olyan dologtól függ, a mikre az iskolának elenyésző csekély, mondhatni, semmi befolyása sincs. Függ a körtől, melybe sorsunk vezérel; az élet-körülményektől, családi viszonyoktól táplált igényeink mértékétől és öröklött hajlamainktól. Azért, kár cikkirótól olyan könnyedén dobálózni a «szellemmel», így kiáltván föl: «Milyen szellem uralkodhatik ott!» Annyival inkább, mert én, mint e főiskolának tizenhárom évig volt növendéke, egy évig osztálytanítója, tizenöt év óta pedig tanára, saját tapasztalataim alapján, határozottan állithatom, hogy sem külső illem, sem erkölcsi magaviselet dolgában, sem a komoly munkálkodás terén annyira kedvező viszonyok nem voltak, mint éppen az utóbbi évtized alatt; én ezek tekintetében a hatvanas évek elejétől kezdve, évtizedről-évtizedre fokozatos haladást tapasztalok a főiskola összes ifjuságánál és ennek körében a képezdei növendékeknél is.

De továbbá, cikkiró szerint, növendékeink nemcsak hogy kevéssel lépnek az intézetbe, hanem onnan is keveset visznek magukkal. Hogy mit visznek ki az életbe, és azzal mit mivelnek ottan, erre nézve nem hivatkozom, bár tehetném, sem az illető esperes és lelkész uraknak, sem a főiskoláinkkal kapcsolatos elemi iskolák némely igazgatójának, sem egyes tanfelügyelőknek a nyilatkozá-

taira. Elismerem, hogy nem visznek magukkal sokat; nem viszik magukkal a tudományok nehéz fegyverzetét, sőt azt mondom, sok fegyverük nincs is. De affelől biztosíthatom az igen tisztelt cikkiró urat, hogy a mi fegyverük van, azt jól és biztosan tudják használni bármelyik népiskolában; ismerik leendő állásukkal járó mindennemű kötelességeiket, teendőiknek sorát és módját; nagy igényeik nincsenek, éppen ezért örömmel mennek, ifjui lelkesedéssel lépnek a nemzet és egyház legszegényebben dotált szellemi napszamosainak sorába; többet mondok: nemcsak otthonosak, hanem otthon is fogják magukat érezni úgy a nagyok templomában, mint a kicsinyekében: az iskolában. És vajha nem ennyi, vajha még több ilyen munkást bocsáthatnánk ki minden évben! Mert akkor nagyobb mértékben tehetnénk eleget azon éppen nem kevés számú megkereséseknek, melyekben egyházi hatóságaink a miatt fordulnak az igazgatósághoz alkalmas tanítóért, 200—250 frtos állomásokra is, mert a pályázati hirdetések eredményre nem vezettek. Akkor nem szünetelne a tanítás annyi helyen oly sokáig, és bizonyára nem bizatnék az iskola annyi helyen, évek előtt I. gimn. osztályból kilépett, azután sok mindent megpróbált, de sehol révpartra jutni nem tudott ekzsztenciákra, miként ez lépten-nyomon történik. Kényelmes dolog, elmélnünk a világról, távol a világ bajaitól, de fájdalmas látni a szomorú valót, érezni a nemzeti és egyházi létünket fenyegető veszedelmeket, segíteni ohajtani a bajon, de tehetetlenül állani vele szemben.

A mi végre az alkalmazott tanerőket illeti, tanítottak új tantervünk életébe lépte óta az igazgatón és énekenzenetanárokon kívül egy theologiai és négy gimnáziumi tanár, a tornatanítót nem is számítva. Utóbbi időkben azonban a miatt, mert a gimnáziumi tanárok egész munkaideje teljesen igénybe lön véve a gimnáziumi törvény rendelkezései folytán: a képezde számára külön tanerőkről kelle gondoskodni, minék folytán főiskolai előljárásunk nem is késett két segédtanári állás szervezését rendelni el ideiglenes jelleggel; az egyiket a vallástani, magyar nyelv és irodalmi és történelmi tantárgyak, a másikat a mennyiség-természettudományi tárgyak számára. Az előbbeni állásra 1886. óta jelesen végzett, irodalmi és történelmi képzettséggel bíró papjelöltek alkalmaztatnak, az utóbbira pedig 1888. óta a budapesti pedagogiumból valánk szerencsések nyerhetni kitünő képzettségű polgáriskolai tanárjelölteket. A jelenleg működő tanerők tehát: az igazgatón, a gimnázium fizika tanarán, az ének-és zenetanárokon, a rajz és szépírás tanarán és a tornatanítón kívül, két segédtanár, a kik kizárólag a képezde szolgálatában állanak.

Ezen intézkedésnek megvannak ugyan a maga előnyei, a mennyiben pl. könnyebb és kényelmesebb az adminisztráció, a rendtartás, a heti órarend megállapítása, a tanidőnek célszerű beosztása; de ezen mondhatni külső előnyökkel szemben, igen-igen lényeges hátrányok állanak. Míg ugyanis korábban, midőn gimnáziumi rendes, vagy állandósított segédtanárok tanítottak a képezdeben, a tantárgyak évek hosszú során maradhattak és maradtak ugyanazon kézben; most ez a két segédtanári állásnak ideiglenes minősége miatt nehezen történhetik meg. Mert igaz ugyan, hogy az 1888-ban először alkalmazott két

segédtanár közül az egyik immár harmadik éve munkálkodik, dicséretes szorgalommal és eredménnyel, és a másik is két tanéven át maradt meg állomásán; de jövőre ki és mi biztosíthat affelől, hogy nem fognak-e untalan ismétlődni minden tanévben a személycsere változások? Sőt, még az az eshetőség sincs kizárva, az állások ideiglenes minősége miatt, hogy egyik-másik segédtanár, vagy talán mindakettő éppen a tanév derekán hagyja ott állomását, a mikor aztán vagy teljes fennakadás áll be egyidőre a tanítás menetében, vagy kisegíthetnének ugyan rendkívüli óraadás által a gimnáziumi tanárok, de akkor tantervünknek immár tíz év óta szabályszerű fokozatosságban működő évfolyamait okvetlenül össze kellene vonnunk és ezzel visszatérnénk ismét a hatvanas és hetvenes évek két-ciklusos tanrendjére, mi által föltétlenül kockára lennének téve ugy az eddig elért eredmények, mint általában tanítóképzésünknek összes feladatai.

E bizonytalan állapotnak egész súlya énreám nehezedik, mint igazgatóra. Örökös aggodalomban élek, nemcsak évfolytán: vajjon, befejezhetjük-e a tanévet a megkezdett módon és kívánt eredménnyel; hanem tanév végével is: vajjon, találunk-e ismét egyáltalában, különösen pedig fogunk-e az új tanévre olyan tantereket találni, a kikkel tanítóképzésünknek tíz év alatt elért jelenlegi színvonalát ne csak fentartanunk, hanem még emelnünk is lehessen?

Ime, tisztelt olvasó közönség, ez tanítóképzésünknek egyszerű és hű rajza a múltban és jelenben.

Záradéku azonban szólanom kell még egész röviden a tanképesítő vizsgálatokról. Ilyen vizsgálatok a mi intézetünknel először 1876-ban tartattak. De úgy akkor, mint azóta is minden alkalommal tanítóképesítő vizsgálatokra csak olyan egyének bocsáttattak föl és oklevelek csak olyanoknak adattak, a kik végzett tanulmányaikat és tanulmányaik végzése után foglalkozásukat, tartózkodási helyeiket és erkölcsi magukviselését mindenünnen hivatalos okmányokkal igazolták. Éppen ezért, mert e tekintetben teljes szigorúsággal jártunk el, a cikknek intézetünket diszkreditálni akaró és merő általánosságban oda vetett azon paszszusát, hogy intézetünk kicsapott embernek adott oklevelet, rossz forrásból meritettnek kell nyilvánítanom.

N a g y L a j o s,
képezde-igazgató.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jun. 8.

A legközelebbi nyolc nap alatt Igazgató-Tanácsunk négy ízben ült össze, a mely ülésekről a következő rövid tárgyiagos tudósítást adjuk.

Május 31-én főt. Szász Domokos, püspök elnökléte alatt jelen voltak: Br. Bánffy Dezső és gróf Bethlen Gábor, státus-kurátorok, dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, Szász Gerő, Parádi Kálmán, dr. Kovács Ödön, Nagy László, Bihari Sándor, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, dr. Sárkány Lajos, Deák József, Bodor Antal és dr. Török István, h-előadó.

Az időközben elnöklileg ellátott folyó ügyek bejelentésének elhalasztása, s néhány csekélyebb jelentőségű ügy ellátása mellett, Igazgató-Tanácsunk, a központban elhe-

lyezve levő pénzek kezelési és elhelyezési szabályzatainak revidálása, s esetleg módosítása tárgyában, az előzetesen megtartott népes értekezlet nézetét és megállapodásait is komoly megfontolás alá véve, f. évi június 17-re egy rendkívüli közgyűlés megtartását határozta el.

Június 2-án dr. Kolozsvári Sándor, helyettes elnökléte alatt: Parádi Kálmán, Domokos Antal, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Deák József és dr. Török István részvételével folytatott az ülés.

Igazgató-Tanácsunk hódoló tisztelettel vette tudásul ő felségének a kriscsori egyh. temploma építésére legkegyelmesebben adományozott 100 fjt segélyt.

Nemkülönben, köszönettel vette tudásul, az illető alapha beutalás mellett, Székely Sámuel b.-besenyői papnak a maga, egyháza és Mátyás Sámuel nevében, a kolozsvári theol. fakultás javára együttesen tett 39 ftrnyi adományt.

A kis-eskülli egyháznak templomépítésre a konventileg biztosított 2000 ftrnyi törlesztési kölcsön kiutaltatott.

A m.-igeni egyház korcsma-házának eladása, készpénz fizetes mellett, engedélyeztetett.

A nyárad-szeredai egyház által, a tompai határban vásárolt fekvőségekre vonatkozó szerződés, helybehagyatott.

A botházi egyházban, a szükséges alap hiánya miatt, pap-tanítói állás szervezhető nem lévén, Keresztes Árpád birtokos urnak a tanító fizetésére ajánlott segélye és az iskola felépítése körül kilátásba helyezett közreműködése, az építési előzetes intézkedések elrendelése mellett: köszönettel tudásul vétetett.

Tudásul vette továbbá az Igazgató-Tanács az étfalvazoltáni papnak jelentését is a Hadnagy-féle alapítvány járulékanak felhasználása tárgyában.

A jogügyi bizottság véleményére, a m.-bogáti egyháznak az Igazgató-Tanács nem ajánlja a gr. Teleki-féle alapítvány biztosítása iránti per-indítást.

Pénztárnoknak az államsegélyről beadott és számvevőileg felülvizsgált számadása felterjesztetik a nmlgu miniszter urhoz.

A m.-köblösi és az alsó-siménfalvi egyházakban a papilakok építése, a műszaki előadó véleménye alapján, engedélyeztetett.

Az alsó-ilosvai és a holtmarosi egyházak részéről a maga útján fölterjesztett szerződések tárgyában kiegészítés rendeltetett el.

A dévai reáliskolában a vallástanítás tárgyában a lelkészhez leirat intéztetett.

A sepsüi és a szilágy-szolnoki egyházmegyékben levő egyházak megvizsgálásáról szóló jelentések és jegyzőkönyvek ellátatván, a részletes megjegyzések és az espereseknek az utasítások elküldetnek.

A kolozsvári kollégiumban Sternberger Salamon magántanuló érettségi vizsgára bocsátása csak azon föltétel alatt engedtetik meg, ha előzetesen a VIII. g. oszt. tárgyaiból sikeres vizsgát áll ki.

Alpár Ignác műépítész számlája, a készített tervekért és építési művezetésért részben folyosított, né mely tételeiben azonban felfüggesztetett.

Az udvarhelyi egyház törlesztési 12,000 frtos kölcsön-ügye kedvezőleg ellátható nem volt. (Vége köv.)

Az egyházmegyékből.

I.

Gyergyó-Szt.-Miklós, Csik, június 3.

Borbáth Pál, a csikmegyei ref. körlelkésznek köz-tiszteletben és szeretetben álló érdemes lelkésze, kit Vizakna választott meg lelkészévé, május hó 24-én Gyergyó-Szt.-Miklósra s május hó 31-én Csik-Szeredában tartott isteni tiszteletek alkalmával búcsuzott el csikmegyei hiveitől. Ezen alkalmakkor mind a két helyen díszes és nagy számu közönség töltötte meg a templomot, s a hallgatók soraiban szép számmal vettek részt a r. kath. egyház hivei is, mi fényes bizonyítéka annak, hogy érdemes lelkészünk nemcsak saját hivei, hanem mindenki részéről kiváló tiszteletben részesült. A búcsuzó beszéde méltó koronája volt azon szép egyházi beszédeknek, melyekkel mindannyiszor meghatotta hallgatóinak szívét, lelkét s értelmét.

Szeretett lelkészünk három és fél évig lelkészkedett megyénkben s kényes és ekszponált helyzetében, okos mérséklettel, kiváló finom tapintattal kormányozta egyházunk hajóját, s minden cselekedetében kiváló ügyességgel találta el a helyes mértéket és utat olyannyira, hogy még a más vallásuak is készséggel hajoltak meg érdemei előtt. Minél nagyobbak szerzett érdemei s minél kiválóbb hivatásbeli képessége, annál nagyobb hiveinek sajnálkozása a fölött, hogy a szeretett lelkész körünkben eltávozik. Eltávozásával üres helyet hagy vissza társadalmunkban, melyben kiváló személyes tulajdonságainál fogva, előkelő helyet foglalt el; de betölthetetlen lesz helye hiveinél, kiket a jó pásztorhoz illő meleg szeretettel ölelt keblére s hordozta nemes szívében ügyeiket. Mindezen kiváló szellemi tulajdonságainak s fáradhatatlan munkásságának köszönhetjük, hogy úgy közöttünk, mint velünk szemben, a más vallásuak magatartásában, a testvéri epyetértésnek igen szép, valóban lélekemelő példáit volt alkalmunk nem egyszer tapasztalni.

Midőn szeretett lelkészünknek e helyen is isten hozzádot mondunk, őszintén kívánjuk, hogy új egyházában találja meg azon meleg szeretetet, melylyel itt hivei körülrajongták. Kísérjék lépteit szerencse és megelégedés!

Végül, megemlítjük, hogy búcsuzó lelkészünk tiszteletére Gyergyó-Szt.-Miklósra Demeter Domokos kir. közjegyző, mint egyházzongnok, barátságos ebédet adott, melyen hivei s tisztelői közül többen vettek részt. Tisztelői bankettet akartak búcsuzása alkalmával rendezni, de az idő kimértsége miatt lelkészünk nem várhatta ezt be. Csik-Szeredában ez már kivihető volt s a tiszteletére rendezett banketten úgy hivei, mint más tisztelői közül nagyon sokan részt vettek s a pohárköszöntőkben többször kifejezést nyert az általános tisztelet és szeretet, melyben az egész megye közönsége részesítette szeretett lelkészünket.

Egy hive.

II.

Fájdalmasan megható ünnepély folyt le május 31-én az udvarhelyszéki egyházmegyéhez tartozó farcádi ev. ref. egyház kebelében. Ekkor vett búcsut szeretve tisztelt hiveitől, ezen egyháznak derek, még ifjúnak mondható lelkésze, Benke Ferenc. Az egyházmegyében, kora dacára, tekintélynek és becsülésnek örvendhetett minden tekintetben. Egyházának tapintatos, ügyes vezetője, jó papja, az udvarhelyi társadalmi köröknek szívesen látott tagja volt.

Most, mikor a baconi népes és fényes egyház bizalmának engedve, távozni készült szeretett hiveitől, nyugalmas kis egyházából: mondhatom, nem mindennapi esemény tárult a szemlélő elé

Ugy látszott, hogy ezen élénk forgalmu község minden tagjának hetek és napok óta fokozódó lázas izgatottsága e napon a tetőpontra emelkedett. A városból szokatlan módon siettek a délelőtti órákban hazafelé. Mindenki akarta hallani még egyszer, talán utoljára, kedves papjának mindig szívesen hallgatott szavait. Még a szomszéd-községekből is sokan eljöttek, hogy megosszák azon nehéz könnyeket, melyeket a távozóért hullatott ezen egyház kicsinye és nagyja. A meglehetősen tágas templom csak alig volt képes befogadni a távozó őszinte tisztelőit. Az ének elhangzása után, csak szakadozott, mély fájdalomtól elfojtott hangon rebeghette el tiszta szívből fakadó imáját. Minden szavából kiértett, hogy a fájdalom kitörését visszafojtani, nagy erejébe kerül. Beszéde alapjául Pál a kor-beliekhez írott II-ik levele 13-ik részének 11-ik versét vette fel. Alig kezdett hozzá beszédéhez, az egész hallgatóság fenhargon zokogott.

Megható volt látni, miként hullatták könyeiket meglett emberek és kipróbált öregek is. Szinte jól esett, hogy a szeretett távozó a bevezetésben oly meghatólag pengetett fájdalmas hurok helyett, egy néhány perc mulva, az alapigében foplatt jó kívánatok elvi fejtegetésébe bocsátkozott. Legalább mindenki letörülhetett sűrűn folyó könnyeit és készülhetett a nem sokára bekövetkezendő általános zokogásra. Ez ki is tört nem sokára újra, mert ilyen órában a gondolat, az ész világában nem lehet sokáig időzni, ilyenkor a szív, ha még oly erősek vagyunk is, uralkodik felettünk. Ujra felhangzott a fájdalmas búcsuzó, ismételten sirt, zokogott az egész gyülekezet. Ekkor már a fájdalom kitört a nehéz szívvel búcsuzóból is. Meg-megállott, kisértta magát, így folytatta és végezte be szakaszonként, szíveig ható beszédét.

A templom előtt ismételten búcsut vett kedves hiveitől, kik megindítólag mondtak köszönetet irántuk mutatott és gyakorlott jóságáért, kértek áldást, békességet, szerencsét és boldogságot már volt kedves papjukra. Az egész egyház apraja, nagyja rohant elébe, hogy részint kézfogással, részint kézcsókkal, avagy csak palástja érintésével fejezze ki iránta érzett legmélyebb tiszteletét, hódolatát. Az ifju lelkész meghatóttan állott és engedett az önkint jövő megmásíthatatlan kényszernek

Meg kellett engednie azt, mit eddig sohe sem tett (mit nem is szokott tenni a protestáns lelkész), hogy hivei kezét csokolják. Itt igazán lehetett közvetlenül érezni, hogy a papi hivatalnak árnyéka mellett, megragadó fényoldalai is vannak!

Adja isten, hogy e derék barátunk azt, mit e kis községben elhagyott, találja meg új hivei között is. Nyerje meg mindenkinek, mint itt, tiszteletét, becsülését és szeretetét.

X.

TÁRCA.

Szabó Károly emlékezete.

(1824. dec. 13. 1890. aug. 31.)

(Vége.)

Ime, az ifju Szabó Károly, kit születése, növeltetése, tanulmányai, temperamentoma, mind-mind arra teremtettek,

hogy költő legyen. Oh, ha arra gondolok, minő lyrai kincsek maradtak lelkében eltemetve; fájdalomknak még sokkal mélyebbnek kell lenni most, hogy őt elvesztettük.

Fiume drága kincse hazánknak. Tengerészete ránk fontos, tán nélkülözhetetlen ügy kereskedelmi, mint közgazdasági,

valamint nemzetközi szempontból. Ám, tengerészetet tán lehet teremteni a nélkül, hogy a Szabó Károlyokat elveszítsük. Vissza is nyertük. Az akkor még mocsaras kis fészekben, egy ott uralkodó betegség, a malária leverte és a talián orvos azt tanácsolta: hogy bizony nem neki való az a mesterség; jöjjön haza. És Szabó Károly haza jött, hogy meginduljon a dicsőségnek amaz útján, mely az örökkévalóságban végződik.

A betegségéből itthon fellábbadozott fiatal ember, füstbe menvén a tengerészet felől alkotott reményei, szegényebb lett egy ábránddal, de megmaradtak a görögök. Beledobta egész lelkét e klasszikus nép eszményi világába. Oh, mikor a valóság megcsalja szívünket; mikor a sors véletlen szeszélye összetöri fellegráinkat: milyen szép, milyen vigasztaló, oda fordítani lelki szemeinket azokra a világokra, melyek elromolhatatlanok! A szemétnél szebb a virág; a werklinél szebb a pacsirta-dal; a börzénél szebb az Olympus!

Aischylosz, Sophoclesz, Euripidesz! Minő fönséges triász! Mutasson a világtörténet egy másik népet, melynek ilyen három álló napja világítaná be a költészet birodalmát! Kétezer-négyszáz esztendő óta ragyognak a szellemi menyboltozat firmamentomán és fényük nem vesztett. Fényük századokról századokra nyer. Majdnem egyszerre tűntek fel Aischylosz 28 esztendővel volt idősebb Sophoclesznél; Sophoclesz csak 17-el Euripidesznél. Még szellemi birokra is mentek egymással, a legszebb diadalért versenyeztek, a nemzet jobbainak tapsai közt: homlokukra tenni a babérkoszorút. Mennyivel előbbre állottak ők már akkor, holott ma szidalmazások között, alamizna gyanánt ha kiadják a száz arany pályadíjat.

Melyik volt közöttük a nagyobb? Dehogy sarlatánkodom! Dehogy merek, belekontárkodni a görög klasszicizmus megítélésébe! Csak egy pár szót, a mi célomra tartozik. Szabó Károly Euripideszt szerette; őtet fordította. Vajjon, nem lelki vonások; nem erkölcsi és esztétikai kényszer vonzotta őt, hogy éppen érette rajongjon?

Aischylosz és Sophoclesz az addig kelendő formákat követték; keresték az ideális szépet és hódoltak annak, és felhasználták a démonokat, a chorusokat. Nem mertek szakítani a tradíciókkal. Ám, az Euripidesz kora Görögországban a megújulás kora volt minden tekintetben és a kissé nyers, társadalmilag tán szögletes, de erkölcsi tekintetben megközelíthetetlen Euripidesz oda állt az ifju párthoz. Ostromolta a régiak hitét, gondolkozását, irányát. Nála a sors már nem abszolút valami, hanem csak esetlegesség; személyei még kothurnusban járnak, de valódi jellemek akarnak lenni az életből és a görög dráma chorusai már nem nélkülözhetetlen föltételek, csak külső ékitményei a jellemeknek. Euripidesznél mindenek felett való a szenvedély és célja: hatni a kedély világára. Euripideszben már megtalálhatta Shakespere a modellt. Meg is találta. Mi lesz kétezer esztendő múlva!

A világ a mi lelkünkben tükröződik vissza. Vajjon, a Szabó Károly vonzódása Euripideszhez, nem azt jelenti-e: hogy ő benne fedezte fel azokat a vonásokat, melyek egész lényével rokonok voltak? Nyughatafian természete; minden pillanatban változó kedély-hangulata; fogékonysága a szokatlan, az új iránt; nem gondolás a külső formákkal; egyik pillanatban véres száju forradalmár, egy perc múlva higgadt, törvény-tisztelő civis; keresése mindenütt az egész embernek: nem annak bizonyosságai-e, hogy a rokon szellemek feltalálják egymást nem csak a jázmin-bokorban, hanem túl az örökkévalóság határain is.

Szabó Károly három drámát fordított le Euripidesztől. «Elektrát», a mely kéziratban maradt és most Szász Károly birtokában van. Hiszem, hogy ki fogják nyomtatni. A Szabó Károly iránt való kegyelet éppen úgy megköveteli, mint a mily érdekes nyelvészeti szempontból, mert a kéziratban ott olvasható a szép gömbölyű betűkkel írott feljegyzés: Bevégeztem ápr. 10. 1847. Ezenkívül, lefordította «Iphigeniát Auliszban és Iphigeniát Tauriszban» a Kisfaludy-Társaság számára. Hanem azért a Kisfaludy-Társaság soha sem választotta tagjai sorába. Nó, és Szabó Károly gyémánt-öntudata ezért ugyan szemrehányást soha sem tett. Ugyan, minek is tett volna!

Ilyen munkálkodásban találta őt 1848. A szabadság tündöklő napja ontotta sugarait. Egy új mennyei kijelentés. Szép volt az magában is: tényekben megtestesülése egy félszázad sisiphusi küzdelmének; visszatérése a rég sírban nyugvó nemzeti dicsőségnek. Még szebb volt azon a saisi fátyolon keresztül, melyet a költészet vont be fényvel, napsugárral. Ime, a pusztáknak és az adriai tengernek megmérhetetlensége nem hazugság. Ime, Görögország visszatér az ő ragyogó verőfényével. Szabó Károly letette a tollat és kardot övezett oldalára; ott hagyta a költőket a piaeri berkekben, és oda állott a Mirmidonok közé.

A szabadság szeretetének egész gyönyörével szolgált hazája szent ügyének. És midőn a kard kihullott kezéből; és midőn összeroppan az ég Magyarország felett; midőn a szabadságharcból nem maradt hátra egyéb, csak jaj és könyhullatás: még ott szorongatott zsebében felsőbb tisztjeitől egy magasztaló bizonyítványt, hogy hősiességénél fogva, alkalmas törzstiszti szolgálatra. Vége volt már annak azon a téren!

Kizökkentve másodszor is abból a sodró árból, a hová szive, lelke, egész lelki világra ragadta; bujdosva, mint az üldözött vad: a gondviselés elvezérelte Szirákra, gróf Teleki Józsefhez, a magyar akadémia elnökéhez és volt erdélyi Gubernátorhoz. Ahhoz a főúrhoz, ki állásánál, vagyonánál fogva még oligarkha, de magyar voltánál fogva már táblabíró, és intellektuális emelkedettségénél fogva érzi, tudja, hogy mindenki annyit ér, a mennyire szelleme képesíti: és már koncipiálta, és már dolgozza, és már gyűjti az adatokat a «Hunyadiak korához.» Itt dőlt el Szabó Károly egész jövődjének, egész életének sorsa.

A puszták délibábja; a tenger végtelensége; a görög költők utolérhetetlen szárnyalása, a szabadságharc mythologiai vallásos szentsége: mind-mind háttérbe vonult ama szomorú igazság, de vigasztaló tény előtt, hogy mikor egy nemzet életéből a politikai szabadság oda van: a nemzet lelkiismeretének, férfias bátorságának, jogérzetének menedéke egyedül a historiai emlékek felkutatásában áll. Szabó Károly, a szabadságharc után, gróf Teleki Józsefnek titkárja lett és lett Magyarországnak egyik legtekintélyesebb, és a forrás-kutatók előtt egyik legmegbízhatóbb történésze.

Elhiszem, hogy isten kegyelméből. De szívesen hozzá teszem, hogy sok fáradtsággal és sok tanulmánnyal is. Mikor Szabó Károly Szirákra került, már fordította Thukidydeszt, e klasszikus történetírót. Ismét csak a görög levegő élteti; a görög tej táplálja. Thukidydesz szereti az igazságot. Ezért nem fogad el semmit a tekintély jogán, és egyénileg megbírál mindent; történész és kritikus egy személyben. És ha meg van győződve az igazságról, nyelve erőteljes, majdnem oratori és ez orációkat elmondhatja személyeivel.

Jó iskola volt ez Szabó Károlynak. Thukidydesz ezelőtt 2400 esztendővel ugyanazt keresi, ugyanazt mondja, a mit gróf Teleki József az 50-es években. Nem lehet ez hazugság. A historia: elbeszélése az emberi élet tüneményeinek, melyek lefolynak (hogy nagyon filozófikusan fejezzem ki magamat) a térben és időben; az az egymásután, mely mértéke a lételnek, és enyészetnek. A magyar nemzet a szabadságharc után ott állott a sir szélén, legalább is a kétségbeesés örvényében. Elveszhet-e? El kell-e vesznie? E kérdés felett tusakodott Szabó Károly. És az az ember, a ki költőnek született; a ki a mindenség szépségeit érezte lelkében, lemond mindezekről; beletemetkezik a poros levéltárak szemetjébe, kincseibe: és lesz Magyarország elsőrangú történésze; a magyar nemzetnek vigasztalója, bátorítója, valódi prófétája; és olyan nagy bibliográfus, a kinek párját ha tán meghoznák a jövő századok.

Hogy ez lehessen, hogy önálló kutató legyen, előbb lefordította a görög forrásokat «Priszkosz rhetor történet-írásait»; a «Biborban született Konstantin», meg «Bölcs Leó» császároknak nemzetünket érdeklő műveit; «Előd vajda», a «888-ki bolgár háboru», «Márk krónikája», «Béla király névtelen jegyzője», «Rogerius», «Kézai Simon», Thierry Amadétól «Attilát», «Attila-mondákat», «Attila fiait és utódait», száz, meg száz önálló tanulmányt, cikket közöl a lapokban, folyóiratokban, hogy előálljon utolérhetetlen munkájával, melynek címe: «A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig». Vajjon, hány olvasója akadt nagy Magyarországon!

Az már kevésbé érdekel engemet, hogy tanár volt Nagy-Körörsön Arany Jánossal, Salamon Ferencsel, Szász Károlylyal, Szilágyi Sándorral; tanár volt a kolozsvári kollégiumban; hogy a magyar tudományos akadémia büszkeségének tartotta, hogy a historiai társaság tagjai közé számította és hogy egyetemi tanár volt. Majd méltatni fogják egyenkint ez illustris társaságok a Szabó Károly halhatatlan érdemeit.

Engemet az érdekel, hogy a hatvanas évektől fogva őt a magunkénak mondhattuk. Ott hagyta a puszták rónaságát. El nem feledte soha; de megszerette a mi sziklás bérceinket. Ott félistennek képzelhette magát, kinek le kellett szállani az emberekhez. Itt ember volt, ki fölemelkedett az isten trónjái.

Engemet az érdekel, hogy ember volt, kit a költészet szárnyai fölemeltek e földről; a tudomány által pedig ő lehozta a menyboltozatot a földre. Az érdekel, hogy szive tele volt szeretettel, indulatokkal, szenvedélyvel. Az érdekel, hogy lelke tele volt gondolatokkal, inspirációval és a szentlélek kijelentésével. Az érdekel, hogy magyar volt és magyar lesz. Minket áthat még az ő közvetlensége; maradékaink, és a jövő századok inspirálatni fogják magukat könyveiből, melyek egy bibliothékát tesznek, és a melyeknek legkisebb tanulmánya, mint a szemünk fénye, oly drága kincse nemzetünknek, magyar hazánknak, úgy a gondolkozásmódra, mint irodalmi és nyelvi tekintetben, valamint az örökkévaló célra nézve.

Mi kegyelettel hajlunk meg emléke előtt, ki Irodalmi Társaságunk tiszteletbeli tagja volt. A költőnek született bölcsésznek, a nagy hisztorikusnak, a nagy magyarnak és mindezeket betetőzve, a tökéletes férfinak és jó embernek emléke legyen áldott!

Szász Gerő.

Különfélék.

== 1—1891. **Az Igazgató-Tanács**, egyházi törvényeink 100-ik §-ében nyert jogánál fogva, folyó évi 1412.

szám alatt kelt határozatával kimondván annak sürgős voltát, hogy sz. Egyházkerületünk központi pénztárában elhelyezett tőkék kezelésére vonatkozólag új szabályzat megállapítása végett rendkívüli közgyűlés tartassék: ezen határozat következtében történt megállapodás alapján, f. évi június hó 17-re, d. e. 10 órakor, a kolozsvári ev. ref. kollégium nagytermében megtartandólag, egyházkerületi rendkívüli közgyűlést hívok egybe; melyre, midőn cimedet tisztelettel meghívom, egyidejűleg azon reményemnek adok kifejezést, hogy ezen fontos és sürgős ügy iránt meleg érdeklődésének nyilvánításául ezen gyűlésen részt veend. Kolozsvárt, 1891. évi május hó 31-én. Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok.

== **Papválasztások.** A beresztelki egyházköztségben Jánosi Béla, papjelölt, a nagy-baconiban Benke Ferenc, farcádi pap, választattak meg. Szerencsés választást tett mindkét egyházközség, mert előbbi egy jól képzett fiatal ember, s ifju erejét érvényesíteni, igen szép mező kínálkozik; utóbbi pedig már kipróbált egyén, s jeles adminisztratív tehetség, a ki lelkipásztori buzgalmának szép jeleit adta az őt szeretettel körülvevő farcádi, kicsiny egyházközségben. Mi szivünkől ohajtjuk, hogy a hozzájuk fűzött várakozásoknak eleget telessenek!

== **Az alsó-siménfalvi** egyházközségbe a kitűzött határidőig senki sem folyamodván, főtiszt. püspök atyánkfia az önkint jelentkezett Halkó József, kitűnően képesített papjelöltet nevezte ki ideiglenes minőségben. Találjon fiatal barátunk nagy gyönyörűséget az ur szőlőjében való munkálkodásban és igazi jutalmat munkájának sikerében!

== **Schlauch Lőrinc, nagyváradai róm. kath. püspök**, e hónap elején Szilágyvármegyében utazott, a bérmlást végezni. Természetesen, mindenütt a vidéken megillető fényvel, banderiumokkal, fáklyákkal fogadták. Olvastuk, hogy a nép vallás-különbség nélkül éljenzett. Tasnádon, pláne, a ref. pap, Bartha Dezső volt «az ihlett ajkú szónok». Nincs ugyan megírva, de valószínű, hogy palástosan, kucsmával kezében, tehát papi ornátusban jelent meg és folyt ajkairól a szó, mint a méz. Hát, jól van. Nem kritizálunk. Így kellene ennek lenni mindenütt, kölcsönösen. Ez volna az igazándi krisztianus szeretet. De, ezzel szemben, olvassuk azt is, hogy Szász Károlyt, a dunaméleki ev. ref. püspököt lehúrrogatta a «Magy. Állam»; elnevezi «eretnek prédikátornak», a katolikusokat eltiltja a váci kath. püspök, hogy harangozzanak Kecskemétre megérkezésekor; az erdélyrészi róm. kath. püspök eltiltja a piskitelepi iskola növendékeit, hogy a kálvinista templomban merjenek énekelni és ha a mi püspökünk valahová utazik, a kath. plébánosok távollétükkel tündökölnék. Hanem, azért, Bartha Dezső barátunk csak deklámáljon. A bárány is ugy tett volt abban a szép mesében, melynek címe «Lupus et Agnus». Hanem aztán ne tessék panaszkodni a konventen, meg az újságokban az elkeresztelések miatt, meg oly sérelmekért, melyek szegyenfolt a század végén.

== **Szép ünnepély volt zilahi kollégiumunkban** máj. 31-én. A közoktatásügyi miniszter által a múlt évben kinevezett két tanár, dr. Benkő Gábor és Székely Töhötöm tartotta meg székfoglalóját: az «A föld fejlődéséről és benépesedéséről»; emez módszerét ismertette meg a mennyiségtan tanítására nézve. Az ifju tanárokat Berényi János igazgató fogadta és üdvözölte a kollégium nevében. Bankett nem volt és a közönség érdeklődése sem nyilvánult oly mértékben, mintha egy kath. püspök jelent volna meg Zilahon. Persze, ez csak kulturális dolog volt, és milyen messze marad ez attól a felemelő(!) látványosságtól, ha egy jezsuita szidja az eretnekeket!

== **Pályázat ének-zenetanári állásra.** A szászvárosi ev. ref. Kun-kollégiumnál egy ujon rendszeresített énekzenetanári állás a kollégiumi előjáróság által választás útján betöltendő. Megválasztott köteles a kollégiumban éneket és zenét tanítani, legfőlebb heti 20 órában, beleértve a kollégiumi ének- és zenekar vezetését is. Fizetése évi 600 ft,

havi egyenlő részletekben. A mennyiben más helybeli tanintézetnél is nyerne alkalmazást, azért külön díjazásra számíthat. Pályázók képesítvényeiket, életkorukat, családi viszonyaikat, katonakötelezettségüket és eddigi szolgálataikat igazoló kérésüket június hó 27-ikéig intézzék a kollégiumi előljáráshoz.

== Szives kérelem. Tisztelettel kérem mindazokat, kiknek kezeinél színei erőteljenek egyházunk segélyezése végett még gyűjtőivé vannak: sziveskedjenek azokat bármilyen csekély adománnyal, sőt még üresen is, alólirotthoz e hó 25-ig visszaküldeni. A segély-adományokat nyilvánosan nyugtázni fogom. Színye (u. p. Alparét) 1891. jun. 6. Kovács Gábor, körlelkész.

== A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság igazgató választmánya f. hó 3-án d. u. 5 órakor, Szász Károly püspök elnöke alatt, gyűlést tartván, bejelentetett, hogy a f. évi április 6-án tartott közgyűlés óta, a mikor a tagok összes száma 1054 volt, a tágok száma 70-nel gyarapodott és pedig 3 alapító tag (Fereny Imre, n.-lónyai segédlelkész, görbedi ref. leányegyház és Vecsey Oláh Miklós földműrt.), 25 rendes és 42 pártoló tag lépett be. A tiszántúli püspök úr a Társaság érdekében egy meleg hangú körlevelet bocsátott ki kerülete lelkészeihez és presbiteriumaihoz. Ennek hatása alatt, a Csiky L. által szerkesztett «Debr. Prot. Lap» kimutatása szerint, eddig belépett alapító tagul 100 frttal a szőváthi ref. egyház; a népies iratok kiadására alapítványul a gávai ref. egyház 50 frtot adott. Ugyane célra az esztári ref. egyház 10 frtot; rendes tagul 4 jelentkezett, pártoló tagul pedig 1; segélyezésül a nagyecsedí ref. egyház s Tukacs Lajos nyírmedgyesi ref. lelkész 1 frtot, s Orosz Bálint ugyanottani tanító adott 50 krt; a nevezett lapnál tehát összesen begyűlt 84 frt 50 kr. Legközelebb pedig alapító tag tett a nagybányai ref. tanító-egyesület, mely

volt elnökének, Szabó Albertnek és nejeének emlékére tett 100 frtos alapítványt. 1891. január 1-től május 31-ig a pénztár bevétele volt 4855 frt 78 kr; kiadása; 4326 frt 31 kr. A módosított alapszabályok jóváhagyattak s a f. tanács útján leérkeztek. A Társaság által hirdetett pályázatra egy pályamű érkezett a f. évi május 1-én lejárt határidőre: «Hol nincs versenyzés, nincs küzdtere bátor erőnek» jelíggel, a budai ref. zsinat történetét tárgyzva. Birálatra Balogh F. Varga L. és Gyurátz F. urak fognak felkérteni. A megindítandó népies iratokra vonatkozólag az igazgató választmány kimondotta, hogy a pártfogók és alapítók mindenik iratból kapnak 1—1 példányt, valamint a segélyező tagoknak is minden népies kiadványból küldetik egy-egy példány, segélyezési összegük határáig. A választmány a népies iratok kiadására nézve a Tract-Societyvel való közreműködés főbb pontjaiban is megállapodott, s e pontozatok a Society londoni igazgatóságához fognak megküldetni.

== A kisenyedi ev. ref. egyház «Harmonium» alapja javára f. év május hava 19-én majális rendezett, melyen adakoztak: Baló Ferencné 1 frt. Boér Jenő 1 frt. Demeter Samu 1 frt. Dobolyi József 1 frt. Dobolyi Zsiga 2 frt. Barátosi János 1 frt. Balázs Gergely 1 frt. Boér József 1 forint. Ruszu N. 1 forint. Dézsi Károly 1 frt. Szatmári János 1 frt. Demeter Lajos 2 frt 50 kr. Farkas Gyula 1 frt 50 kr. Balog Lajosné 2 frt. Balázs M. 1 frt. Márk Vilma 1 frt 50 kr. Pap Lajosné 2 frt. Fejér Alajos 2 frt. Kolumbán János 2 frt. Takács János 2 frt. Takács József 2 frt. Kunnert Imre 2 frt. Bőjthe Lajos 1 frt. Rác Farkas 3 frt. Bitai Ödön 1 frt 50 kr. Nemes Jozefin 1 frt. Frank Mari 1 frt. N. J. 1 frt. Borbáth Pál 1 frt. Virágh József 1 frt 2 kr. Paulini Péter 1 frt. Összes bevétel 44 frt 02 kr. Összes kiadás 26 frt 02 kr. Tiszta jövedelem 18 frt. Fogadják a nemes adakozók hálás köszönetemet. Kis-Enyeden, 1891. május 30-án. Virágh József, ref. pap.

HIVATALOS RÉSZ

611—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegegyébe kebeleztet berei egyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: Kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 143 frt 10 kr értékű kepe és kánonika porció hasznélvezete; mely javadalom nem sokára emelteni fog.

Pályázati határnap június 30. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes aához intézendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Az ev. ref. püspöki hivataltól.

Kolozsvártt, 1891. jun. 9.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

597—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, az udvarhelyszéki egyházmegegyébe kebeleztet bethfalvi egyházközség ének-vezértanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakás, s egyházközségi becslés szerint, 172. frt 20 kr. kepe és kánonika-porcio hasznélvezete. A megválasztandó köteles egyszerűsmindenkorra 20 frtot, azután az évi díjakat az egyházmegegyei gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap június 30. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aához intézendők, Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely.

Kelt Kolozsvártt, 1891. jun. 5-én.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök

1372—1891.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A besztercei körlelkészi állomásra ezennel pályázat nyittatik. A papi fizetés tesz 597 frt 21 krt, a stóla-illetményen s tisztességes lakáson kívül. A fizetésből 14 frt. 59 kr. esik 9 hold föld hasznélvezetére. A fizetés többi része készpénzben adatik.

Kívánatos, hogy a leendő körlelkész énekelni is tudjon, minthogy az énekvezér-organistai állomás jelenleg még nincs rendszeresítve.

A pályázati folyamodványok a főt. püspöki hivatalhoz adandók be f. évi június 30-ig.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1891. június 7-én tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor,
miszsiói előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

612—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, marosi egyházmegegyébe kebeleztet selyei egyházközség énekvezértanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és egyházközségi becslés szerint, 200 frt.

Pályázati határnap június 30. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes aához intézendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Az erdélyi ev. ref. püspöki hivataltól.

Kolozsvártt, 1891. jun. 9-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXI. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1891. Junius 18.

25. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Az özvegy-árvai gyámintézetekről.

Isten kegyelméből, közel kilenc éve, midőn ez előttem fontos tárgyról gondolkozva, nézetemnek éppen a «Protestáns Közlöny»-ben nyilvános kifejezést adván, a többek közt ezeket irtam:

Szedetnek az időközi jövedelmek; bevételnek az első szolgálati évről a fél, vagy $\frac{1}{6}$ -od fizetési illetékek a papoktól; fizetjük a tagsági-díjakat (önkint, vagy végrehajtás útján) évenként; a teher megvan vállainkon, melynek súlyát évenként át nyomasztólag érezzük, ámde a cél nemcsak elérve nincs, sőt, ugyszólván, meg sem közelítve általunk, mert minden sublimior mathesis nélkül könnyen bebizonyítható, hogy midőn a különböző cimeken az özvegy-árvai pénztárba 500—600, o. é. frtot befizetett az erdélyi ref. pap, halála után hátra hagyott családja 10—20 frtot kap évenként; ezen csekély összeg a nyomor tengerébe vetett pár csepp csupán, de itt valódi fölsegélytetésről szólni, nem lehet, sőt még a befektetett tőkének sem kielégítő kamatja a nyert segély.

Tudom és fájdalommal tapasztaltam én azt, hogy nehéz időket élünk s bajosan tudunk fizetni; de éppen ebből kifolyólag, nem lehetvén kilátás, hogy midőn szellemi kincsek gyűjtésének, lelkipásztori teendőink lelkiismeretes teljesítésének küzdelmei közepette elhullunk az élet harcmezején, hogy számot adjunk istenünknek a mi sáfárkodásunkról: azon megnyugtató gondolattal vehettünk búcsút családunktól, hogy nem csak az élő és munkás hit mennyei táplálékát hagyjuk számukra örökségül, hanem egyszersmind mindennapi megélhetésük biztosítva leend halálunk után, nem lehetvén, mondom, erre kilátásunk, önmagunk s családunk iránti elengedhetetlen kötelességünk hozza magával, hogy kövessük példaadását azon lelkész-társainknak, kik maguk megerőltetésével bár, de azon állapotra juttatták egyházmegyei özvegy-

árvai gyámintézeteiket, hogy azokból a papi özvegyek és árvák 300—400 forint évi segélyt nyerhessenek a családfő elhalálózása esetében.

«Segíts magadon s isten is megsegít!»

S itt egy vázlatos tervezetet adtam, hogy mikint vélném az évi járulékok felemeltetése által a gyámoldákat oly helyzetbe juttatni, hogy általuk a segélyezés nagyobb mérvben eszközöltessék.

Ez idézett közleményemre, mintegy feleletül, «A papi özvegyek és árvák jövője» címen 1882. július 13-án a «Prot. Közlöny»-ben egy vezércikk jelent meg, melynek bevezető sorai a következők:

«Dombi Lajos ur e lap egyik közelebbi számában közzétett ily tárgyú cikke megérdemli nemcsak a legnagyobb figyelmet, hanem azt is, hogy ismét és ismét visszatérjünk rája, annyival is inkább, mivel az a kiáltó különbség ténye, a melyre ő saját egyházmegyéink és a Királyhágón túliai özvegy-árvai gyámintézetei között rámutat, ha nem is éppen szégyenletes, de mindenesetre fölöttébb elszomorító».

S midőn a kérdés érdemleges tárgyalásába bocsátkozik a cikk írója, Szász Béla ur, az én véleményemtől eltérőleg, nem az évi járulékok felemelése, hanem «központi kezelés» által tartja a célt elérhetőnek.

Évekig vártam, hogy történik-e az erdélyi ref. egyházkerületben e tárgyban valami számbavehető lépés fent, vagy alatt, mely az üdvös célhoz közelebb jutást elősegítse. Vártam; vártam; de hiában!

Most azért, engedtessek meg nekem, ismételten életre hozni a leányzót, mely talán nem halt meg, csak aludott.

Hogy a «központi kezelés» támogatása végett Sz. B. ur által fölemlített traktualis laza kezelés kórtünetei mutatkoztak a multban s talán léteznek jelenben is, már az által is némileg igazoltnak tűnik föl előttem, hogy Sz. B. ur azon állítását, illetékes helyről, megcáfoltatni, nem láttam,

vagy legalább ha ez megtörtént, figyelmemet kikerülte. Sőt, magam is tudok példát a multból, hogy évek során át tartozását a gyámintézethez be nem fizető pap nem egy található volt az erdélyi ref. egyházkerületben.

Ugy de, én ebből nem arra a következtetésre jutok, hogy azért, mert valamelyik egyházmegye kormányzó testülete nem fejtett, vagy nem fejt ki kellő erélyt a gyámintézet ügyeinek rendben tartásánál, vegyük el az egyházmegyétől, s tegyük központivá a gyámoldai ügy-kezelést, hanem arra, hogy testületek és egyesek szoritassanak reá a kötelesség hú és pontos teljesítésére.

Ismerem a bihari és békés-bánáti ref. egyházmegyék gyámintézetét, kezelését. Az évi részvény-díjak meghatározott időre pontosan befolyanak, végrehajtásra szükség nincs. Pedig, mellékesen megjegyzem, hogy ez egyházmegyékben sem tartózkodunk mi papok bankóval, sőt a bihari traktusban olyan papi-állomás is van, hol a javadalom, hivatalos értékelés szerint, alig éri el a kétszáz forintot. Mégis minden lelkész, tudva azt, hogy családjával tesz jót ez által, pontosan fizeti a fizetendőket a gyámoldának.

De, hogy ítéletemben teljesen igazságos legyek, nem mulaszthatom el, fölemlíteni, hogy jelzett egyházmegyékben minden lelkész azon tudattal fizeti a fizetendőket, hogy a családfő halála esetén 3—5 száz forint évi segélyben részesülend családjá, nem pedig 5—25 frtban, mint az erdélyi ref. egyházkerület egyházmegyéinél. Ez pedig, tagadhatatlanul, a fizetési kedv minőségére nagy mértékben befolyást gyakorol.

E kérdést illetőleg én most is azon nézetben vagyok, miben valék évekkal ezelőtt, hogy általában mindenütt a gyámoldai ügy egyházmegyei kezelés mellett is felvirágoztatható, ha nem hiányzik a buzgóság, áldozatkészség fent és lenn. De, hiszem, vallom és tudom, hogy oly szájalmasan csekély évi járulék-fizetéssel, mint a minővel az erdélyi egyházkerület némely egyházmegyéjében járulnak a részvényesek a gyámolda támogatásához (például, évi 33 kr.), a cél nem csak elérhető, sőt megközelíthető sem lesz, nem lehet.

Ily ügyben az indolenciát előttem, holmi dajka-meséhez hasonló, szegénységre utalással nem lehet szépíteni, mert én saját tapasztalatból ismerem a csekély és nagyobb javadalommal bíró lelkészek helyzetét egyiránt, s egész határozottan kimondom, hogy nincs oly szegény jadalmu lel-

kész, ki évenként legalább két forintot el ne tudna juttatni azon célra, hogy halála után családjá 300 forintot kapjon évenként, csak erős akarat kell hozzá s mindenki megteheti s meg fogja tenni; az az 1000—1200 forint fizetéssel bíró pap pedig ily tudattal szintén áldozhat családjá jövőjeért évenként 10—20 frtot, sőt többet is, mert az ily célból a jelenben családunktól megvont forintok esetleg százakat adhatnak évenként a jövőben hátra maradó családunknak.

Most is, mint kilenc évvel ezelőtt, e szavakkal zárom soraimat:

E tárgy, szerintem, annyira fontos, hogy bizonyára méltó felette elmélkednünk, s oda működni, hogy a szót minél előbb tett kövesse, mert a késelem veszélylyel jár s minden perc drága, midőn arról van szó, hogy mieink jövőjéről gondoskodjunk, mert «ha valaki az övéiről és főképpen az ő háznépéről gondot nem visel, az a hitet megtagadta és a hitetlennél alábbvaló.»

Ébredjünk, emeljük fel fejünket a közöny párnájáról, s munkálkodjunk, mig nappal vagyoni!

Dombi Lajos.

Az ifjusági- és népkönyvtárak.

A népkönyvtárak országsszerte való szervezése érdekében még az 1877-ik év elején mozgalom indult meg, melynek élén több tanügyi férfiú és tanügybaráthól alakult központi bizottság állott.

Ezen bizottság lelkesítő fellépése eredményezte a vallás- és közoktatási m. k. miniszterium részéről a népkönyvtárak érdekében kibocsátott első rendeletet, mely szintén az 1877-ik év elején jelent meg és küldetett meg úgy a felekezeti főhatóságoknak, mint a kir. tanfelügyelőségeknek is. Ezen rendelet, melyet még ugyanazon évben több más is követett, a felállítandó könyvtárak elé, mint célt, «a ponyvairódalom kiirtását és a népies olvasmányok megkedveltetését és meghonosítását» tűzte ki. Es az első évekkben csakugyan úgy is látszott, hogy az ily nemes célzattal megindult lelkes mozgalom a kellő hatást minden irányban megtette, melytől látszólag az óhajtott és remélt eredmény sem maradt el. Legalább erről tanuskodik a vallás- és közokt. m. k. miniszternek a közoktatás állapotárul szóló s az országgyűlés elé terjesztett jelentése az 1876/7—1877/8. tanévről, melyből örvendetesentünik ki azon körülmény, hogy az 1877/8-ik tanév végén hazánkban az elemi iskolák mellett összesen 2499 könyvtár volt; a mi csekély ugyan az ország lakosságának számához mérten, a mennyiben 60,202 lakásra csak egy könyvtár jutott, mindazonáltal a megelőző évekhez képest a javulás mégis szembeötlő.

A népkönyvtárak érdekében megindult lelkesedés azonban alig tartott 2—3 évig; a nagy buzgalom mind alább-alább szállott, mig végül csaknem egészen meg-

szűnt. A népkönyvtárak ügyéről sok ideig már nem is lehetett a lapokban semmit sem olvasni, holott az előtt alig mult el nap, hogy valamelyik ujság e tárgyban cikket ne hozott volna.

Hogy a népkönyvtárak érdekében mutatkozott lelkes mozgalom megszűnésének okát megérthessük, mint olyan, ki éppen az érintett mozgalom keletkezésének idején kezdettem meg tanítói működésemet, igyekezni fogok azt részben az akkori közmívelődési viszonyokból, mint oly tényekből kimagyarázni, melyek nagy részben ma is okai annak, hogy a népkönyvtárak még mindig nem tudtak kellő tért hódítani és elegendő eredményt felmutatni.

Maga a «népkönyvtár» elnevezés is eléggé világosan mondja, hogy a népkönyvtárak kik részére állítottak fel, s kell, hogy a jövőre is felállíttassanak; s így teljesen feleslegesnek találom, hogy ennek további magyarázgatásával időt töltsék. Ismeretes az eléjük tűzött cél is, mely tagáchatatlanul nemes és végeredményében áldásos; s így, nézetem szerint, valószínű, hogy éppen ezen nemes és magasztos célért való nagy lelkesedés feledtette el a kérdéses ügy első érdemes harcosai- val azt, hogy utána járjanak annak is: vajjon, az a nép, a melynek részére a népkönyvtárakat akarjuk felállítani, tud-e, és szeret-e olvasni? Mert e tekintetben csak is azon körülmény, hogy a ponyvairodalmi termékekből évenként ennyi meg ennyi ezer, vagy százezer példány kél el, semmiesetre sem lehetett és nem lehet ma is irányadó.

Éppen ennek igazolásául, vegyük csak kezünkbe Keleti Károlynak «H a z á n k é s n é p e» című adatokban gazdag művét, s nyissunk oda, hol műveltségi állapotainkról ad számot, s hol erre vonatkozólag a következőket mondja:

«A népben a legegységibb műveltség azon foka, mely a magasabbnak megszerzésére képesítene, az olvasni-írni tudás hiányzik; a középosztályban hiányzik nagy részt a műveltség azon foka, mely a szükséges ismeretek megszerzése iránt fogékonnyá, s így fokozottabb keresetre képessé tehetné; a középen is kiváló osztályoknál végül szintén hiányzik vagy azon általános műveltség, melyet európainak nevezünk, s a mely egyedül képes oly magasiatra emelni, hogy elfogultság nélkül tanulmányozhassuk nemzeti viszonyainkat, s iparkodjunk rajtuk javítani; vagy ha az európai műveltség mai alakjában megvan, akkor hiányzik ismét a nemzeti nézpon, a hazai ismeretek azon nélkülözhetetlen mennyisége, mely nélkül Európa civilizált polgárai nagy tömegében ellehetünk s mozoghatunk ugyan botránnyos feltűnés nélkül, de európai műveltségű m a g y a r e m b e r számában soha sort nem foghatunk!»

Az itt elmondottakat Keleti az 1870-iki népszámlálás adataiból meríti ugyan, de azért egész bátran elfogadhatók, vagy is inkább találunk azok az 1877. évi állapotokra is, a mint az 1880-iki népszámlálás adataiból meggyőződhetni; mely adatok az 1870. évhez képest, éppen az érintett irányban, nem sok javulást mutatnak.

Az egyik ok tehát, a miért a népkönyvtárak nem oly nagy számmal állítottak föl, mint a hogy azt az érdekükben megindult lelkes mozgalomtúl joggal várhattuk volna, s a hol fel is állítottak, ott sem mutathatták föl

a kívánt eredményt: bizton azon tényekben kereshetjük, melyeket Keleti említ, t. i. a népnél a legegységibb műveltség, az olvasni-írni tudás hiányában; a középosztálynál azon műveltség hiányában, mely a szükséges ismeretek megszerzése iránt fogékonnyá tesz, és a magasabb osztálynál pedig a «nemzeti nézpon» hiányában. Ezen állítások igazságáról bárki is meggyőződhetik, ha egyfelől az 1870. évi népszámlálás azon adatait veszi vizsgálat alá, melyek az irodalom akkori állapotára és az olvasni tudók olvasmány szükségletére vonatkoznak; másfelől meg azon adatokat tekint meg, melyek azt mutatják, hogy hazánkban, levonva az 1—6 éves gyermekek számát, nem tudott olvasni és írni a férfiaknak 53.77%, és a nőknek 63.45%, mely számban leginkább a lakóságnak éppen azon része esik, melynek részére a népkönyvtárakat fölállították, vagy legalább is akarták fölállítani.

Van azonban az elmondottakon kívül még egy másik ok is, mely a népkönyvtárak elterjedését akadályozta, s mely szintén a mellett is bizonyít, hogy a már fölállítottak miért nem tudták az ohajtott eredményt felmutatni. Keressük csak elő azon könyvjegyzéket, melyet a vallás- és közokt. m. k. miniszter a népkönyvtárak fölállítása érdekében kibocsátott második rendeletével küldött volt meg minden iskolának, és olvassuk át figyelemmel ugy ezt, mint azon könyvek jegyzékét is, melyek annak idejében a népkönyvtárak érdekében kibocsátott felhívások folytán ajándékoztattak az egyes könyvtáraknak: s azonnal világos lesz előttünk, a miért az ily módon nem a népkönyvtárakba való könyvekből egybeállított könyvtárak nem hogy az ügy előnyére váltak volna, hanem éppen akadályt gördítettek elébe az által, hogy a hozzájuk fűzött várakozásnak, már olvasmányaik miatt is, egyáltalában nem tudtak megfelelni, minek nyomában okvetetlenül a nemes ügy iránti buzgalom alább szállásának kellett következnie.

Voltak azonban e jóra való, nemes ügy lelkes harcosai között olyanok is, kik az eredménytelenségek látára sem akartak csüggedni, s kik, bár későn, de még is észrevették, hogy a népkönyvtárak eredménytelenségének oka s elterjedésének akadály, az olvasni-írni nem tudók nagy száma kell hogy legyen; s éppen ezért, azon reménnyel kecsegtették magukat; hogy majd az iskolaügy fejlődésével, a mint évről-évre mind több-több olvasni-írni tudó növendék kerül ki az iskolákból, azonképpen fog a népkönyvtárak olvasó közönsége is növekedni és fog mutatkozni a népkönyvtárak fölállításának szüksége is, a mitől bizonynyal a kívánt eredmény sem fog elmaradni. A mint azonban a következmények megmutatták, e remény sem teljesült. Az iskolát végzettek sem igen lelkesültek a népkönyvtárakért, s egyáltalában nem, vagy csak ritka esetben vették igénybe azokat. Ezen jelenségnek is, melyért eleinte az iskolát okolták, azzal vádolva azt, hogy nem teljesíti eléggé lelkiismeretesen népnevelői kötelességét, megvan a maga természetes oka. Azok, a kik minden reményüket a népkönyvtárakba helyezve, várták, hogy az iskolákból kilépett növendékek majd sorakoznak körülötte: elfeledkeztek azon nagy ür áthidalásáról is, mely az iskola, és, mondjuk így, a népkönyvtárak között van. Az elemi- és ismétlő iskolát végzett növendék már

nem gyermek, de nem is felnőtt; s így, éppen úgy nem érdekelhetik őt a felnőttek számára készült olvasmányok, mint a 8—10 éves gyermekek apró mesés könyvei. Kell tehát, vagyis kellett volna már akkor valami olyan eszközről gondoskodni, mely az iskolából kilépett növendékeket előkészítse arra, hogy idővel a népkönyvtáraknak értelmes olvasóközönségét képezzék. Ezen eszköz pedig nem lehet más, mint az igazi pedagógiai tapintattal szervezett ifjúsági könyvtár.

(Folyt. köv.)

Pallós Albert.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jun. 8.

(Vége.)

A június 7-én tartott ülésben főt. Szász Domokos, s majd br. Bánffy Dezső elnöklete alatt, dr. Kolosvári Sándor, Székely János, Parádi Kálmán, Domokos Antal, Gyarmathy Miklós, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Deák József jelenlétében az időközben elnöki ellátott folyó ügyek bejelentése és tudásul vétele után

Tanügyi előadó bemutatja a vallás- és közokt.-ügyi miniszter úr leiratait, a melyekben értesíti Igazgató-Tanácsunkat arról, hogy a zilahi és kolozsvári kollégiumokhoz az érettségi vizsgákra miniszteri biztosul kiküldve volt dr. Beóthy Zsolt akadályoztatása miatt, az előbbi kollégiumhoz dr. Baconi Lajos, debreceni jogakadémiai és az utóbbihoz dr. Schilling Lajos, kolozsvári kir. egyetemi tanárt küldte ki, a mely változásról az illető kollégiumok értesítettek.

A kolozsvári kollégium indokolt felterjesztésére, Demeter György elveszett érettségi bizonyítványa helyett, a másod-példány kiállítására, a miniszterhez teendő jelentés mellett engedélyeztetett.

Az enyedi Bethlen-kollégiumnál Szabó Balázs IV. gimn. oszt. magántanulónak szept. elején a vizsgaletétele engedélyeztetett.

Ugyanazon kollégium tanári karának felterjesztésére, a tanári özv.-árvai alap javára az eddigi 20 kr. helyett a tanulóktól évenként 60 kr. beszédésének kérdése az őszi ker. közgyűléshez ajánlattal fog fölterjesztetni.

A s.-sz. györgyi Mikó-kollégium előljárósága, az építésre kért 37,000 frt államsegély tárgyában, az ide intézett kérdésére értesítettik, hogy a kérés Igazgató-Tanácsunktól az egyetemes konventhez, és ettől a nmltgu vallás- és közokt.-ügyi miniszterhez ajánlattal terjesztetett föl. Az elintézés még függőben áll.

Az enyedi Bethlen-kollégium előljáróságának megengedett, hogy papíráradék-kötvényeit regálé-váltáság kötvényekkel cserélhesse ki.

A m.-bogáti iskola állami iskolává átalakítása tárgyában felirat intéztetik a nmltgu vallás és közokt. miniszter úrhoz.

Az egrestői iskolának, a mely a követelményeknek semmi tekintetben meg nem felel, esetleg, ha t. i. az ott levő r. kath. kath. és g. kath. iskolákkal együttesen történhetik, községivé átváltoztatása elvileg engedélyeztetett.

A marosi esperes jelentésében kilátásba levén helyezve, hogy a m.-csávási iskola kiépítése a legközelebbi

időben meg fog történni, erről Deák Lajos tanfelügyelő úr értesítettik.

Az ülés többi idejét a f. é. június 17-re összehívott rendkívüli közgyűlés elébe terjesztendő javaslatok vevén igénybe, a tárgyalás megszakadt.

Június 8-án a folytatólagos ülésen elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök. Jelen voltak: dr. Kolosvári Sándor, Parádi Kálmán, Domokos Antal, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal és Deák József.

Igazgató-Tanácsunk tárgyalás alá vette az összes egyházkerületi gondnokok értekezletének ismeretes és minden gondnok részére megküldött jegyzőkönyvét, az abban foglalt nézeteket és megállapodásokat maga is osztván, s illetőleg magáévá tevén, a célzott intézkedések megtételét elhatározta.

Az alvinci, már több ízben tárgyalás alá került gondnok-választás ügyben, a változott tények alapján, új kijelölés megejtése rendeltetett el.

A kentelki fiók-egyház fekvőinek eladása már előzetesen engedélyezve lévén, a szerződés megkötése gróf Bethlen Béla vásárló úrral engedélyeztetett.

Az erdő-csinádi egyház nagymérvű vagyoni zavarából, a mely egy belső telek megvásárlására, előbb a m.-vásárhelyi banktól 9% s majd az egyházmegyétől 8%-ra fölvetett 2,245 frtos kölcsöneivel kezdődött, kimenekülés céljából, a papi-fizetés központi járandóságának lekötése mellett, a szükséges törlesztési kölcsön kilátásba helyeztetett.

Az enyedi Bethlen-kollégium fölterjesztésére, megengedett, hogy a S á r p a t a ki-féle alapítványt élvezett stipendista-orvosok helyhez kötöttsége ha t. évre szorítottasék és Alsófehérmegye egész területére kiterjesztessék.

Az udvarhelyi kollégium felterjesztésére, a Jánosi József-féle ingatlan hagyománybúl, a kollegiumot illető birtokrész eladása engedélyeztetett.

A n-baconi egyház harminchárom tagjának a papválasztás ügyében kiadott püspöki leirat ellen beadott panaszkodása, mint alapot nélkülöz és figyelembe nem vehető, visszautasított.

A solyomkői eladott ingatlanok vételárának kamataiból az ördögkúti körlelkész illető javadalom kiutaltott.

Néh. gr. Kuun Károly által, a kis-eskülli tanítónak adott és újabban megszűnt 15 frt évi javadalomnak központi segély útján pótlása megadható nem volt.

A br. Baldácsi-alapot kezelő bizottság nyomtatott terjedelmes jelentése jelentékeny gyarapodást mutatván, örvendetes tudásul vétetett.

Az egyházmegyéből.

A görgényi egyházmegyéből.

Sz.-Régenben, május 21-én d. e. az egyházmegyei tanács tartott ülést. Az utolsó ecsetvonásokat tette meg a 22-én tartandó egyh. megyei közgyűlés elé terjesztendő képen. Délután először az özvegy-árvai gyámintézet részvényes tagjai tartottak gyűlést. Ezen egyesület 1843-ban alakult meg; de a haladó idő alapszabályait részint tulszárnyalta, részint részleteiben megváltoztatta. Maguk a részvényesek az intézet kor-

mányzásában semmi részt nem vettek; az egészen az egyházmegyére, tehát részben a részvényesek körén kívül eső testületre volt bízva. A közgyűlés most, Tavasz József előadó indítványára, egy bizottságot küldött ki, hogy a régi alapszabályok, a marosi egyh. megyei gyámintézet alapszabályai és az egyházmegyének ezen intézetet érdeklő határozatai összevetésével, új alapszabályokat készítsen, s ennek alapján a gyámintézet, mint autonóm testület, alakuljon meg. Az egyházmegyei közgyűlés ezen határozatot jóváhagyta.

A részvényesek közgyűlése tárgyalta, Dénes József magyarbölcsényi lelk. indítványa folytán, egy papi temetkezési egyesület megalakításának kérdését is. Mindezen, mind a másnapi egyházmegyei közgyűlésen többen több oldalról hozzászóltak e kérdéshez; s hosszas eszmecsere után a következő megállapodás történt. Egyházmegyei temetkezési egyesület alapítatik, melynek minden pap köteles tagja lesz. Minden tag belépésekor fizet 2 frt belépti, és évenként egy forint részvénydíjt; az egyházközségek fizetnek papjaik halálakor 1—10 évi szolgálat után 10 és azután minden évi szolgálat után még 1—1 forintot, egészen 30 frtig, melynél többet fizetni, egy egyházközség sem köteles. Az egyházmegyei közgyűlésen mindkét ügyet Csekme Ferenc, geryeszegi lelk. referálta.

A részvényesek közgyűlése ezzel tárgysorozatát letárgyalván, Lénárt József esperes aa. a Papi Értekezletet nyitotta meg. Tavasz József előadó annak szükségét fejtegette, hogy népünk kebelébe minél mélyebben igyekezzünk belemenyomni a protestáns öntudatot. Ez különösen korunkban életszükség, midőn egyfelől az ultramontanizmus és reakció minden téren felüti fejét, másfelől a vallástalanság üli orgiait; s egyik úgy, mint a másik a keresztyén liberális és demokrat eszméket és a képmutatás nélküli, benső vallásosságot igyekszik megsemmisíteni. Indítványai közül kettőt fogadott el a gyűlés, melyet másnap Csekme Ferenc jegyző referálása mellett az egyházmegyei közgyűlés is magáévá tett. Egyik: az őszi egyházmegyei közgyűlésen az 1791 évi szabadelvű vallásügyi törvények száz éves évfordulója emlékére ünnepély rendeztetik. Másodsor: egyházmegyei közgyűlésünk felir a főtiszteletű egyh. ker. közgyűléshez, hogy a folyó évi zsinaton indítványozza a reformáció évforduló napjának kötelező ünnepé nyilvánítását és az adventi urvacsora-osztásnak e napra áthelyezését. Lehetnek sokan, kik idegenkedve utasítják el maguktól ez eszmét. Pedig, ha jól utána gondolunk, kár azt tennünk. Minden eszmét akkor fogunk fel legmagasabban, mikor ünnepeljük. A róm. és gör. keleti egyház ünnepeivel hat leginkább hűveire. Nekünk a reformáció nagy eszméinek megünneplésére nincsen egy napunk. A róm. kath. egyház egy csomó szentnek szentté avatási évfordulóján, az urnapján, s egy sereg más ünnepen prédikálja urbi et orbi

az egyedül idvezítő egyház fenségét a többi vallások felett. Nekünk drága egy napunk, hogy akkor felnyissuk hűveink szemét a tisztán látásra. A kath. egyháznak sikerült, egy nagy királyunk szentté avatásának napját nemzeti ünneppé deklaráltatni: mi nálunk papjainknak alig tizedrésze emlékszik meg egyszer egy évben a reformáció nagy tényeiről. És mikor lehetne méltóbb napot választani az urvacsora kiosztására? Avagy, a középkori kath. egyház sötét századai által megfeszített Krisztus nem a reformációban támadt-e fel újra? Nem ez-e ama renaissance, melyben a benső, egyéni hit, egyéni jog, és szabadság és egyéni felelősség ama magaslatos igasságai támadtak új életre, melyekben van a megváltás?

Még Csekme Ferenc tanügyi előadó azon indítványát fogadta el úgy az Értekezlet, mint másnap a közgyűlés, hogy az ismétlő iskolázásra, s abban a vallás-tanításra nagyobb súly legyen fektetve, s az ismétlők évről-évről vizsgálja külön tartassék meg a rendes iskolásokétól, s itt különösen a vallásos oktatás eredménye vétesék számba. E kérdésnél amaz általános óhajtság nyert élénk kifejezést, hogy bár alkalmas népiskolai vallástani kézikönyvek, különösen egy református egészen beváló kate készítését érhetnék meg!

Május 22-én egyházmegyénk tartotta meg közgyűlését. A nép egyszerűen papi gyűlésnek szokta nevezni az egyh. m. közgyűléseket, erre igazán rá illett e nevezet; mert míg csupán két pap hiányzott, csak öt-hat világi tag jelent meg; köztük Gidófalvy István, egyházmegyei gondnok, Deák Mihály, egyházmegyei tanácsos, Tolvaly Ferenc és Putnok Dömök, egyházmegyei köztörvényszéki bíró urak, kik soha el nem maradnak, s minden egyházi közéletben élénk részt vesznek. Bár példájuk másokra is vonzó hatással volna; mert míg csak a pagság érzi hivatását, hogy az egyházi közügyekben részt vegyen, egyházi közéletéről szó sem lehet; de egészes, liberális irányu társadalmi fejlődésről sem.

Lénárt József, esperes aa. tartalmas, egyházmegyénk életét minden oldalról megvilágító jelentéssel nyitotta meg a gyűlést. Jelentésében fény és árnyék váltakozva jelentek meg. A papi karból a múlt évben senki sem halt meg; nyugalomba vonult azonban kettő: Nagy Albert, beresztelki és Zilinczi Pál, nagyfülpösi lelkész aai. kiknek helyük rövid időn fog betöltetni új erővel. Papi karunk száma Tavasz József, magyar péterlaki lelkészszel növekedett. Némely egyházközség erős, rendezett, gyarapszik, épül; a másik szegény, küszködik, adósságokban vergődik, segítő kézre vár. Némelyik a központi nap ráhulló sugarait veri vissza, a másik önfényétől ragyog, míg más a szegénység inséges képével néz reánk. Itt a protestáns öntudat és munkásság életerős kinyomata hat ránk fölemelő érzéssel; amott az ellenséges támadások által ütött sebek meg-megújuló vérzését szemlélhetjük. (Vége köv.) —a. —e.

TÁRCA.

Jáhve és a kerubok.

«Jáhve és a kerubok» címen a «Prot. Közlöny» Tárcarovatában M. L. tollából egy cikk jelent meg, melyet nem lehet szó nélkül hagyni. Mózesről, Jáhvéről, a kerubokról, a 8-ik század prófétáiról oly dolgok vannak közölve, melyek méltán gondolkozóba ejtik az embert az írónak ezekről táplált fogalma felől. Isten mentsen, hogy soraimmal a világos-

ságot nyújtó fáklya szerepét akarjam játszani, ahhoz sem erőm, sem céloom. Szándékom csak az, hogy kimutatva írónak ezen dolgokról táplált téves fogalmát, lehetőleg meggyőzzem állításainak alaptalan voltáról. Hogy ezt tehessem, tárgyalása sorrendjén haladok magam is.

M. L. mielőtt a dolog lényegére térne, röviden szól Izraelnek Mózes kora előtti állapotáról, ősvallásáról, az egypt-

tomiakkal szemben tanúsított álláspontjáról. De, míg abban, hogy az a nép, mely harmadfélezer évvel ezelőtt Palesztina legdélibb részéből, Egyiptomnak szomszédos, Gosen tartományában megtelepedve, ott folytatja nomád, pásztorkodó életét, megtartja saját, specialis tulajdonságait, nyelvét, pátriárkális szervezetét, nem fogad el semmit, mi rajta különböző okokból változást eszközölhetne: magam is belenyugszom; addig határozottan ellent kell mondanom M. L. úr azon állításának, hogy Izraelnek e korbéli vallása: «bálványimádás a legdurvább alakban.» Igaz, hogy nekünk csak tapogatóznunk lehet abban a nagy homályban, melyben semmiféle biztosabb adatokkal szolgáló historia még be nem világított, sőt az e korból fenmaradt hagyomány is csak tapogatózik; de, tekintve a nyugati semitáknak, különösen az izraelitáknak «a mivelődés és vallástörténetben» nyilvánult, magasabb fejlettségről tanuskodó állapotukat, a «legdurvább» jelző aligha megilleti őket. Az Izraeliták eredeti ősvallása, bizonyára a semitákat jellemző polytheismus volt; állott lepyen politeismusuk az emberiség vallástörténeti életfejlődésének első fokán bár, midőn a természeti ember imádatának tárgyát valamely előkapott tárgyban látva, ezzel jelképezi; vagy a természet összeségétől, mint egyes jelenségeitől áthatva: a napot, holdat, csillagokat tegye maga fölé és ruhazza fel azon tulajdonsággal, mely életére, érzületére, cselekedetére elhatárolólag hat; lett legyen bár hogy is, de kétségtelen az, hogy mint M. L. ur is kifejezi: az «egy Isten» gondolata, már az ősök vallásában megvolt, mely utóbbi állítás már magában megdönti ama «legdurvább» jelző használhatóságát s minden polytheismusuk mellett más színben tünteti fel istenfogalmukat.

A *mi* meg Mózeset illeti, mikor M. L. ur ezt írja: «Mózes, ki nóha egyiptomi műveltségű volt, még sem hajolt meg az egyiptomi szokások előtt» a mellett, hogy nagyon vitás kérdés lehet, vajjon, nem éppen M. L. úr dönti meg saját állítását? Annyi tény, hogy népe ügyét szívében viselte, s mikor veszélyben látja szabadságát, becsületét, föllépi, a nép keblébe oltja az önfentartás eszméjét, a különböző törzseket lehetőleg egyesíti, az ősök istenére emlékeztetve, reá veszi, hogy térjen vissza előbbi hazájába. Az ősvallás «Jáhve gondolata» «határozott formában való kifejtésre nem szorult. Élt az a nép, élt az a Mózes tudatában. Határozott formát találni, annak nem kellett.

Az egyesülés folytán, a kiköltözés bár nem zavartalanul, de legyőzhetetlen akadályokba nem ütközve, történik meg. Mózes eléjük szabja feladatukat, mely a nemzet fennállását biztosítandja. Ex. 19 r. 4—6 v. «Ti láttátok, mit miveltem Egyiptommal, hogy hordoztalak titeket sas-szárnyakon és eljuttattalak titeket magamhoz. Most tehát, ha hallgatva, hallgatni fogtok szavamra és megtartandjátok az én szövetségemet, sajátomná lesztek minden népek között: mert enyém mind az egész föld. És lesztek ti nekem papi királyságom, és szent nép.» Kétségtelen bizonyosságot nyerhetünk e versekből, mint Ballagi mondja, hogy Izrael istene «nem mint a mindenség alkotója és teremtője, hanem kiváltképpen mint a nemzet életében s az abban kifejtett erkölcsi világrendben nyilatkozó isten kíván szerepelni s elismertetni; mint ilyen követeli, hogy az általa alkotott törvények iránti engedelmisséget szívökbe oltásuk.» «Ez által a mozaizmus lényegesen meg van különböztetve a pogány vallásoktól, a hol isten csak a természet tüneményeiben való viszonylás által

fogatik fel.» Vagy, kísérik e népet el a sinai hegy lábához, hol a «tiz szót» mint az «új alkotmány» alapkövét adja ki Izrael istene Mózes által a népnek, vajjon, megtagadhatjuk-e Mózesről, hogy: «egy szellemi lény gondolatára» fölemelkedett? Vajjon, csakugyan nem jutott-e el még az «érzéki egy alkotó fogalmára» sem? Tagadom! Mózesnek Izrael istenéről való alapnézete határozottan eszményi. Ez látszik az előbb idézett helyekből is, mellőzve a Pentateuchusnak még számtalan, az előbbiekkal hasonlított helyeit. Ugyan nem akarom legkevésbé sem, sem Izraelt, sem Mózeset olyannak tüntetni fel, kinek lelkében a tiszta monotheismus élt volna, hiszen ezt állítani, nem csekély foku elfogultság kellene; hanem igenis azt, a mit a semiták majd mindenikénél kimutathatunk, hogy: a közeledés a monotheismushoz megvolt. Meg az egyiptomiaknál, hol azonban kifejlődésre nem juthatott, de meg különösebben a nyugati semitáknál (phoeniciaiaknál, és izraelitáknál), kik között annak előállítását és tökélyre jutását a fejlettségen kívül sok ok megkönnyítette.

De nem akarom M. L. urat állításai során megelőzni, épp azért idézni kívánom azt a részt, melyben erre vonatkozó nézeteit elmondja.

Mózes egyszer, így ír M. L. úr, künn járkált a mezőn és égő csirkébokrot lát, sőt hangot hall, mely kérdezősködésére ezt feleli: «vagyok, a ki vagyok.», (Ex. 3 r. 14 v.) A kérdés és felelet azt mutatja, hogy Mózes rájött ugyan egy felsőbb lény gondolatára, de nem tudja egy szóval kifejezni ama gondolatot. Ha az eredeti a kál-alakban van, akkor való létezését jelent, szellemi értelemben; ámde, a hifil-alakban is éppen így van, itt pedig az igének jelentése már más, a mennyiben valami alkotást, elvégzést fejez ki. A kál-alak kifejezi a monotheóoszt, a hifil-alak annak ellenkezőjét. Vajjon, Mózes a kettő közül melyiket értette?

«Nem szenved kétséget, hogy az utóbbit, mert bármily «nagy egyiptomi műveltségű vala» is, a szellemi monotheismus csúcspontjára még sem emelkedhetett fel egyszerre. Az istenfogalom, mit Mózes megtalált, a sokaság fogalmát hordozza magában. Látták ezt jól a későbbi kor tudósai, és segíteni akartak a dolgon. Segítettek is, csinálva e szót Jáhve, a mi már igazán kifejezi az egyedüli istent.»

Az idézetekből látszik, hogy Izrael istenének neve az a botránykő, mely M. L. urnak azt mutatja, hogy Mózes egy szellemi lény gondolatára fel nem emelkedett, de még az érzéki egy alkotóóra sem, ellenkezőleg, «a természetet számtalan lényekkel népesíté be.» A fönnebb idézett rész, mely Izrael istenének elnevezésével foglalkozik, Jáhvet, illetve, Izrael istenének nevét illetőleg, bizony-bizony nem kis fogalomzavarról tesz tanubizonyosságot. Méltán kérhetjük: mi okon?

Jól tudja M. L. úr, hogy Izrael isten-neveit illetőleg, a bibliában két alakkal találkozunk, mely két alak az istenről alkotott fogalomnak már magában különbözőleg felel meg. Vegyük előbb az elsőt, a mely a nép képzetében régebb keletű, mely alak isten nevének «Elohim» szóval való jelzése. Alakját tekintve, bizonyára, a polytheismusnak kebeléből veszi eredetét. «Él» gyöknek kibővített «Élah» törzsből képzett «Eloah» hatalmasnak többes száma. Mint Nicolas megjegyzi (Ballagi bibl. tan) «e szó jelent erőseket, hatalmasokat, s azért van többesben, hogy kifejezze, miszerint isten hatalomban fölebb való minden lénynél, bármily hatalmu legyen is az.» De származzék akár az előbb említett törzsből, akár az arab «Alaha» imádni, vagy «alihu» félni-ből,

mikor jelentése körülbelül a félandót, tisztelendőt, imálandót teheti. Kétségtelen, hogy a bibliai írók oly isten elnevezésére használták általánosan, ki a világtól külön álló, attól különböző. Ez az elnevezés, mely «a bibliai nyelv korszakát megelőző ősidőkből való, midőn még az egész sémi törzsnek szolgált az istenség jelölésére, melyet a mozaismusba annyival inkább át lehetett venni, miután minden polytheismus mellett is megszűntek az istenséget az erők és hatályok összeségének tekinteni.» (L. Bloch. Mózes öt. k. Gen. 1. r. 1. jegyz.) Még ha ez az isten is jelenti ki magát Mózesnek, a mely már kétségtelen, hogy a polytheismus fogalmát nagyon is kifejezi; még ha ez is jelenti ki magát Mózesnek, úgy sem fogadhatom el azt az állítást, hogy: «Mózes nem hogy egy szellemi lény gondolatára fel nem emelkedett, de még az érzéki egy alkotóóra sem.»

De azt mondja M. L. úr, hogy «Mózes egyszer künn járkált a mezőn és égő csipkebokrot lát.» Ekkor akart ugyanis «a Jáhve fogalomnak határozott formát találni.» (!) «...sőt hangot hall, mely kérdezősködésére ezt feleli: vagyok, a ki vagyok.» Ezután aztán megengedi, hogy Mózes egy kicsit rájött egy felsőbb lény gondolatára. Hát addig nem ismert semmiféle istent? De csak bajba kerül Mózes, «nem tudja egy szóval kifejezni ama gondolatot. Vajjon, mit tesz Mózes azután? Az a felsőbb lény így jelenti ki magát: «vagyok, a ki vagyok», «ehje aser ehje.» Ehje lehet «hifilben», «kalban» A «kal kifejezi a monotheoszt, a hifil annak ellenkezőjét.» «Vajjon, Mózes melyiket értette?» «Nem szenved kétséget, hogy az utóbbit.» Ezt mondja M. L. úr. De, megengedjen, ha egy kérdést teszek miért fejezné ki a hifil a polytheismust. A kal-ban a szó egyszerű jelentése a gyökfogalomnak felel meg. «Hává» vagy, ha úgy tetszik «hájá» jelentése a kal-ban lenni, létezni. Istent, mint örök létezőt, mint igaz, változatlan személyes léttel bírót jelenti, mint Nicolas mondja: a Jehova névben a fősúly létre van fektetve, az igaz Isten τὸν, τὸ ὄντος ὄν; oly lény, mely önmaga által saját erejénél fogva van, míg a teremtett lények tőlük nem függő okoknál fogva léteznek.

A hifilben a szó jelentése: teremteni, alakítani, szóval, a mint M. L. úr is kifejezi: alkotást, elvégzést fejez ki. Így Izrael istene az alkotó, a teremtő. De hát, miért kell azért a «sokaság» fogalmát foglalnia magában? Mózes a csipkebokornál történt kijelentés után «egy felsőbb lény gondolatára jut el»; ez pedig bár egy, a hifil jelentése szerint mégis: sok. Így és ezért tagadni meg Mózesről a monotheosz fogalmára való eljutást, valóban sok. Mindennek pedig, a «hifil-alakban» vett kijelentés az oka, mint a mely a «sokaság» fogalmát fejezi ki.

De, gyanitom, hogy egy kis, a «sokaság» és «sok»-ság közötti fogalom-zavar okozza a bajt, bár a hifil-alak épp úgy nem fejezi ki a «sok»-ság, mint a «sokaság» fogalmát sem.

(Folyt. következik.)

Tóthfalusi József,
theologus.

Különfélék.

== **A király ő Felsége** kékesi egyházközségünknek templomépítési célra, magánpénztárából, 100 frtot kegyeskedett adományozni.

== **Szívünkől gratulálunk!** A kultuszminiszter a országos közoktatási tanácsot újra szervezván, az 1891 $\frac{1}{2}$ -től

számítandó három tanévre kinevezett országos híru tanférnak között nagy lelki örömmel látjuk a kolozsvári kollegium általános becsülésben és köztiszteletben álló tanárának és az egyházkerület tanügyi előadójának, Parádi Kálmánnak nevét. Alapos tudás, lelkiismeretes kötelesség-teljesítés, valódi tanári temperamentum, nemes kedély, szilárd jellem azok a tulajdonok, melyek Parádit régen méltóvá tették, hogy egy ilyen illusztris testületnek méltó tagja legyen. Örülünk a miniszter választásának és gratulálunk a választottnak. Parádi téren is csak dicsőséget és becsületet fog szerezni nevének, és egyházkerületünknek. Sokáig éljen!

== **Gyönyörűségünkre szolgál a s.-szent-györgyi** egyház és maga az egész város közönsége. Az ország előtt ismeretesek azok a szép és tetemes áldozatok, a melyeket kollegumáért hozott már eddig, és az a lelkesedés, a melylyel csüng annak jövőjén. Nem kisebb a buzgóság az egyházi téren. Közelebbről avattak fel egy új harangot, és az egyházi dalegylet zászlóját, megfelelő ünnepélyességek között, melyekben részt vett az egész város, sőt a vidék is. Mély tiszteletünket nyilvánítjuk derék főgondnoka, Málik József és neje; derék lelkésze, Révay Pál iránt, valamint az egész székely néppel szemben, mely minden alkalmat megragad annak bebizonyítására, hogy kultúra nincs vallásosság nélkül, s ennek hiányában a hazaszeretetet is csak zengő érc és pengő cimbalom. Ez a derék város hivatásának magaslatára tör, hisszük, és reméljük, hogy azt el is fogja érni isten segédelmével. Isten segítse!

== **A s.-szent-györgyi Mikó-kollegium** igazgatósága a következő három évre, folyó hó 10-én alakult meg. Igazgatónak megválasztott dr. Székely Bendegúz, gazdasági felügyelőnek, Bodor Domokos, jegyzőnek Domján István rendes tanárok. A feladat, mely az új előjáróság előtt áll, éppen most, az átmeneti korszakban, valóban az alkotni-tudás súlyával és felelősségével imponál. Mi hisszük, hogy a derék tanárok nem csak teljes tudatával bírnak ennek, hanem a végrehajtás erejével is, és akkor nevük kitörülhetetlenül bevésvé marad nem csak egyházkerületünk, hanem a székely nemzet kulturájának történetében. Istennek áldása legyen nemes törekvésükön, munkájukon!

== **Papválasztás.** A görgényi egyházmegyéhez tartozó nagyfűlpesi egyházközségben Szegedi Miklós, fiatal papjelölt választott meg. Népének szeretete és istennek segédelmé kísérje pályáján fiatal atyánkfíat!

== **A szent-erzsébeti papi állomás** elnyeréséért folyamodtak 11-en. A kijelölés június 12-én történt meg, mikor is pályázatra bocsáttattak: Orbán József, szőkefalvi, Karácson Sándor, patakfalvi, Biró Áron, sz.-csávási, Kertész Mózes, csejdi lelkész, Kovács József és Lajos János papjelölt. Vajha, a jelöltek között megtalálná az egyházközség elváozott, szeretett lelkészét, kit most is fizetésemelés ígéretével kér a visszatérésre.

== **Kellemes meglepetésben részesült** hadrévi ref. egyházunk. Mls. Miksa Emma kisasszony egy kellemes hangu harmoniumot ajándékozott számára. Gyülekezetünk halálját hadd tolmácsoljuk itt a nyilvánosság előtt is kegyes patronánk e maga magát dicsérő szép és elismerésre méltó cselekedetéért. Hadrév, 1891. jun. 10. Vásárhelyi Lőrinc, ref. körlelkész.

== **Stampfel Károly, pozsonyi könyvkereskedő** és kiadó a napokban nem kevesebb, mint húsz nepiskolai tankönyvet küldött be hozzánk, ismertetés végett, melyek a magy. közoktatásügyi miniszter által részint engedélyeztetettek, részint elintézés alatt állanak. Van ezek közt magyar, német és tót nyelvű; van a vallás, a természetrajz, a történelem, és nyelvtan köreiből. Elhiszük, hogy mindezek igen jó dolgok, becses, vagy legalább is haszonnal felhasználható művek, szívesen ismertetnők őket, ha lapunk e célra szolgálna kiválóképpen; ám, terünk sokkal kevesebb és így meg kell elégednünk azzal, hogy tanítóink, szakférnaink figyelmét felhívjuk a derék kiadóra, hogy így a tőle nyerhető tájékozás után részesítsék pártfogásukba.

HIVATALOS RÉSZ

1348—1891

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollégium m. t. t. Elöljáróságának és valamennyi erd. ev. ref. iskolassék nt. Lelkészelnökének.

A vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur folyó évi május 12-én 20,899 sz. a. kelt leiratával arról értesíti hatóságunkat, hogy a m. kir. földmívelési miniszter ur, a hazai gyümölcsstenyésztésnek és a haszonkertészet egyéb életképes ágainak lendületet kívánván adni, e célból az érdekeltségnek, úgy a községi faiskola-kezelők, mint a nagyközönség körében leendő ébrentartására egy az ország minden községében könnyen megszerezhető «Gyümölcskertész» című hivatalos szaklapot indított meg, mely a szakértő utmutatásával, tanácsával és felvilágosításával a közönséget támogathatja.

E szaklap a gyümölcsészeti miniszteri biztos személyes felügyelete és szerkesztése mellett, havonként kétszer és pedig minden hó 10-én és 25-én fog megjelenni egy-egy ivnyi tartalommal és a szükséghez képest ábrákkal illusztrálva. Ára egész évre csak 1 frt lesz, mely összeg az «Athenaeum» irodalmi és könyvnyomdai részvénytársulathoz egyszerre küldendő be.

A f. évben az első szám április hó 10-én jelent meg és ezen évfolyam ára 80 krban állapított meg.

A mit azon felkéréssel hozunk a fent címzetteknek becses tudomására, hogy megrendeléseikkel az ügyet támogatni, sziveskedjenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvár, 1891. június 9.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök

1450—1891.

KÖRLEVÉL,

mindenik ev. rej. kollégium m. t. t. Elöljáróságának.

Tudomásvétel végett tudatjuk a m. t. t. Elöljáróságokkal, hogy a vallás és közoktatási m. kir. miniszter úr a szentesi közs. gimnázium 7-ik osztályának a nyilvánosság jogát a folyó 1890—91. tanévre megadta.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvár, 1891. június 5.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök

1449—1891.

KÖRLEVÉL

mindenik ref. kollégium m. t. t. Elöljáróságának.

Tudomásvétel és nyilvántartás végett értesítettnek a kollégiumok m. t. t. Elöljáróságai, hogy a vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur f. évi május hó 27-én 16,603. sz. a. kelt rendeletével a következő című két tankönyvet: 1. Grundzüge der Staatsverfassung Ungarns, von Friedrich Schuller. Zweite Auflage. Hermanstadt. 1885. és 2. E. v. Seydlitz'sche Geographie. A. Grundzüge der Geographie. Neunzehnte Bearbeitung, zweite für Oesterreich Ungarn. Breslau, 1884., az 1883. évi XXX. t.-c. 49. §-ában gyökerező jogánál és kötelességénél fogva, a hazai középiskolákból kitiltotta.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazg.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1891. június 7.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

645—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett magyarországi egyházközség énekvezértanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: szép kerttel ellátott tisztességes lakás és egyházhathatósági becslés szerint, 160 ftr.

Pályázati határnap július 10. Folyamodványok nt. Somkerek Miklos esperes aához intézendők, Székre.

Kolozsvártt, 1891. jun. 15-én. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

625—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a sz.-szolnoki egyházmegyébe kebelezett tasnádi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. Tisztességes lakás és 310 forint készpénz; 2. tandíj, mely 50—60 gyermek után, 130 ftrra tehető; 3. az új temető használata, közösen a fiutanítóval mindaddig, míg temetkezésre szükségessé nem válik; 4. stóla: énekszóval 50 kr, prédikációval 1 ftr.

Pályázati határnap július 10. Folyamodványok nt. Nagy László esperes aához intézendők, Szilágy-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1891. jun. 13. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

624—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a sz.-szolnoki egyházmegyébe kebelezett szeéri egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel ellátott lakás és egyházhathatósági becslés szerint, 249 ftr 85 kr.

Pályázati határnap július 10. Folyamodványok ntiszt. Nagy László esperes aához intézendők, Szilágy-Somlyóra.

Kelt Kolozsvártt, 1891. jun. 13-án.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök

618—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett szent-simoni egyházközség énekvezértanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és egyházhathatósági becslés szerint, 261 ftr 70 kr. melyből 180 ftr készpénz.

Pályázati határnap: július 10. Folyamodványok ntiszt. Rákosi Lajos esperes aához intézendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtő.

Kolozsvártt, 1891. június 13.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

363—1891.

MEGHIVÓ.

Van szerencsém, a gy.-fehérvári egyházmegye nt. közgyűlését f. év és hó 30-án d. e. 9 órára, Gy-Fehérvárra egybehívni, melyre a közgyűlés illetékes tagjait tisztelettel meghívom. T. lelkész fiait szeretettel felkérem, hogy ezen meghívómat ekklézsiájukban lakó mindenik közgyűlési tagtársainknak tudomására juttatni, sziveskedjenek. A közgyűlés főbb tárgyai ezek lesznek: 1. Esperesi jelentés. 2. A vingárdi világi képviselő igazolása. 3. Az e. m. Tanács üléseiről jelentés. 4. Az országos közalapról való számadás. 5. Az e. m. papi özvérvai gyámintézet alapszabályainak megállapítása. 6. A szathmári egyházmegye átirata a zsinati törvényjavaslat tárgyában. 7. Az alvinci új lelkész bekebelezése. 8. A borbereki új tanító bekebelezése és fölesketése. 9. Egyéb, addig felmerülhető ügyek. 10. Indítványok.

A gy.-fehérvári egyházmegye esperesi hivatalától, Vajdasdon, 1891. június 14.

Tókos Sándor,
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXI. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1891. Junius 25.

26. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Megoldandó feladat.

E lap 10-ik számában Nagy Károly barátom egy élénk cikk keretébe foglalt nézeteinek közlésével oly fontos kérdést érintett, melynek napi-rendre tűzése, s az egyház mai missziójának megfelelő sikeres megoldása a hivatottak számára fáradságos, de nemes és az eredményt tekintve, rájuk nézve jutalmazó, az egyházi életre nézve pedig áldást termő munkaterül ajánlkozik. Valóban hivatottak, természetesen, kevesen vannak; érdeklődők, érdekelték sokan, az anyaszentegyház minden tagja. Én is csak ez utóbbi minőségemben bátorkodom soraimmal a nyilvánosság elé lépni, nem lévén egyéb célom, mint az, hogy a fölmerült, s meggyőződéseim szerint, minden öntudatosan vallásos egyén lelkében a megoldást hovatovább mindinkább sürgető kérdést, ne engedjük a közöny homályába visszaesni, s a vele való foglalkozást ignorálni, azon helytelen és elhamarkodott ítélet alapján, hogy az nem aktuális értékű.

Nagy K. cikke, saját álláspontján és meggyőződése szerint, bár csak nagyjában, vázlatosan körvonalozza azon problémát: hogy milyen legyen most, napjainkban a protestáns pap viszonya egyházához, gyülekezetéhez a dogma szempontjából; de mégis eléggé alkalmas egyrésztől azon igazság felőli meggyőződésünk felébresztésére, s ennek alapján ítéletünkre, hogy a papnak, mint igehirdetőnek, mint Krisztus szolgájának, tisztázott, színvallott dogmatikai álláspontja, viszonya a hivekkel szemben elsőrendű fontossággal és befolyással bír az egyházi élet benső erejére és egészséges virágzására; másrésztől, azon nézetünk kockáztatására, hogy e tekintetben hazai protestáns egyházunk életében egy egész megmívelendő mező, egy nagy feladat vár munkára, munkásokra; hogy e téren a feltöretlen parlagnál csak a bizonytalanság, tájékozatlanság, s e miatt az egyéni sza-

badságnak gyakran a kinövésék és céltévesztett túlzások produkálásáig terjedő kísérletezése nagyobb.

A mi az első szempontot illeti, erre nézve igazoló adatot már abból az időből találunk, a midőn mai, közönséges értelemben vett dogmáról ugyan még nem lehet szó, de Jézusról és az ő vallásáról alkotott meggyőződésnek, hitnek, s az arról szóló igehirdetésnek irányítására már a tekintély erejével bíró és ható bizonyos norma, tehát, bizonyos sajátos értelemben vett dogma szerepel. Az új szövetségben ugyanis olvashatjuk, hogy a Timotheushoz intézett levél szerzője ugyancsak lelkére köti a hivek e buzgó tanítójának, hogy mit és hogyan tanítson, hogy «az alkalmatlan és hiában való beszédeket eltávoztassa», s hogy «gondot viseljen és megmaradjon az igaz tudományban» stb., nyilván azért, mert tudta, hogy a hallgatóságnál, a hiveknél az igehirdetés csak így fog az őszinteség erejével birni és hatni, s tehát gyümölcsöző is lenni. Az évszázak folyamán kelet és nyugat nagy theologusainak, iskoláinak és egyetemes zsinatainak hatása alatt kifejlődvén az egyházi igazhitűség, az egyháznak ebben növelt, élt és ezen szellemből táplálkozó papjai, tanítói koruk vallásos szükségéinek mindig megfelelő sikerrel működtek, mert megvolt, vagy ha a szükség kívánta, meglelt a dogma, a mire útaltak, a min állottak és a melylyel küzdöttek minden heretikus mozgalom ellen. A midőn az emberiség életében egy új korszaknak szellőfúvásból viharrá erősödött szellemi forradalma átalakítá a világot, s a nem hierárkiai nyugók közötti csendes szűnyadásra, hanem isteni erejének megfelelő végtelen és szabad fejlődésre teremtett emberi szellem a degenerálódott vallás és eltorzult egyházi élet helyett vallásos szükségéinek kielégítését a reformáció eredményében, műveiben kereste és találta föl: a Róma idvezítő falai közül kiköltözött sereg hitbeli meggyőződését

korának megfelelően képviselő formulákból, dogmákból vetette meg azon fundamentumot, melyre saját hitének várát fölépítve, onnan, mint biztos védhelyről, nemcsak őrizte a szerzett javakat, hanem támadta, verte és veri ma is azokat a kalózkodásokat, kik az emberi lélek leggyöngédebb kincsét, legszentebb érdekét, a vallást még mindig Róma monopolizált árucikkévé akarják tenni. A küzdelemben meggyőződést meggyőződés ellen, hitet hit ellen, dogmát dogma ellen kellett állítani, s hogy azok megállottak, nemcsak, hanem az emberiség közjavára dicsőséggel állották ki a harcot, mutatja a háromévszáz története. De, bizonyára az erős lelkű reformátoroknak, s a «credenda»-kban szilárdan hívő atyáinknak az új épület körüli forgolódásukat megkönnyíté az, hogy szemükkel láthatták, kezükben foghatták a feleletet azon kérdésekbe: mi ellen küzdünk, mivel küzdünk, és mit állítsunk a ledöntött helyébe? Prédikálásuknak, tanításuknak erőt adott azon meggyőződés, lelki állhatatosság és benső melegség, melylyel az új tanok formájába öntött hiten csüngöttek; működésüknek foganatja vala az atyafiak gyülekezetében, mert a reformáció hiveinek Róma nyájánál érettebb vallásos szellemében gyökeret vertek a Krisztus helyettes elégtételéről, engesztelő haláláról, az úrvacsorával élés folytán Krisztussal való egyesülésről, a predestináció betüszterinti csalhatatlanságáról, stb. stb. tanok; mert gyülekezetnek és lelki-pásztornak egy hite, egy dogmatikája volt, az utóbbinak nem kelle saját meggyőződéséből alakult egyéni rendszerét tanulószobájában hagyni, mikor a szószékre lépett, hogy az előbbieket az örökélet vizével táplálja; mert ha természetesen nem is láthatták ők sem a láthatatlanokat, az istenség örök titkait, de tisztában voltak a tanítandókkal és tanulókkal, a céllal és eszközökkel.

Egy szóval, bővebb fejtegetést éppen világosságánál fogva nem igényel azon igazság, hogy a protestáns pap viszonya hiveihez a dogma szempontjából, azaz, határozott, nyílt és öntudatos dogmatikai álláspontja az egyházas élet bensőiessege, ereje, a hivek öntudatos vallásossága és buzgósága érdekében minden egyebek fölött első rangú és kiváló fontossággal bír. De, a milyen természetesen bizonyul ezen állítás, épp oly közvetlenül nyomul előtérbe utána azonnal a kérdés: hogy állunk e tekintetben ma? Nyugodtan nézhetünk a jövőbe, vagy életbevágó feladat sürget erőink összegyűjtésére és munkába állásra?

Mielőtt e kérdésre a megfelelő válasz fejtegetésem eredménye gyanánt előtűnnék, vessünk egy pillantást azon látható és hallható jelekre, melyek e kérdés szellőztetésénél első sorban veendő figyelembe. Az újabb idők szellemi gazdagsága és virágzása, a tudományok bámulatos fejlődése és megizmosodása egy, sőt csak félévszáz óta is annyira átalakította és tökéletesítette a világot, hogy ilyen eredményeket még a múlt idők nagy és jós lelkei sem mertek volna jövendőlni. Az egységes emberi szellem, mely a feltartóztathatlan előhaladásra célzó munkásságát élete és nyilvánulása minden terére kiterjeszté, a theologia műhelyében is mélyreható változásokat teremtett. A hol ezelőtt a jámbor hívő lélek még nyugodt elégedettséggel a bizonytalanság homályában rejlő egészét képzelt és sejtett, bárha az egész, magában véve, eredetileg nem is tartozik a lélek vallásos működésének anyagához, ott ma a göröcső, göreb és bonckés hatalma világosságban mutatja be a való részeket. És a vallásos közhitnek sok olyan kincsei, melyeket apáink, mint a hagyományok rétegétől bevont, s érinthetetlen tárgyakat szemlélték, a szabad vizsgálódás bányájában ahhoz értő meleg szívű és biztos kezű munkások által kifejtve, az új felfogás keretébe foglaltan ma ragyogóbbak és értékesebbek, mert igazabbak a mi szemünkben. A hatalmas hullámcsapások még a bátor és gyakorlott hajóst is aggodalomba és tájékozatlanságba ejthetik. Nem is ismeretlenek anyaszentegyházunk hajósainak olyan kiáltásai, melyek aggodalmat és tájékozatlanságot jelentenek. A kik az újabbkori szellemi élet nagy hullámcsapásaitól megrémülve, az egyház hajóját elmerüléstől féltik, göröcsösen kapaszkodnak az ősök által formulázott dogmákba, s azoknak oly célból való pusztá érintését is, hogy egy kis szellőztetés végett a vizsgálódás szabad, egészséges levegőjére vigyük, határozott szentségtörésnek nevezik. A kik, másfelől ezt a hullámzást korántsem tartják veszedelmesnek, sőt a hullámok hátára ülve, kényelmesen ringatóznak a felszinen és minden törődés nélkül, sőt kedvtelve dobatták magukat ide-oda, azok a hajóból lelki furdalás nélkül ki akarják dobni a dogmákat, mint régi és fölösleges terhet, hogy a hajó könnyebben haladhasson. Az egyik a végsőig összeszedett erővel hiteti el magával, s prédikálja másoknak, hogy a vallásnak csak a kegyelet által megszentelt formákban, tételekben és hagyományokban van ereje; a másik készséggel ragad meg minden alkalmat, a midőn «szabadel-

vüség»-ét azon könnyen megérthető és könnyen terjeszthető jelszók hangoztatásával csillogtathatja: le a dogmákkal! Mik egyebek azok haszontalanságnál, nagyobb ereje van a mivelt ember előtt a modern tudományok igasságainak.

(Folyt. következik.)

Zajzon János.

Az ifjusági- és népkönyvtárak.

(Folytatás.)

Egybefoglalva most az eddig elmondottakat, kitűnik: hogy a népkönyvtárak elterjedésének és a felállítottak eredménytelenségének legfőbb okai, az előbb felsorolt népszámlálási adatokból merítettek kivül, a a népkönyvtárak gond nélküli szervezése, illetve, azoknak nem alkalmas olvasmányokkal való ellátása, és az ifjusági könyvtáraknak teljes elhanyagolása.

Ezek után, ha még azt is vizsgálatunk tárgyává tesszük, hogy vajjon a már előszámlált okokból felmerült akadályok léteznek-e még ma is, örömmel fogjuk tapasztalni, hogy ha ezek tán nem is szüntek meg egészen és mindenütt, mindazonáltal korántsem állják oly mereven utunkat azon törekvéseinkben, hogy ifjusági és népkönyvtárakat állítsunk, s a hol már felállítottak, azokkal eredményt is mutassunk, ha azt csakugyan erősen is akarjuk. Éppen ezért, a továbbiakban az ifjusági- és népkönyvtárak felállításának mikéntjéről, s az azokba való olvasmányokról kívánok szólni, mint olyan dolgokról, melyektől leginkább függ munkásságunknak és komoly törekvésünknek eredménye. Nem szorul hosszas bizonyításra azon igazság: «hogy csak azon nép boldogul és halad, mely a kor uralkodó eszméi iránt fogékony, ellenkezőleg elmarad, a haladás szele elsepri, más nemzetek szelleme és pénze fogja lenyügözni.» Itt az ideje tehát, hogy mi is komolyabban és több akaratörvel lássunk azon eszközök meghonosításához és megerősítéséhez, melyek népünket a korunk uralkodó eszméivel megismertetik és azok iránt fogékonytá teendik. Ezen eszközök között legelső helyet foglalnak az ifjusági- és népkönyvtárak, mint az iskola működésével elért eredményeknek mint egy biztosító intézetei. Annyira fontos e két intézmény minden tekintetben, hogy nem volna szabad, hogy létezzék iskola ifjusági- és népkönyvtár nélkül. Át is látták ezt újabban is több oldalról. Így legújabban az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsa bocsátott ki az egyházmegyékhez rendeletet az ifjusági- és népkönyvtárak felállítása érdekében. Ezenkívül, még csak közelebbről is, csaknem egymás után, három különböző lapban olvastam e könyvtárakról, illetve, azok mikénti felállításáról. Meg kell azonban valanom, hogy én e tekintetben nem oszthatom mindenben cikkírók véleményét; nem, különösen abban a részben, a hol azt tanácsolják, hogy a közönséget könyvek adományozására szólítsuk fel, azokat gyűjtsük egybe, lajstromozzuk, stb. stb. s ily módon könyvtárainkat gyarapítsuk. A kik ily uton akarják az ifjusági- és népkönyvtárakat felállítani, azok teljességgel nem lehetnek tisztában ezen könyvtárak tulajdonképpeni céljával, vagy legalább is tulbuzgóságukban tévesztik azt szemeik elől.

Az ifjusági- és népkönyvtárak nem lehetnek anti-quar-gyűjtemények, s legkevésbé olyan könyvek gyűjteménye, milyeneket, közadakozás folytán, a közönség legnagyobb részétől várhatunk; miután ily uton az Emiliák, a Fülöpnek, a Kormányos Rózák s más ezekhez hasonló kiadók gyárából kikerült fércmunkákkal telnék meg könyvtárunk; tehát éppen olyanokkal, melyeknek olvasása ellen teljes erőnkől küzdeni, a legszentebb kötelességünk kellene, hogy legyen, s melyeknek terjedését, mint erkölcsrontó, nyelvérzéklet és nemzeti érzületet megölő mételyt, éppen az ifjusági- és népkönyvtár életrehívásával akarjuk meggátolni.

Ha tehát valakinek könyvtárába a pokolkonyha ezen katyvalékai, melyek rémregények neve alatt eléggé ismeretesek, már bejutottak volna, azoknak azt tanácsolom: hogy azon esetre, ha ezeket a turó-kereskedőnél értékesíteni nem tudná úgy minden esetre gyűjtsen velök tüzet, de a vezetése alatti könyvtárban semmi esetre se tűrje meg. Tegyen úgy, mint Kazincy mondja: «Tűzbe felét, ismét felét, no meg a harmadát, s azután negyedét: egytől-egyig, a mi rosz!»

Nem akarom én ezzel azt mondaní, hogy a kérdéses könyvtárak megalakításánál a jótékonyságot ne vegyük igénybe, miután én is (s bizonyára mások is) éppen ennek segélyével alakítottam meg a vezetésem alatti iskolánál levő könyvtárakat, melyek ma a 300 kötetet meghaladják, s ennek támogatásával fejlesztem most is; hanem éppen ellenkezőleg, azt mondom vegyük igénybe a jótékonyságot már csak azért is, hogy az ifjusági- és népkönyvtárak iránti érdeklődést már ez által is felkeltjük és folyton ébren tartsuk, és pedig éppen azoknál, kiknek érdekében munkálunk; továbbá, meg azoknál is, kiknek társadalmi helyzetük teszi kötelességükké az ily ügyek pártolását és támogatását.

Igy igénybe vehetjük a közönség jótékonyságát gyermekelőadásokkal, felolvasásokkal egybekötött dalestélyek, népünnepélyek és bálók rendezése által; természetesen, mindenütt csakis a cél lebegjen szemünk előtt, s nagyon ügyeljünk, nehogy a kiadás felemészsze a remélhető bevételt. Nincs község, melyben az itt előadott módozatok egyikét, vagy másikat ne lehetne eredménytel alkalmazni, csak akarni kell.

De, van ezeken kívül a könyvtáralap-gyűjtésnek még más módja is.

Sajnos, de nálunk a gyümölcsstenyésztes még máig sem fejlődött oda, hogy e miatt az erdőkön, mezőkön, sőt még a kertekben is nagy számban ne találhatnánk vadgyümölcsfákat, melyeket, ha már megvannak, legalább ne hagyjuk haszon nélkül tenyészni. Gyűjtsük össze a vadfák gyümölcsseit, külön az almát és külön a körtvét, s válasszuk ki magvaikat, melyekért a magkereskedő szívesen fizet különként 1—1 frt 30 krt. Görgényben az idén is szép összegecskét kaptak Nöthlingtől a vadgyümölcs-magvakért, s még nem rég is ostromolt, hogy küldjek, vagy küldessek még magvakat. A vadgyümölcsöket tanítványainkkal szedethetjük össze, s ugyanilyenkor szedethetünk különféle gyógyfüveket is, melyeket szintén igen jól szoktak fizetni. Ezen eljárásunknak kettős haszna van: előmozdítunk egy kiválóan fontos és nemes célt, és rávezetjük tanítványainkat arra, hogy miként kell ér-

tékesíteniök az olyan dolgokat is, melyekre eddig senki még ügyet se vetett.

Ime, ezek azon források, melyeket mi, a jótékony-ság mellett, évenként igénybe vehetünk ifjusági és népkönyvtáraink felállítására, felszerelésére és tovább fejlesztésére érdekében.

Fennebb már kimondottam volt, hogy egyedül a népkönyvtár eltévesztett dolog, s csupán ezzel célt nem érhetünk; éppen ezen okból, tartom tehát szükségesnek, hogy előbb mindenütt az ifjusági könyvtárakat léptessük életbe, melyeknek szervezésére vonatkozólag, a következőket ajánlom szives figyelmökbe.

Az ifjusági könyvtárak, olvasmányaikat illetőleg, két részből álljanak. Az egyik rész az iskolába járó növendékek részére, a másik rész pedig az iskolából már kikerült serdült korúak számára (15—18 évesek) tartalmazzanak olvasnivalókat. Az ifjusági könyvtárba való olvasni valók megválasztása, miután ez a népiskola egyik kiegészítő része, mondhatnám, egyik kiváló fontosságú taneszköze, különös paedagogiai tapintatot igényel, úgyszintén annak szervezése, kezelése és felügyelete is; mert éppen a milyen áldásos lehet az olvasás ezek tekintetbe vételével, éppen olyan átokká válhatik, ha az minden rend és felügyelet nélkül történik. Éppen ezen oknál fogva egyfelől, másfelől, mert átlalánosán tudva van, hogy az ugynevezett ifjusági irodalomnak mekkora befolyása van az ifjuság nevelésére, a továbbiakban az ifjusági olvasmányokról kívánok szólni.

Felméri, «az ifjuság nevelésére elengedhetetlen olvasmányokat» két nagy osztályba foglalja, u. m. a fegyelmező és az elmét hasznosan mulattató olvasmányokra. Mindkét osztályt ismét két alosztályra, vagy csoportra osztja, és pedig az elsőt «a képzelethez szólókra és érzülethez szólókra», a másodikat pedig a mulattató és közönségesen hasznosnak nevezett olvasmányokra. Az első nagy osztály első csoportjának olvasni valói közé, mint a melyekkel főképp a képzelethez, s általa az értelemhez fordul, miután itt a cél inkább csak a képzelet foglalkoztatása, számítja a meséket, tündérmeséket; a második csoport olvasmányai gyanánt pedig, melyekkel az aesthetikai, az erkölcsi, vagy vallási érzethez, avagy mind a háromhoz kíván szólni, s a képzeletet a szív világának csak közbejárójaként akarja szerepeltetni, a nemzeti irodalom, vagy a hazai költészet remekeit jelöli meg. A második nagy osztály első csoportjának olvasmányait képezhetik az u. n. ifjusági elbeszélések; a második csoportját pedig «az útleírások, nevezetes emberek életrajzai, a találmányok és fölfedezések leírásai, s mindaz, a mi, mint velök rokon, ebbe a rovatba esik.»

Az ifjusági olvasmányoknak ily módon való osztályozása lélektani alapon és oly paedagogiai tapintattal van keresztül vive, mint a hogy azt Felméritől, hazai paedagogiai irodalmunk büszkeségétől, méltán is várhattuk.

Az arra vonatkozó terv tehát, hogy az ifjusági olvasmányokat minő elvek szerint válogassuk ki, megvan ugyan, csak hogy annak keresztülvitelénél egy kiválóan nagy akadályba ütközünk. Az akadály: ifjusági irodalmunk szegénysége; jöllehet minden évben, s különösen karácson táján, gomba módra lepik el a könyvpiacot a

hangzatos című és ríktó kiállítású ifjusági olvasmányok. Ezek azonban, kevés kivétellel, nyereszkesedési célból készült rossz tákolmányok, u. n. mondva csinált émelgyős «erkölcsi» mesék, vagy még rosszabb fordítások, melyek híjjával lévén mindazon kellékeknek, melyekkel egy jó ifjusági olvasmánynak birnia kell, az ifjuságra, minden tekintetben csakis káros hatással lehetnek. Éppen ezért, különösen is figyelmeztetem a szülőket és mindazokat, kik az ifjuság számára olvasmányokat szoktak beszerezni, hogy ovakodjanak a hangzatos hirdetésektől és a külső kiállítás csalóka képeitől, melyekkel, «hasznos és mulattató» ifjusági iratok címe alatt, kínálgatják ezeket a szemétre való tákolmányokat, melyek csakis arra alkalmasak, hogy ifjuságunk lelkét még zsenge korában megmérgezzék. «Az irodalmi ócsu, mondja igen találóan Felméri, az érzelmek útján vesztegeti meg az ifjú természetet, melybe ha egyszer bevette magát a konkoly, onnan többé lehetetlen búzát aratni.»

(Folyt. köv.)

Pallós Albert.

Az egyházmegyéből.

I.

A görgényi egyházmegyéből.

(Vége.)

Szászrégeni és abafái idegen nemzetiségekkel és vallásfelekezetekkel küzködő, gyöngéledő egyházközségeink központi segélylyel szép templomokat emelnek az evangéliumi istentiszteletnek, Dextrád-Széplak templomát renovál, Komlód roskadozó templomát a közigazgatási hatóság akarja lebontani. Új iskolák nyílnak, új tanítók foglalják el állomásaikat, s még több építését sürgeti a szükség. S e folyton nyüzsgő életben ott látjuk mindenütt az ifju esperest, ki nagy ámbícióval és munkássággal működik, hogy mindennek ékesen és jó rendben legyenek.

Egyházmegyénk életében igen fontos mozzanat, hogy Szász-Régen központban egy levéltári helyiséggel és egy előszobával bíró tanácskozó terem épült, mely mozgatható fallal két részre van osztva az egyházmegyei tanács és közgyűlések számára. Ez azonban nem csak azért érdemel figyelmet, hogy egyházmegyénk fogadói helyiségekből saját lakásába költözhetett, hanem szállást adott a régenvidéki olvasó és társalgó egyesületnek, a mely a mig az építkezésből származó terhek törlesztésében jelentékeny támogatást nyújt egyházmegyénknek, találkozó helye a régeni és vidéki magyarságnak, s hivatalva van, egy új nemzeti közélet gócpontjául szolgálni.

Az esperesi jelentést közgyűlésünk egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iratni határozta, mely után a gyűlés megalakulása történt; egy új papot kebelezett be, s három világi képviselőt igazolt közgyűlésünk, köztük Disznajóról gr. Bethlen Pált és Tekéből Dósa Endre főszolgabírókat s négy tanító tette le az esküt.

Néhány leirat felolvasása után, Tavasz József h. jegyző olvasta fel jelentését az egyházmegyei tanács működéséről, mely valójában serény munkálkodást végzett. Alig volt hónap, a melyben két ülést is ne kellett volna tartania; de olyan is volt, melyben háromszor ülésezett. Egy kissé sok is a jóból. Igaz, hogy a rendkívüli szükség is befolyt a sok gyűlés tartására; de az is igaz, hogy némely egyházközség

már legapróbb dolgait is egyházmegyei tanács elé viszi, s vele szeretné végeztetni minden ügyét-baját, míg maga összedugott kézzel mindent felülről vár. Nem jól van ez így. Míg egyházunk minden tagja nem érzi úgy jogát, mint kötelességét, protestáns egyházunk fel nem vizsgálzik soha. De a jegyzőkönyvek lapjáról, a sok örvendetes mozzanat mellett, a főnebbieken kívül, más kóros állapotok is szemünkbe ötlenek. Például, a templombeli székekben ülésért folyó perek, melyek nem is csak kuriozumként, esetlegesen, hanem ismételve jelennek meg. S fájdalom, a perlekedő atyafiak az elsőbségért folyó versengésben, nem saját, hanem őseik érdemére hivatkozhatnak csupán. Általában, kóros jelenség, hogy minél több jogot, minél kevesebb kötelességgel birni: az általános törekvés.

A jegyzői jelentés után, Balázs József h. számvevő terjesztette elő terjedelmes jelentését az egyházmegye anyagi helyzetéről, s kapcsolatosan javaslatokat tett vagyoni rendezésére nézve, melyeket nagyjából el is fogadott a közgyűlés. Majd, az egyháztanács javaslata alapján, megállította a költségvetést, úgy a szükségletre, mint a fedezetre nézve, 7223 frt 71 krajcárban.

Aztán, Csekme Ferenc tanügyi előadó vette át a szót. Szakszerűen, helyes pedagógiai elvek fejtegetésével ismertette tanügyi állapotainkat, melyeket tövétül-hegyéig ismer. Jelentéséből nemcsak a statisztikai adatok bősége és pontossága tárul elénk, hanem meghat a minden sorából felhangzó lelkesülttség heve, mely keserűségbe csap át, a hol közönyt lát. Van néhány kitűnő, egy pár gyenge iskolánk, az általános színvonal elég magas.

A délelőtti ülést Gergely Lajos részvényes és alapítványi helyettes pénztáros jelentése zárta be. Ezen alapok szépen gyarapodnak, s jó úton vannak a zavarokból teljes kibontakozásra. A részvényes pénztárból és Bajnóci-alapból ez évre egy özvegynek 75 forintot utalt ki közgyűlésünk; a Benkő-alapból pedig Benkő Gyula, volt kovásznai pap egyik tanuló fia, és néhai geryeszegi ref. lelk. Elekes Kálmán, Imre nevű tanuló fia kapnak 48—48 frt. segélyt.

A délutáni gyűlés választásokkal kezdődött. Zoltáni Imre, sáromberki lelkész, házassági, Székely Ferenc görgény-szentimrei lelkész, köztörvényszéki, Tavasz József, h. jegyző, házassági törvényszéki bírónak s ez utóbbi még káldidáló bizottsági taggá levének, mely után hat egyházat és öt egyházi hivatalnokot ajánlt fel segélyre gyűlésünk. Azután, még egy egész sor ügy várt elintézésre, a melyeket a közgyűlés gyors egymásutánban letárgyalt a két h. jegyző, Balázs József és Tavasz József referálása mellett, úgy, hogy e napon a közgyűlés bevégezhető, a mi csak úgy volt elérhető, hogy minden ügy a leggondosabban elő volt készítve, s ki-merítő referációjában előadva és megvilágítva, minek következtében nem sok vita keletkezett.

Május 23-án a házassági törvényszék ülésezett.

Most, a gyűlés után, még egy megjegyzést. Ha visszagondolunk e gyűlés napjaira, magasabb érzésekre hangol az az egyetértés, szíves barátság, mely az egész gyűlés folyamán uralkodott. Ugy is van jól: egyetértés, szeretet és kötelességeink teljesítésében buzgóság lakozzék közöttünk és bennünk, s a pokol kapui sem vesznek diadalmat rajtunk!

—a. —e.

II.

A marosi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk az egyházkerülettel egy napon, jun. 17. tartotta meg közgyűlését. Ezért volt az a kissé szomorú esztünk, hogy egyházmegyénket csak két-három ember képviselte. Hogy az egyházmegyei hivatalnokok közül, a papi karból, egyik sem ment fel, még az esperes sem, ennek oka a két közgyűlés idejének egymásba ütődésében keresendő.

A gyűlést isteni tisztelet előzte meg, melyre a papság és világi képviselők jó része testületileg vonult föl esperes aa. és nyugalomba helyezett kir. táblai bíró, Nagy Sámuel főgondnok vezetése alatt a várbeli templomba, a hol n.-ernyei lelkész, Kali József mondott imát és egyházi beszédet. Fejtegetése e téma körül forgott: Isten beszédét ne hanyagoljuk el az anyagiak miatt.

A templomból a vármegye tanácstermébe mentünk testületileg, hol esperes aa. rövid ima után a gyűlést az egyházmegyei állapotokról szép képet rajzoló beszéddel nyitotta meg. Főlemlíté, hogy egyházvizsgálati körútjában, igen kevés kivétellel, rendet talált mind az egyházi, mind az iskolai ügyekben. A halál a papi karból a múlt gyűlés óta, pedig annak már esztendeje, egyetlen egyet sem ragadott el. A világi képviselők közül is csak egy halálesetet jelentett be és ez az igazi keresztyén-buzgóságtól áthatott keblű és közszeregetben, tiszteletben állott aggastyán, Vályi Károly volt, ki megérte azt az örömet, hogy a kolozsvári egyetemnél két derék tanár-fia van s ki elmondhatta: elég immár az én életem, bocsásd el uram a te szolgádat békességgel. Emléke legyen áldott! E sorok írója is tisztelettel adózik a jellemben és becsületességben kimagasló és mégis mindenkihez szeretettel leereszkedő, jó öreg úr emlékének.

Esperes aa. ingremiáltatásra szólítja fel Kócsi Dániel, vajai, Tóth László karácsonfalvi, és Simon Ferenc, cserefalvi ifju lelkészeket, kiken az végre is hajtatik a szokásos kézbeadással, a szokásos két forint befizetése mellett. Tanítói esküre csak Goc Barabás lukafalvi tanító jelentkezett.

Olvasatván a tárgysorozat, megtudtuk belőle, hogy tanügyi előadót és egy házassági törvényszéki bírót is kell választania e gyűlésnek. Ki volt-e hirdetve a választás? Kérdezte egyik-másik. Felelet: nem! Voltak-e jelezve a 61-ik §. értelmében az elnöki meghívóban a gyűlés legfontosabb tárgyai? Felelet: nem! E helyett az volt írva, a hivatalos lap kikerülésével, gyalog-posták kezén szétjárt összehívó körlevélben, hogy a tárgysorozat megtekinthető a központi iroda asztalán. De hát, kihirdetés-e az, a mi az iroda négy falai között rejtve marad? Felelet: nem! Igaz, hogy ott volt a meghívó-körlevélben az a felhatalmazás is, miszerint a kinek tetszik, megnézheti a központi iroda asztalán levő tárgysorozatot. De hát, vajjon, hányan nézték meg? Hiszen, a vidékről beutaztatni, különösen a messzebb lakókat azért, hogy a tárgysorozatot M.-Vásárhelyen megtekinthessék, egy kissé tulhajtott kívánság. Azonban, a közgyűlés a törvényes kihirdetés meg nem történtének dacára is belé egyezett a választások megejtésébe. A választások, indítvány folytán, vagyis ajánlatra, közfelkiáltással történtek meg. Mi erre csak azt mondjuk, hogy valamely választó gyűlésnek az akarata a szavazásban nyilvánul. Az ilyen ajánlásra történt kikiáltás erőszakolt dolognak tűnik föl. Sajnálók, ha ezen eljárásban bizonyos klikk-uralom előre vetett árnyékát kellene látnunk.

Vádaskodni, nem akarunk, de a tényt leplezetlenül jelezni, kötelességünk.

Tudvalevőleg, a «Törvénytar» 66-ik §-a az egyházmegyék intézkedésének hagyja fenn a közgyűlésről indokolatlanul kimaradt lelkészekkel és képviselőkkel szemben az eljárást. Egyházmegyénk erre nézve akként intézkedett, hogy az indokolatlanul kimaradt papok fizessenek 1 frt paenáltást, a képviselők pedig kétszeri indokolatlan kimaradás esetén kiléptetteknek tekintessenek. A névsor-olvasásból kitűnt, hogy 142 gyűlési tag közül jelen van 93 és így abszéntál 50 részint indokolva, részint indokolatlanul. Ha már most a világi képviselőken szigorúan végre hajtják a gyűlés határozatát, hogy t. i. kétszeri indokolatlan kimaradás után, kiléptetteknek tekintetnek, vagyis elcsapatnak, ha ez kettővel, hárommal megtörténik, nem azt fogja eredményezni, hogy azután pontosabban megjelennek, hanem azt, hogy ezután kötéllal kell fogni világi képviselőket; mert nálunk ráadásul még bizonyos évdíjat is fizetnek a világi képviselőkkel.

Az egyházmegyei tanács működéséről szóló jegyzői jelentés eléggé feltűntette, hogy az ügyforgalom nagy, a munka

sok, de mindezen elismerésre méltó buzgósággal győzött az egyházmegyei tanács kitartó munkálkodása.

A számvévi, pénztárnoki és tanügyi előadói jelentések mind kedvező állapotokra vallanak, melyeket a gyűlés örömmel vett tudomásul.

Az özvegy-árvai gyámintézet vagyoni állása viszont kedvezőnek mondható. A jelentés szerint, semmi nemű megkárosítás sem érte az intézetet, a vagyoni alap 37,000 forinton fölül áll. Hogy az egyházmegyei törvényszéknél a rendes bírók akadályoztatása esetén meglegyen a teljes szám, két világi és két papi pót bírót választott a gyűlés, persze, ezt is ajánlatra, a mi inkább kinevezés, mint választás. Azonban, a pót bírók esküt nem tesznek addig, míg ezen intézkedéshez az Igazgató-Tanács beléegyezése meg nem adatik.

Volt közebed is, hol kedélyes beszélgetés közben nemcsak izletes ételeket, hanem toasztokat is élveztünk bőviben. A főtiszteletű püspök urra is lelkesedés közt pohár emeltetvén, ez sürgönyileg meg is küldetett. Isten éltesse!

Egy jelenvolt.

TÁRCA.

Jáhve és a kerubok.

(Folytatás.)

En úgy hiszem, hogy M. L. úr, a fejlettségnek bizonyos fokára eljutott népek istenfogalmáról következtet Izrael istenfogalmára; és azt akarja mondani: hogy Izrael istene complexuma lett azon erőnek és hatályoknak, melyek a még magasabb valláserkölcsei állapotra el nem jutott, természeti állapotban élő nép figyelmét lekötötték. Ezt állítani, pedig, nem is hiba, általánosan tekintve a dolgot; míg ha szorosán csak az izraelitákra tekintünk, állításunkat módosítanunk kell. Míg ugyanis: «az árja fajoknál a miveltség legmagasabb fokán is megtartja az istenség a természeti erővel való azonossága jellegét, a maga meghatározott egyéni alakját; addig a semitáknál a legalsó fokon is mutatkozik azon hajlam, hogy az istenséget úgy képzeljék, mint a természet erői felett álló hatalmat, mint elvont egységes erőt, mint a természet urát, királyát.» (Lásd Dr. K. Ö. V. bölcsészet. I. k. 267. l.)

A mi pedig «a későbbi kor tudósait» illeti, Mózesnek «a sokaság» fogalmát magában hordozó istenfogalmán nem kellett hogy megdöbbenjenek és a bajon olyan formán segítsenek, hogy csinálják e szót: Jáhvé. Ezt a szót, a «későbbi kor tudósai» nem megcsinálták, hanem az őskorbéli kiejtését akarták megállapítani.

Tudjuk ugyanis, hogy a zsidók, istenök, Jáhve nevének kiejtését bűnnek tartották, s a hol csak előfordult a Jáhve név, helyette mindig Adonáj-t mondtak. Lassacskán a régi elnevezés feledésbe is ment, aztán, mikor a helyes kiejtsést meg akarták állapítani, a sok Jáó, Jáhvo, Jábé és Jáhvé név között a helyesebbet megtalálni, az «újabb kor tudósainak», magam is gondolom, nem csekély gondot adhatott. Ugy de, M. L. úr ott hagyja az «újabb kor tudósait» a tudatlanságban, a kik «ehje Eloah, aser elije Eloáh»-ból, dacára annak, hogy már előbb «megcsinálták» a Jáhve szót, nem tudják «kikombinálni» azt. Aztán leírja egyéni véleményét a Jáhvé szó származására nézve. Előveszi «hájáh»

igének jövőidő többes harmadik személyét, a mit így ír: jeh u. E mellé veszi «Eloah» szót, egy «alef» betű kiejtésével, helyébe téve Eloah utolsó betűjét», megkapja a Jáhvé szót. Ez nagyon szép. De hát mire való is csak az a többes harmadik személy? Hogy Mózes így kérdezhessen: «kik vagytok?» Hátha az a «titokzatos hang», többes első személyben jelenti ki magát, akkor Mózes nem kérheti azt, hogy: kik vagytok? Igen, de Nős? A többes első személy: nihjeh, vagy rövidítve, nehí és ebből a Jáhvé szót nem lehet olyan könnyen megcsinálni. Ha nem lehet, hát nem is kell. Szinte elég erre nézve annyit tudnunk, hogy e névvel: Jehova, az izraeliták az egy igaz istent nevezték és a pogány istenek jelölésére soha sem használtattak; «igazi nomen proprium, mert sem status constructusa, sem többese nem képezhető, sem pedig névelőt föl nem vesz soha.» Kimondását tiltották, helyette adonáj-t hangoztattak, a miért «adonáj» hangoztatását vette fel azzal a módosulással, hogy az «Alef» betűnek megfelelő, de a «jod» alá nem illő Chatef patach helyébe a pusztá Ivá lépett.»

Hogy mi volt eredeti kiejtése, azt nem hogy az «újabb kor», de még a régmúlt tudósai sem tudják eldönteni egész biztosan, kik között a valószínűséggel leginkább össze fér Epiphanius (I. p. 296. Petav.) nézete, a ki «a héber istennevek közt 'I á (a héber j á t) mellett 'I á β é-t is idéz» (l. Ballagi bibl. tan. 155. l.)

M. L. ur azt írja, hogy «a Mózes istene így jelentette ki magát: jeh u aser jeh u; vannak, a kik vannak». Így az égő csipkebokornál bár «egy» felsőbb lénytől veszi a kijelentést, az az egy nem magát, hanem azoknak, a kik «vannak», tehát többnek az akaratát jelenti meg. Ugy, de mi értelme van akkor az egész kijelentésnek, mely az Ex 3. r. 15. versben folytatólag van: «vajjomer od Elohim el Moseh kó tómar el buéj jisráél, Jáhvé Elohéj abotékem, elohéj Ábráham, Elohéj Jiszkhák — zeh semi leólám, vezeh zikri ledor dor»; hol határozottan «egy» személy, saját nevében jelenti ki magát, midőn: «ismét monda isten Mózesnek, így szólj Izrael fiainak: Jehova, őseitek istene, Ábrahám

istene, Izsák istene küldött hozzátok, ez az én nevem örökre és így emlegessetek engem nemzedékről-nemzedékre.» Ha a kijelentést Mózes magáévá teszi, és annak, ki magát neki kijelentette, a nép előtt tolmácsa lesz, mint a következőkben kitűnik: miért ne lett volna lelkében «a szellemi monotheizmus csúcspontjára» felemelkedve? Talán azért, mert a nép későbbi életében is, más istenek oltárán áldoz? Hiszen, tudjuk: «hogyan valamilyen vallásalak magas átalakítása rendesen nem a tömegek, hanem egyes kiváló vallásos szellemek, hősök ténye szokott lenni; s különösen a természet imádásból a szellemi istenítésbe való átmenetel nem a tömegek lelkében szokott lassu, tömeges fejlődés folytán végbe menni, hanem csak egyes, rendkívüli fogékonysággal bíró szerencsés viszonyok között öszhangzatosan kifejtett egyének lelkében születik meg, s ezek tehetik aztán a lelkökben már tényleg magasabb, szellemi vallásos és erkölcsi élet eszményét a tömegek közkincsévé, közös eszményévé; jöllehet, ez eszmény a történelem tanubizonyosága szerint, mihelyt a kevesebb fogékonyságu tömeg közé jut, azonnal elhomályosul, idegen, többnyire régi, alsóbb vallásalakból átvett alkatrészek által tisztátalanított meg.» (Dr. K. Ö. V. bölcs. k. k. I. k. 143. lap.)

De igaz: «menjünk most már egy lépéssel tovább.»

A következőkben szól a nyolcadik század, de nem, «hanem jóval utóbb, a Kebár folyó partján prófétált és 597-ben fogságba hurcolt Ezekhiel istenfogalmáról és azon kör Jáhvéjáról.» Hogy erről szólhasson, Ezekhiel könyvének első részét veszi alapul, hol a kerubokról is szó van. De nem tudja eldönteni: «hogyan író minő hatáskört tulajdonít eme lényeknek?» Azt mondja ugyanis M. L. ur: «Jáhve mindenhatóságának, avagy bölcsességének nem lehetnek szimbolumai, mert dacára a hiányos istenfogalomnak, a második szó határozottan tiltja Jáhvé barminemű jelképes kiábrázolását.» Az igaz. A tapasztalat azonban valami mást mutat. Izraelnek csak egy kis része marad hű Mózes szellemibb felfogásához, míg a többi képeket imád. Ha nem voltak Jáhve szimbolumai, nem kiábrázolói; akkor... Azonban, döntünk el előbb azt, hogy az izraeliták honnan vehették a kerubfogalmat?! «Bármint csürjék, csavarják a dolgot», M. L. ur ezt írja: «Téves ama föltevés, mintha talán Ázsia valamely népétől szivárgott volna át». Vajjon, miért? Vajjon, nem hozhatni fel bizonyítást a vallások fejlődésének történetéből számos meg számos analog példát? Vagy Izrael egymagára kivételt képezne? Aligha! Kelet mythológiája többféleképpen szól ily csodás lényekről. Sokan, példának okáért, Felső-Ázsia népei mythológiájában élő kirub-okkal azonosítják. Mások Babylon és Assiria fantáziáját tartják szülőjének.

Lássuk csak, hogy ír M. L. ur felőlük? Lények, egy-egy fejjel, de négy arccal: ember, oroszlán, bika és sas. Négy szárnyal, négy kézzel és egyenes lábakkal, melyek alul borjúlábakhoz voltak hasonlóak. «Tekintetük izzó parázs, égő fáklyához hasonló, tehát lényegük a tűz.» «A szövetség-sátorban is feltalálhatók a kerubképek». «Lényegük a tűz, Jáhvének is tűz a lényege, tehát egyek». «Ámde, Jáhvét kiábrázolni, nem szabad, míg amazokat igen.» Aztán? Egy félelemletes «halál-ugrás» után, ezen állítás: Jáhvé kerub volt. Ez egy kicsit olyan furcsa állítás. Hiszen, M. L. ur írja, hogy a kerubok Jáhvének még szimbolumai sem lehetnek, de már egy pár sorral tovább, magát Jáhvét, kerubnak degradálja.

Hogy aztán fogalmat nyújtson arról is, hogy milyenek

lehetnek a kerubok, elnevezésüket származtatja «rob» főnévtől, a következőleg: «rob» főnév többese «robim»; elébe téve a «ke» szócskát, lesz «ke-robim», «mint sokak.» Vegyük fel most már «jehu» igeszemélyt, lesz: «jehu kerubim», azaz: «megjelennek, mint sokak.» Igazán, szép tölük.

Véleményem szerint, a legnagyobb ok, miért nem alkothat magának a kerubokról más képet, abban rejlik, hogy kiindulásának alapjául Ezekhiel könyvének I. fejezetét tette. Ott ugyanis a próféta egy isten lelke által való elküldetését megelőző látomását, vízióját írja le. A négy állat-arc, (ember, oroszlán, bika, sas), kétségtelen, hogy Jáhvé hatalmasságának, fenségének szimbolumai. Hiszen, ezt maga a próféta is megmondja az I. r. 28. v.: «Ez vala az Úr dicsősége, hasonlatosságának látása: és látám és esém az én orcámra és egy szólnak szavát hallám.»

(Vége következik.)

Tóthfalusi József,
theologus.

Különfélék.

— **A kolozsvári negyedik papi állomás**, mely szegény Baló Sándor halálával jött ürességbe, folyó hó 21-én betöltetett. A négy kijelölt pályázó közül mindjárt az elején Vásárhelyi Boldizsár, szamosújvári körlelkész és Zoványi Jenő, volt kolozsvári segéd-pap és theol. magán-tanár körül kezdtek tömörülni a választók. A kapacitáció elég nagy buzgalommal folyt mindkét részről, mely tetőpontját érte el a választás napján. A mérkőzés kemény volt; mondhatnók, ideges, mint ha a pap megválasztásán kívül, valami más érdekek is belejátszottak volna; mint ha nem csak a magas cél állott volna mindenek felett előtérbe, hanem valami más egyéb is. Nem kutatjuk okát, csak konstatáljuk. A választás különben rendben folyt le a külmagyar-utcai templomban és győztes lett Zoványi Jenő 129 szavazattal 108 ellenében, mely Vásárhelyire adatott be. És mi ez eredménynek szívéből gratulálunk. A kolozsvári papi állomások teljességgel nincsenek anyagilag fényesen javadalmazva; de van egy eléggé meg nem becsülhető előnyük: a társadalmi érintkezés, a közművelődési intézetek, a könyvtárak, melyek mind nélkülözhetetlen kellékei a tudásnak, ösztönzők a tanulásra és sarkantyuk arra, hogy a ki érez magában tehetséget, haladjon, öltönn szárnyat és repüljen. Bűnt követnének el, ha a pályázók mindenikéről a legjobb véleménynyel nem volnánk. De Zoványit olyannak ismerjük, hogy e tekintetben szép reményekre jogosít. Távol legyen mi tőlünk, hogy izetlenséget kövessünk el és a pálya kezdetén dicsérettel halmozzuk. Egy tehetséges ifju ember, ki már eddig is megmutatta irodalmi próbáival, hogy magasabbra törő vágyai vannak. Ha beváltja a benne helyezett bizalmat, ha dolgozik ernyedetlenül, elfáradás nélkül, Kolozsvárnak fogja emelkedését köszönni; ha megáll, úgy csalódással fogja sujtani azokat, kik megválasztása körül buzgólkodtak. Mi az elsőt hisszük, reméljük és ezzel öszinte szívvvel, melegen üdvözljük ifju pap-társunkat, most már kollégánkat, barátunkat.

— **1469—1891. A máramaros-szigeti ev. ref. egyházközség** több ízben leégett templomának felépítése költségéhez adományokkal segély nyújtás végett közzé tett kérés szövegét folytán gyűjtött összegeknek Szikszay Zoltán m.-szigeti pap kezéhez folyó évi június hó végéig való beküldése iránt felszólítást bocsátott közre, újlag kérve a részvétet és támogatást. Ajánljuk a jók becses figyelmébe. Szász Domokos, ref. püspök, mint elnök. Bodor Antal, titkár.

— **Hálás köszönet.** A nagy-ernyei ev. ref. népiskola évről-évre ritka meglepetés és öröm érte gyermekeinket. Ugyanis, báró Bálint Józsefné, szül. Béli Georgine grófnő ő méltósága 25 tanulónak, kik tanulásban és magaviseletben a jók közé sorozhatók, 5 firt értékben egy-egy közhasznú és ismeretterjesztő könyvet és füzetet kegyeskedett

adományozni, melynek nemcsak a tanulók, hanem a szülők is, tartalmas voltuknál fogva, hasznát vehetik. Ezen kívül, 90 vizsgára állott gyermeknek osztogatott a cinteremben bő mennyiségben süteményt. Öröm volt látni azokat a gyermeki arcokat és a szülők háláját is a bőkezű adakozó iránt. Fogadja a jótéteményben soha nem lankadó grófnő az egész egyház meleg köszönetét. Felejthetlenül beirta egyházunk aprajának és nagyjának szívébe az ő nevét. Keblünk mélyéből kívánjuk, hogy az ég lelki örömeiket adjon cserébe jótéteményeikért. Nagy-Ernye, 1891. június hó 7-én. Kali József, nagy-ernyei ref. pap.

— **Pályázat tanári állásra.** A b.-somogyi ev. ref. egyházmegye csurgói főgimnáziumában egy class. philol. tanszék, melyhez a görög és latin nyelv tanítása egyiránt hozzá van kötve, megüresülvén, betöltésére pályázat nyitattik. Javadalma e tanszéknek: 850 frtnyi évi fizetés, 50 frt ötödéves pótlék, ez összeg négyszerese eléréséig, s szabad lakás, vagy, a helyetti, 300 frt lakbér. Ha az intézet részére kérelmezett s részben már is folyósítva levő államsegély iránt megkötötték a szerződés: a törzsfizetés 1100 frt, 50 frt ötödéves pótlék, a lakásbér pedig 200 frt leend. Pályázók, kik csak

prot. vallásuk lehetnek, kérvényeiket rövid életrajz kíséretében s korukat, állapotukat, végzett tanulmányaikat, képességeiket, erkölcsiségüket, eddigi szolgálatuk minőségét, kötelezettségi viszonyukat s testi épségüket igazoló okmányokkal felszerelten, alólirotthoz küldjék. Beküldési határidő jövő július hó 20-ika. A megválasztott, ki megválasztásával a tanári nyugdíjintézetnek is köteles és jogos tagjává lesz, állítását a jövő tanév kezdetén, szakjába vágó értekezéssel, melyet azonban a következő tanévre is, a mikor, feltéve, hogy első éve, mely próba év lesz, kellő sikert mutat fel, állandósíttatni fog, halaszthat, elfoglalni tartozik. Csak oly pályázó, ki már is mint okleveles rendes tanár működik, várhatja, ha őt éri a választás, az azonnali állandósítást. Oly pályázó, ellenben, kinek még tanári oklevele sincs, egy év múlva is, csak ha ezt addig megszerzi, számíthat arra; más-különben, a legjobb esetben is, csak mint továbbra is ideiglenesen alkalmazott maradhat állásán azon kedvezmény határáig, melyet köznevelési és közoktatási szervezetünk 97-ik §-a engedélyez. Csurgó, Somogy, június 15. 1891. Verbay István, ev. ref. lelkész, a gimnázium igazgató tanácsának elnöke.

HIVATALOS RÉSZ

650—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a vajda-hunyadi egyházmegyébe kebelezett hátszegi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás és 626 frt o. é.-ben.

Pályázati határnap július 15. Folyamodványok ntiszt. Bartha Lajos esperes aához intézendők, Tordosra, u. p. Szászváros.

Kolozsvártt, 1891. jun. 16-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

684—1891.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben az erdővidéki egyházmegyébe kebelezett baróthi leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: két szobából álló lakás, 200 frt készpénz, melynek felét a birtokosságtól, másfelét az egyházközség pénztárából kapja; ngs. Zathurecky Gyula úr asztalánál teljes ellátás, vagy e helyett, tőle 120 frt.

Pályázati határnap: július 20. Folyamodványok nt. Zajzon Mihály esperes aához intézendők, Bardócra, u. p. Olasztelek.

Kolozsvártt, 1891. június 22.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1349—1891

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollégium m. t. t. Elöljáróságának és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. Lelkészelnökségének.

A vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur folyó évi május 7-én 1093. szám alatt kelt leiratával arról értesíti hatóságunkat, hogy hivatalos úton vett értesítés szerint, a közhatalóságok és közintézetek, hajlitott fából készült butornemű szükségleteik megrendelése alkalmával, azon gyakorlatot szokták követni, hogy az e fajta butorneműeket a nyilvános ajánlati tárgyalások alapját képező pályázati felhívásokban és föltételekben általánosan csak Thonet-féle székeknek, vagy butoroknak nevezik, holott hajlitott fabutorok nem csak kizárólag a Thonet-féle gyárban, hanem az országban már létező több más gyárban is, mint például a Klein József és Dávid-féle gyárban Zay-Ugrócon, az Eisler Józsiás és fiai gyárában Kassán, az ungvári hajlitott fabutorgyárban, Hornung-testvérek feketehalmi és brassói gyárában, a borosjenői faipari szövetkezet gyárában, Harnisch és társai besztercebányai gyárában és a fume-orattai hajlitott fabutor-gyárban is készíttetnek.

Ezen megjelölés azon téves értelmezésnek ad helyet, mintha csak a Thonet-féle gyárban készült székek és bu-

torok szállítása lenne megengedve, a mi a legtöbb hasonnemű gyártmányok előállításával foglalkozó gyárosokat, kik különben a szállításra vállalkozni, képesek lennének, arra indítja, hogy egyáltalában nem tesznek ajánlatot s ennek következtében, a megrendelők által a hajlitott fából készült bútorok esetleg drágábban szerzetnek be, mint különben helyesen értelmezett verseny mellett, beszerezhetők lettek volna.

Ennélfogva, ezen szépen fejlődő versenyképes hazai iparág érdekében kívánatosnak tartja, hogy a hajlitott fabutororneműek szállításának biztosítása céljából kiírandó pályázati feltételekben, a „Thonet»-féle jelző mellőzésével a «hajlitott fából készült székek, vagy bútorok» kifejezés használtassék.

A mit a kollégiumok m. t. t. Elöljáróságainak s az ev. ref. iskolaszékek t. Lelkészelnökeinek, ezennel becses tudomására hozunk.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazg.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1891. június 10.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1456—1891.

FELHÍVÁS.

A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegyei közgyűlés tagjait van szerencsém f. évi július hó 5-én, Sz.-Somlyón, a városház tanács-termében, reggeli 8 órakor kezdődő rendes tavaszi közgyűlésre meghívni.

A gyűlés tagjai a szabályszerű alakulás, s esetleg az esperesi jelentés előterjesztése után, testületileg fognak a templomba vonulni, hogy a néhai áldott emlékü br. Györfly Lajos volt e. m. főgondnok gyászünnepegyén résztvegyenek.

Ugyanaz nap délután 4 órakor hivatalos irodámban, a papi özv. gyámintézet részvényeseinek közgyűlése fog megtartatni.

Július 6-án d. u. 4 órakor házassági, és 7-én d. e. 10 órakor köztörvényszéki ülés fog tartatni.

A közgyűlés véglegesen megállapítandó tárgysorozatot, a gyűlést megelőzőleg szét fogom küldeni.

Sz.-Somlyó, 1891. június 22.

Nagy László,
esperes.

221—1891.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Kovácsnai lakos, Beder Ágnes, ev. ref. vallásu, ugyan-csak kovácsnai volt kereskedő férjét, Hosszu Gyulát, ki őt ezelőtt három évvel hűtlenül elhagyta és azóta holléte nem tudatik: ezennel hirdetményesen idézti, mától számítva hat hónap alatt, az orbai ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtti megjelenésre azon figyelmeztetéssel, hogy akár jelenik meg, akár nem, ellene a válópert megkezdeti és lejárta.

Szöröcsén, 1891. június 15.

Péter Károly,
orbai ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**